

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Diplomová práce

LÁSKA JAKO SOUČÁST POMÁHAJÍCÍHO VZTAHU V SOCIÁLNÍ PRÁCI

Autor práce: Bc. Markéta Palochová

Vedoucí práce: PhDr. Vojtěch Šimek, Th.D.

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: kombinovaná

2024

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

V Českých Budějovicích dne 27. 3. 2024

.....
Bc. Markéta Palochová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce PhDr. Vojtěchu Šimkovi, Th.D. za metodické vedení práce, cenné rady a inspiraci po celou dobu vzniku této práce. Poděkování patří také mé rodině a přátelům, kteří mi byli velkou oporou.

Obsah

Úvod.....	5
1. Vztah v sociální práci	7
1.1. Vztah a jeho místo v pomáhajících profesích	7
1.2. Hranice mezi pracovníkem a klientem	8
1.3. Moc sociálního pracovníka	11
1.4. Pomoc a kontrola	13
1.5. Rozhovor s klientem	14
1.6. Typy sociálního pracovníka	17
1.7. Tři paradoxy profesionálního pomáhání dle Kopřivy.....	19
1.7.1. Pochopení pro každého	19
1.7.2. Láska k bližnímu ve službách potřeby úspěchu.....	20
1.7.3. Láska k bližnímu jako zboží	21
1.8. Vnitřní svět druhého člověka	23
1.9. Výcvik a supervize.....	25
1.9.1. Výcvik.....	25
1.9.2. Supervize	26
2. Problematika duševních onemocnění	30
2.1. Duševní onemocnění: definice a klasifikace	30
2.2. Systém služeb pro osoby s duševním onemocněním.....	31
2.3. Specifika ve vztahu sociálního pracovníka a klienta s duševním onemocněním	34
3. Je láska slučitelná s profesionálním vztahem?	40
3.1. Pojem láska	40
3.2. Láska a její místo v pomáhajícím vztahu.....	41
3.3. Druhy lásky	47
3.4. Pojetí lásky v psychologii	53
3.5. Láska v pohledu Ericha Fromma	59
3.5.1. Druhy lásky podle Ericha Fromma.....	62
Závěr	66
Seznam použitých zdrojů.....	74
Abstrakt.....	84
Abstract.....	85

Úvod

Diplomová práce bude zaměřena na analýzu vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem s duševním onemocněním, se zaměřením na téma lásky a její slučitelnosti s profesionálním vztahem. Aktuálnost tématu shledávám mimo jiné ve stále přetrvávající stigmatizaci osob s duševním onemocněním, které mohou zažívat izolaci a nepochopení ve společnosti. Chápající a láskyplný profesionální vztah tak může u těchto klientů nabývat na významu. Ač již byly napsány různé závěrečné práce zabývající se otázkou lásky nejen v sociální práci, chybí zde text zaměřený na její místo ve vztahu ke klientům s duševním onemocněním.¹ Sociální práce je v dnešní době profesionální disciplínou vyžadující profesionální chování a vztah ke klientům. Přesto nebo snad proto je potřebné připomenout, že zde stále existuje prostor pro „obyčejný“ lidský vztah, lásku a péči. V rámci této diplomové práce se budu věnovat především lásce mezilidské a v kontextu křesťanské tradice se zaměřím i na téma lásky ve vztahu k Bohu. Práce by mohla představovat přínos pro sociální pracovníky v praxi, kteří se na základě získaných poznatků budou moci inspirovat k cestě za lepšími a kvalitnějšími vztahy se svými klienty.

Cílem práce je odpovědět na otázku, zda a v jakém smyslu je láska slučitelná s profesionálním vztahem mezi sociálním pracovníkem a klientem s duševním onemocněním, a zda a v jakém smyslu je pro tento vztah přínosná. Klíčové bude rozlišení různých druhů lásky, ne každý druh lásky je v dané oblasti sociální práce relevantní.

Otázka, zda a jak láska může být součástí profesionálního vztahu, vyvolává napětí mezi požadavky na objektivitu, neutralitu a efektivitu sociálních pracovníků a potřebou klientů po lidském porozumění, empatii a spojení. V oblasti duševního onemocnění, které s sebou často nese stigma a odcizení, se tento problém zdá být ještě komplexnější. Důraz na lásku a lidské spojení může přinést klíčový rozměr podpory pro klienty s duševním onemocněním, ale zároveň vyžaduje citlivý přístup k profesionálním normám a zachování hranic. Je nutné zkoumat, jak různé druhy a projevy lásky mohou ovlivnit dynamiku vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Tato analýza bude zahrnovat nejen pozitivní aspekty, které láska do profesionálního vztahu může přinášet, ale také zhodnocení možných výzev a rizik spojených s tímto komplexním fenoménem v pracovním prostředí.

¹ Tématu lásky v sociální práci se věnuje např. Jana Paterová ve své bakalářské práci s názvem *Druhy lásky a jejich místo v sociální práci*, Denisa Příhodová v bakalářské práci nazvané *Napětí mezi profesionalitou a službou z lásky v sociální práci*, Ester Martynková v bakalářské práci *Láska a její místo v pomáhajících profesích* a Hana Oravcová v diplomové práci *Ordo amoris* jako rámeček sociální práce.

První část práce se bude zabývat klíčovými aspekty vztahu sociálního pracovníka a klienta, včetně definice vztahu, stanovení hranic či problematiky moci. V této části práce budou rovněž představeny tři paradoxy profesionálního pomáhání, kde se již dotkneme tématu lásky a jejího místa v sociální práci. Těmito paradoxy jsou podle formulace od K. Kopřivy: pochopení pro každého, láska k bližnímu ve službách potřeby úspěchu a láska k bližnímu jako zboží.² Tyto paradoxní situace zdůrazňují náročnost profesionálního vztahu a naznačují, že propojení lásky s profesí sociální práce není tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Druhá část práce bude zaměřena na oblast duševních onemocnění, představí jejich definici, klasifikaci a seznámí se systémem dostupných služeb pro klienty v této kategorii. Po tomto přehledu budou představeny specifické aspekty ve vztahu sociálního pracovníka a klienta s duševním onemocněním.

Třetí část diplomové práce bude podrobně zkoumat téma lásky v kontextu profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem s duševním onemocněním. Práce bude systematicky rozlišovat různé druhy lásky a prozkoumá jejich relevanci a specifickou v pracovním vztahu s klienty ve stanovené oblasti. Seznámíme se s pojetím lásky podle vybraných autorů a budeme zkoumat, jaké implikace to může mít pro profesionální vztah v oblasti sociální práce s klienty s duševním onemocněním. Práce se bude věnovat také psychologii lásky, abychom hlouběji porozuměli tomuto komplexnímu fenoménu a jeho vlivu na mezilidské vztahy.

Budeme se zabývat také tzv. řádem lásky a jeho uplatnitelností v sociální práci. Nesmíme opomenout zmínit také otázku sebelásky a jejího významu v profesionálním vztahu.

Práce se pokusí poskytnout ucelený pohled na problematiku lásky v profesionálním vztahu sociálního pracovníka a klienta s duševním onemocněním. Předpokládáme, že získané poznatky budou moci přinést cenné informace a inspiraci pro sociální pracovníky v praxi, kteří se snaží vybudovat kvalitnější vztahy se svými klienty.

Diplomová práce bude založena na studiu relevantní literatury, která poskytne teoretický rámec pro analýzu vztahů mezi sociálním pracovníkem a klientem s duševním onemocněním se zaměřením na téma lásky. Budeme pracovat např. s publikací *Lidský vztah jako součást profese* od K. Kopřivy, v oblasti duševních onemocnění využijeme knihu *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním* od G. Mahrové a M. Venglářové a v oblasti lásky se seznámíme s knihou *Umění milovat* od E. Fromma. Využity budou také aktuální internetové zdroje a odborná cizojazyčná literatura.

² Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 21–28.

1. Vztah v sociální práci

V této části práce se budu zabývat problematikou vztahů v sociální práci. Sociální práce je pomáhající profesí, kterou bez vytváření vztahů nelze vykonávat. Proto považují za důležité představit si na tomto místě základní přehled oblastí, které ovlivňují pomáhající vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem. Na tomto základě bude následně rozvíjena stěžejní část práce tak, aby bylo dosaženo jejího cíle.

1.1. Vztah a jeho místo v pomáhajících profesích

Pojmu vztah rozumíme do značné míry intuitivně, každý z nás vstupuje do mnohých vztahů, ve kterých vykonává určité role. Přesto se tento pojem pokusím vymezit tak, aby byl srozumitelný. Vztah je okolnost, že někdo nebo něco je v nějaké souvislosti, spojitosti s někým nebo něčím jiným.³ Je to působení mezi dvěma nebo více jevy, objekty či osobami, které je v psychologii provázáno emocionální vazbou a určitou mírou odpovědnosti mezi lidmi.⁴ Jde také o způsob, jakým se k sobě dvě osoby či skupiny lidí navzájem chovají a co k sobě cítí.⁵ Pro naše potřeby je tedy podstatné, že k vytvoření mezilidského vztahu je zapotřebí minimálně dvou osob (sociálního pracovníka a klienta) a mezi těmito osobami vzniká určitá vazba.

Hartl a Hartlová rozlišují vztahy primární a sekundární. Primární mezilidský vztah charakterizují jeho dlouhodobým trváním, které provází vyšší míra citové vazby a odpovědnosti. Sekundární vztah je pak chápán jako vztah krátkodobější a povrchnější, který je bez větších závazků. Sociální pracovník může ve své praxi navazovat vztahy jak primární, tak sekundární, v závislosti na konkrétní sociální službě či době, která je potřebná ke spolupráci s klientem.⁶

V pomáhajících profesích je klíčový pomáhající vztah. V literatuře je uváděn pod různými pojmy: helping relationship, working relationship = fungující vztah, professional rapport = profesionální vztah nebo spojení, therapeutic alliance = terapeutické spojení.⁷

Znaky pomáhajícího vztahu, kterými se odlišuje od nepomáhajících interakcí jsou následující:

- a) Orientace na klienta.
- b) Nadřazenost klientových zájmů nad zájmy pomáhajícího.
- c) Neplatí norma reciprocit.

³ Srov. *Vztah* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, ©2011 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=vztah&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

⁴ Srov. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*, s. 296.

⁵ Srov. *Relation* [online]. Cambridge: Cambridge University Press & Assessment, ©2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/relation>

⁶ Srov. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*.

⁷ Srov. ŠPIRUDOVÁ, L. *Doprovázení v ošetrovatelství I*, s. 25.

- d) Limitovaný čas trvání.
- e) Mechanismus kontroly zajišťovaný supervizory, kolegy a nadřízenými.
- f) Pomáhající vztah nenabízí egalitární partnerství.⁸

Lidský vztah je důležitou součástí rovněž v profesi sociální práce.⁹ Vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem by měl být profesionální. Profesionální vztah ke klientovi charakterizuje *Slovník sociální práce* jako kombinaci rozumějícího, ale přiměřeně rezervovaného postoje, ve kterém se pracovník neztotožňuje s klientovým hlediskem, ale na klienta a jeho sociální situaci se dívá objektivně.¹⁰ Vztah ke klientovi je v pomáhajících profesích podstatnou složkou povolání, k jehož výkonu je třeba určitých citových schopností, které se však ve školách většinou neučí.¹¹ Důležitost ovládnutí tzv. měkkých dovedností či kompetencí však vnímají všichni odborníci.¹² Tyto měkké kompetence, neboli *soft skills*, jsou interpersonální kompetence pro efektivní komunikaci, empatii, přesvědčivost, schopnost vyjednávání a řešení konfliktů atd. Nejsou přesně měřitelné a jsou pro každého jedince charakteristické. Naproti tomu termín *hard skills* označuje takové předpoklady a dovednosti, které je možné přímo doložit, například úroveň dosaženého vzdělání, ověřitelné znalosti nebo dosavadní praxi a zkušenosti.¹³

Důležitost lidského vztahu v sociální práci je nezpochybnitelná. Sociální pracovník potřebuje ke své činnosti jak měkké, tak tvrdé kompetence. K výkonu povolání totiž potřebuje jak odpovídající znalosti a vzdělání, tak jak stanoví zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách v platném znění, tedy minimálně vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,¹⁴ tak vlastnosti jako je empatie, trpělivost či pokora.

1.2. Hranice mezi pracovníkem a klientem

Viděli jsme, že ve vztahu ke klientovi je důležité nezapomínat na svoji lidskost a na význam tzv. měkkých kompetencí. Aby byl vztah profesionální, musí však mít i své jasné

⁸ Srov. ŠPIRUDOVÁ, L. *Doprovázení v ošetrovatelství I*, s. 25.

⁹ Srov. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I*, s. 56.

¹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 166.

¹¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 15.

¹² Srov. ELICH, M. *Kompetentní sociální pracovník/pracovnice* [online]. Praha: Konfederace sociálních služeb, 4. 6. 2019 [cit. 2024-02-24]. ISSN 2464-6792. Dostupné z: <https://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/570-kompetentni-socialni-pracovnik-pracovnice>

¹³ Srov. PRŮCHA, J.; VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*, s. 254.

¹⁴ Srov. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 24. 3. 2024.

hranice, a to zejména v průběhu profesionálního kontraktu, za určitých okolností i po jeho ukončení.¹⁵

Hranice ve vztahu mezi dvěma osobami je dělítkem, které určuje, co je záležitostí jednoho člověka a co již druhého. Každý z účastníků vztahu může rozdělení kompetencí vnímat odlišně. V dlouhodobém vztahu však obvykle po určitém čase dojde k ustálení určitého víceméně sdíleného modelu.¹⁶ Udržení hranic je odpovědností sociálního pracovníka.¹⁷ Pracovník, který má dobře nastavené hranice, má vůči svým klientům partnerský, respektující a přátelský přístup. Jeho vztah ke klientům je jak profesionální, tak i osobní a lidský.¹⁸

Hlavním problémem, který může při pomáhání nastat je splývání. Pomáhající pracovník bere záležitosti klienta za svoje vlastní. Trpí pak nejen pomáhající, ale celý pomáhající proces. Ochranou proti splývání může být netečnost, což představuje další problém. Splývání bývá založeno na soucitu, nikoli na empatii (vcítění). Při soucitu se totiž se svým protějškem ztotožníme. Může dojít ke ztrátě hranic a zaplavení lítostí a úzkostí z toho, co se našemu klientovi děje. Tomu však lépe pomůžeme, pokud mu budeme sice rozumět, ale zároveň nás jeho situace nevychýlí z těžiště. Při empatii se dokážeme vcítit do situace druhého, přičemž zůstáváme sami sebou. V tomto případě jsme tedy připraveni pomáhat tak, jak to situace vyžaduje.¹⁹

Dle Mahrové a Venčlářové je možné překročit hranice vztahu dvojnásobem. Prvním je již zmíněná přílišná angažovanost pracovníka, který nabízí klientovi nadstandardní pomoc. Autorky upozorňují, že možným následkem je zvýšení nároků klienta. Za druhý způsob překročení hranic považují autorky využívání moci nad klientem, např. žádost o protislužbu.²⁰

Příklady oblastí s obtížně udržitelnými hranicemi jsou následující:

- a) Sdělování informací o sociálním pracovníkovi, např. jeho rodině, vzdělání či pracovních zkušenostech.
- b) Vznik přátelství, či dokonce erotického vztahu.
- c) Přijímání darů, pozorností, výhod od klienta.
- d) Sdělování informací dalším osobám, např. příbuzným klienta nebo kolegům sociálního pracovníka.

¹⁵ Srov. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I*, s. 56.

¹⁶ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s.74

¹⁷ Srov. MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 99.

¹⁸ Srov. SOBEK, J. *Jak si správně nastavit hranice ve vztahu ke klientům* [online]. Praha: FRESH WORK, 3. 2. 2020 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://adpontes.cz/jak-si-spravne-nastavit-hranice-ve-vztahu-ke-klientum/>

¹⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 78–79.

²⁰ Srov. MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 100.

- e) Naplňování potřeb a zájmů pracovníka.
- f) Expertství, neochota ponechat klientovi možnost sám se rozhodovat.
- g) Použití jiných postupů, než je na pracovišti běžné, překročení kompetencí.²¹

Někdy si lidé jako svoji obranu vybudují hranice pevné a nepropustné. Pomáhající pracovníci si někdy od tíhy náročných situací svých klientů ulevují zdůrazněným oddělením se – cynickými hovory nebo jen věcným soustředěním se pouze na praktickou stránku pomoci.²² Takového pracovníka mohou klienti vnímat jako chladného nebo odtazitého.²³

Správné nastavení hranic popisuje Kopřiva následovně: „Přirozeným a normálním stavem jsou hranice dobře ustanovené a polopropustné.“²⁴ Podle uvedeného autora to znamená, že člověk se stará v první řadě o své potřeby a udržuje základní soběstačnost. Vstupuje do vztahů s okolím a přijímá to, co se mu pro něj zdá dobré a užitečné, a odmítá to, co se tak nejeví. Je v dialogu.²⁵ Jasně definované hranice nechrání pouze klienty, ale i samotné pracovníky.²⁶

Sociální pracovník by se měl při výkonu profese zamýšlet nad tím, zda jsou hranice ve vztazích s jeho klienty nastavené správně tak, aby byla zachována profesionalita pomáhajícího vztahu a zároveň se nevytratila lidská složka. Při této reflexi by měl pracovník rovněž zvážit, zda by bylo vhodné hranici posunout směrem k většímu odstupu nebo naopak k větší blízkosti tak, aby nejen optimálně prospívala klientovi, ale také tak, aby se pracovník necítil případem nadměrně zatížen. Taková dynamika může umožnit vhodně vybalancovat potřeby klienta a sociálního pracovníka tak, jak se v čase vyvíjejí a mění.

Jak ještě uvidíme, téma hranic má svůj nezanedbatelný význam v otázce lásky v profesionálním vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem. Přítomnost hranic v profesionálním pomáhajícím vztahu neznámá nedostatek lásky ze strany sociálního pracovníka, potažmo ani ze strany klienta, ale naopak jsou základem zdravého vztahu, ve kterém každý ze zúčastněných ví, jaká je v tomto vztahu jeho pozice. Správné nastavení hranic umožňuje sociálním pracovníkům poskytovat klientům podporu a projevovat jim svůj zájem a péči bez ztráty profesionality. Vhodně nastavené hranice tedy představují

²¹ Srov. MAHOVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 100.

²² Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 82.

²³ Srov. SOBEK, J. *Jak si správně nastavit hranice ve vztahu ke klientům* [online]. Praha: FRESH WORK, 3. 2. 2020 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://adpontes.cz/jak-si-spravne-nastavit-hranice-ve-vztahu-ke-klientum/>

²⁴ KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 82.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 82.

²⁶ Srov. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I*, s. 56.

významný prvek, který sociálním pracovníkům umožňuje spojit empatii, osobní podporu a profesionální přístup v rámci poskytování pomoci klientům.

1.3. Moc sociálního pracovníka

Otázka moci je zcela určitě záležitostí, která značnou měrou ovlivňuje vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem. Nejprve se pokusím pojem moc určitým způsobem vydefinovat, aby bylo zřejmé, o čem je řeč. Kocianová popisuje moc následovně: „moc jedince nad druhým představuje možnost přimět druhého k určitému jednání.“²⁷ Obdobnou charakteristiku podává také Giddens, který moc definuje jako schopnost jedinců či skupin prosadit své vlastní zájmy nebo záměry, a to i přes odpor druhých.²⁸

Jak uvádí Kopřiva, klient je do jisté míry bezmocný již tím, že něco potřebuje, zatímco pracovník je do jisté míry mocný už tím, že pomáhá.²⁹ Můžeme vidět, že již na základě této podstaty pomáhajícího vztahu, vzniká určitá mocenská nerovnováha ve smyslu převahy moci sociálního pracovníka. Podíváme-li se na definici moci tak, jak jsme si ji představili výše, můžeme říci, že sociální pracovník disponuje možností přimět klienta k určitému jednání, tedy má schopnost prosadit své záměry, dosáhnout svého.

Není tedy divu, že čím je tato moc sociálního pracovníka větší, tím větší je i tendence jeho protějšku k odstupu a nedůvěře.³⁰

Kopřiva u pomáhajícího pracovníka rozlišuje moc institucionálně přidělenou, která znamená právo pracovníka rozhodovat o věcech, které pro klienta znamenají praktickou výhodu nebo naopak újmu, a moc, která vzniká bez formálních pravomocí tím, že klient jeho vedení přijímá.³¹

Kopřiva dále přichází s důležitou myšlenkou, tedy, že svěřit se s problémem někomu, kdo disponuje reálnou mocí, může být jinými osobami chápáno jako útok. Jako příklad uvádí stížnost: „Šla mně udat na sociálku“, kterou může říct manžel ostatním příbuzným. Autor dodává, že stížnosti na udání např. knězi nebo psychologovi se nevyskytují, protože ti žádnou moc nemají.³² V daném kontextu má autor do určité míry pravdu, neboť takové „udání na sociálku“ může vést za určitých okolností např. k odebrání dítěte, zatímco svěříme-li se zmiňovanému knězi či psychologovi, takový důsledek obvykle nehrozí. Nezapomínejme však na tzv. oznamovací povinnost, kterou upravuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který konkrétně stanoví trestné činy, které je osoba, pokud se o jejich spáchání dozví, povinna nahlásit. Tento zákon stanoví také výjimky z oznamovací

²⁷ KOCIANOVÁ, R. *Personální řízení*, s. 26.

²⁸ Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*, s. 333–335.

²⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 40.

³⁰ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 40.

³¹ Srov. *tamtéž*, s. 39.

³² Srov. *tamtéž*, s. 41.

povinnosti, kterou má např. duchovní registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, pokud se o spáchání trestného činu dozví v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství.³³

Z uvedeného textu je zřejmé, že jako sociální pracovníci vždy disponujeme určitou mocí, větší nebo menší v závislosti na místě výkonu naší profese. Dle Kopřivy je moc pomáhajícího pracovníka obecně větší v ústavních zařízeních, při práci s fyzicky a mentálně handicapovanými osobami a při práci s dětmi.³⁴ Uvědomme si, že touto mocí získáváme reálnou možnost ovlivňovat životy našich klientů, potažmo i jejich rodin či dalších osob. Jako důležitý se tak objevuje požadavek nakládat s touto svěřenou mocí odpovědně.

Pracovník může mít ve vztahu ke klientovi moc i bez institucionálně udělené pravomoci a to tehdy, když se pro něj stává autoritou, která ho řídí.³⁵ V souvislosti s touto mocí je důležité zmínit proměnu, kterou pomáhající profese prošly. Jak uvádí Sobek, ve vztahu ke klientovi dříve převládal tzv. expertní přístup, kdy pracovníci měli často pocit, že oni jsou těmi, kdo nejlépe ví, co je pro klienta dobré. Své klienty tedy zásobovali pokyny, radami a doporučeními, případně také příkazy a zákazy, které směřují klienta k tomu, aby dělal, co je pro něj z pohledu pracovníka správné.³⁶ Můžeme si povšimnout, že takový přístup naplňuje znaky moci, tak jak jsme si vydefinovali výše. Pracovník na základě své moci směřuje klienta k určitému jednání, který si však přeje on sám, nikoli jeho klient. Aktivně tedy tuto svoji moc využívá. Sobek vhodně poznamenává, že v moderních sociálních službách, je role pracovníka jiná a doplňuje, že pracovník respektuje, že největším odborníkem na svůj život je klient sám.³⁷ To nazýváme partnerským přístupem. Pracovník se nesnaží ovlivňovat život klienta podle svých vlastních představ, ale snaží se ho podpořit, aby mohl žít svůj život co nejvíce podle svého.³⁸ Partnerský přístup ke klientovi respektuje právo klienta spolurozhodovat během celého procesu řešení problému.³⁹ Oproti dřívějšímu přístupu expertnímu tedy pozorujeme situaci, kdy se pracovník dobrovolně vzdává části své moci ve prospěch klienta, čímž dochází k určitému přiblížení mocenských pozic pracovníka a klienta. Jejich postavení je tak poměrně vyrovnané, což otevírá prostor k vytvoření vzájemného vztahu založeného na důvěře a partnerství.

³³ Srov. Zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění platném k 24. 3. 2024.

³⁴ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 40.

³⁵ Srov. *tamtéž*, s. 42.

³⁶ Srov. SOBEK, J. *Partner nebo odborník: jaká je vaše role v sociálních službách* [online]. Praha: FRESH WORK, 2. 3. 2020 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://adpontes.cz/partner-nebo-odbornik-jaka-je-vase-role-v-socialnich-sluzbach/>

³⁷ Srov. *tamtéž*.

³⁸ Srov. *tamtéž*.

³⁹ Srov. HROZENSKÁ, M; DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*, s. 114.

V kontextu tématu lásky a jejího místa v profesionálním vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem je důležité poznamenat, že sociální pracovník může svoji moc využít ku prospěchu druhých. Je odpovědný za využití své moci k poskytování podpory, pomoci a ochrany svým klientům. Moc, kterou sociální pracovník disponuje, by měl vnímat jako nástroj, skrze který může uspokojit potřeby klientů. Mohli bychom říci, že kdo má moc a lásku, má reálnou možnost ovlivnit život druhého tím správným směrem. Sociální pracovník by přitom měl vždy respektovat přání a potřeby svých klientů, tak aby svoji moc využil v souladu s jejich očekáváními.

1.4. Pomoc a kontrola

S mocí pracovníka souvisí i pojmy pomoc a kontrola, kterým se bude věnovat tato kapitola. Jak pojmy napovídají, sociální pracovník výrazněji využívá svoji moc, když kontroluje a směřuje tedy klienta k určitému činu nebo jednání. Naopak pokud pomáhá, potlačuje své nadřazené postavení a zachovává klientovu autonomii.

Pojďme si tyto pojmy blíže představit. Úlehla uvádí, že kontrola je postavena na zájmech jiných lidí než osoby, o kterou je postaráno. Naopak pomoc popisuje jako výsledek vzájemné interakce s klientem, která splňuje následující body:

- a) Prvním krokem je přání klienta, tedy klientova objednávka.
- b) Druhý krok představuje pracovníkova nabídka, která je jeho odpovědí na objednávku. Je to tedy nabídka pomoci, která vychází vstříc hledání pomoci.
- c) Kroky se opakují ve sledu, kterému říkáme dojednávání či nabízení pomoci. Výsledkem je dohoda o pomoci, o zakázce nebo kontraktu. Tyto výrazy označují, že se pracovník s klientem dohodl na společné práci, jejím cíli a cestě k němu.

Pomoc tedy Úlehla shrnuje jako dojednaný způsob společné práce, kterou si klient přeje, pomáhající pracovník ji nabídl a klient zvolil.⁴⁰

Úlehla říká, že cokoli pracovník udělá, patří do jedné, nebo druhé kategorie: tedy klientovi buď pomáhá, nebo ho kontroluje. Dodává, že jak pomoc, tak kontrola představují profesionální způsoby práce, které jsou potřebné a pracovník je musí umět ovládat a rozlišovat.⁴¹

Kopřiva upozorňuje na problém takto jednoduše rozlišovaného přebírání kontroly a nabízení pomoci, když tvrdí: „pokud kontrolou je vše, co není vyžádáno druhým, pak je to asi stejné zacházení s pojmy, jako kdybychom prohlásili, že červené bude od

⁴⁰ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 20–21.

⁴¹ Srov. *tamtéž*, s. 20–21.

nyňjška všechno, co není zelené.“⁴² Dále pak dodává, že člověk někdy ani sám neví, co potřebuje, nebo to ví, ale neřekne. A až poté, co mu někdo pomůže, nebo jak by řekl Úlehla poté, co nad ním někdo převezme kontrolu, zjistí, že je to takto lepší.⁴³

Jak již však bylo zmíněno výše, jak pomoc, tak kontrola jsou potřebné způsoby práce. Nebylo by tedy vhodné podlehnout dojmům, že kontrola je vždy něco špatného či nevhodného. Důsledné rozlišování, zda právě pomáháme nebo kontrolujeme, by tak mohlo být považováno za slovíčkaření. Důležitý je výsledek a spokojenost klienta, které lze dosáhnout jak na základě konkrétně vyslovené zakázky, tak i bez ní. Přesto je vhodné, pokud si pracovník uvědomuje, kdy pracuje na zakázce klienta, tedy kdy podle systemického přístupu pomáhá, a kdy využívá svoji moc k tomu, aby klienta vhodným způsobem nasměroval.

Jak pomoc, tak kontrolu můžeme také považovat za projevy lásky sociálního pracovníka směrem ke klientovi. V případě pomoci, kdy pracujeme na klientově zakázce, je to zřejmé. Svoji lásku prokazujeme klientovi naším aktivním přístupem v řešení jeho sociální situace. V případě kontroly by někdo mohl namítnout, zda pokud činíme něco, co klient specificky nevyjádřil za své přání, nebo si to dokonce vysloveně nepřeje, jde stále o lásku. Domnívám se, že pokud je tato činnost prováděna s úmyslem a přáním klientova prospěchu, pak ano. Jak uvidíme v další části práce, v rámci sociální práce s klienty s duševním onemocněním je někdy nezbytné kontrolu převzít. Pokud bychom tak neučinili, mohlo by to mít pro klienta neblahé následky. Proto i jednání, které není podloženo přáním klienta nebo které jde proti jeho vyslovenému přání, považuji, pakliže je vedeno dobrým úmyslem, za projev lásky sociálního pracovníka.

1.5. Rozhovor s klientem

Rozhovor je základní nástroj pracovníka.⁴⁴ Charakterizujeme ho jako střídavou či vzájemnou řeč, hovor dvou nebo více lidí.⁴⁵ Matoušek uvádí, že zvládnout umění rozhovoru je zásadně důležité pro vytvoření dobrého vztahu s klientem ale i pro celý proces případové práce.⁴⁶ Právě rozhovor je také jedním z prostředků, pomocí kterých můžeme poznat a zhodnotit sociální obtíže klientů.⁴⁷

⁴² KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 47.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 47.

⁴⁴ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 15.

⁴⁵ Srov. *Rozhovor* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, ©2011 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=rozhovor&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

⁴⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s.75.

⁴⁷ Srov. NOVOTNÁ, V.; SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*, s. 57–58.

Jako základní nástroj pomáhajícího pracovníka představuje rozhovor velice obsáhlé téma, které zahrnuje mnoho aspektů. Cílem této práce není jejich detailní studium, avšak jako prostředek utváření vztahu mezi pracovníkem a klientem je důležité i zde základní informace představit.

Úlehla člení fáze dialogu pracovníka s klientem do pěti fází, které se cyklicky opakují:

- a) **Příprava** znamená vše, co se děje před samotným rozhovorem s klientem. Úkolem pracovníka je, aby věděl, co je zač a čím pomáhá.
- b) **Otevření** společné práce s klientem, domluvení schůzky, uvedení do pracovní a samotný první rozhovor. Pracovník má pro klienta vytvořit dostatek bezpečí.
- c) **Dojednávání** pozice pracovníka a objednávky klienta. Cílem této fáze je, aby bylo oběma stranám jasné, co může pracovník nabídnout a co si přeje klient.
- d) **Průběh** rozhovoru udržuje vytvořené užitečné pracovní vztahy. Snažíme se o dosažení společného cíle vyřešením problému.
- e) **Ukončení** rozhovoru staví na ověření dosaženého úspěchu a zhodnocení společné práce.⁴⁸

Představme si nyní podmínky pro rozhovor podle Kopřivy. Na rozhovor je zapotřebí si vyhradit čas, přičemž platí, že jde-li o první rozhovor s daným klientem v jeho současné situaci, pak tento rozhovor nebude kratší než 30 minut, ale neměl by být ani delší než 60 minut, nejde-li o rozhovor s více lidmi. Klient by měl čas předem znát a také by měl být dodržen. Čas rozhovoru je časem chráněným, neboť přetržený vnímavý kontakt bolí. Pro rozhovor je také třeba mít vhodný prostor, ve kterém můžeme být s klientem sami. Důležitý je i způsob sezení, přičemž pro delší a hlubší rozhovory tento autor doporučuje umístění sezení u konferenčního stolku, které staví pracovníka i klienta do symetrické pozice. Předběžná příprava pak podle autora zahrnuje také vyladění pomáhajícího pracovníka pro rozhovor.⁴⁹

Kopřiva také rozlišuje 4 situace z hlediska rozložení aktivity a pasivity mezi pracovníka a klienta:

- a) Pracovník vede rozhovor, zatímco klient jen úsporně reaguje či dokonce mlčí. V takové situaci ještě nebyl navázán kontakt.
- b) Pracovník vede rozhovor, zatímco klient rezonuje a čeká vedení od pracovníka. Je to kontakt opatrný.

⁴⁸ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 15.

⁴⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 110.

- c) Klient mluví a pracovník naslouchá, rezonuje, sám vnáší jen málo. Klient zjišťuje, že pomáhající je mu ochoten naslouchat.
- d) Pracovník s klientem vedou dialog. Jde o ideální stav.⁵⁰

Kopřiva pak dodává, že pro klienta může být rozhovor neuspokojivý dvěma způsoby, kdy může buď cítit, že mu pracovník něco vnucuje, nebo mu něco neposkytuje, přičemž vnucování je spojeno spíše s aktivitou pracovníka a neposkytnutí naopak s jeho pasivitou.⁵¹

I pokud pracovník mlčí, nemusí to automaticky znamenat, že je pasivní. Tato aktivita nemusí být zvnějšku vidět, nebo může být doprovázena mimoslovní komunikací.

V pomáhajících profesích klademe důraz na aktivní naslouchání, které klientovi poskytuje dostatek zpětných vazeb.⁵² Je to především emocionální metoda, která vytváří pozitivní klima pro rozhovor, který je tak efektivnější, a zabezpečuje větší porozumění mezi komunikačními partnery.⁵³

Aktivní naslouchání nám pomáhá ověřovat, zda jsme pochopili, co mluvčí řekl, a také, a to především, co tím mínil. Mluvčí získává na základě této zpětné vazby reflektující naše chápání významu sdělení příležitost v případě potřeby objasnit a opravit jakékoliv nedorozumění.⁵⁴

To je v sociální práci důležité, protože pokud máme v úmyslu svého klienta kompetentně provázet jeho náročnou sociální situací, je zapotřebí, abychom této situaci dobře porozuměli. Nejde však jen o onu kontrolu porozumění sdělovaným informacím, ale také jak je zmíněno výše, o vytvoření příznivé atmosféry mezi komunikujícími osobami, v našem případě tedy mezi pracovníkem a klientem. Matoušek říká, že věcná a emoční komponenta sdělení spolu úzce souvisejí a upřesňuje, že parafrázování jinými slovy převypráví informace z klientova hovoru, zatímco reflektováním zrcadlíme city, které mluvčí vyjádřil a dodává, že těmito kroky nabízíme klientovi možnost podívat se na sdělovanou záležitost z jiného úhlu pohledu.⁵⁵ Povšimněme si, že tak problematickou situaci nezkoumá pouze pracovník, ale i sám klient, který tuto situaci řeší, v ní za pomoci otázek pracovníka nalézá nové pohledy a možnosti, které dosud neviděl.

Pravidla aktivního naslouchání jsou tyto:

- a) Povzbuzování a vyjadřování zájmu.

⁵⁰ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 111.

⁵¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 112.

⁵² Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 76.

⁵³ Srov. KLEIN, H. M.; KRESSE, A. *Psychologie: základ úspěchu v práci*, s. 77.

⁵⁴ Srov. DEVITO, J. A.; *Základy mezilidské komunikace*, s. 115.

⁵⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 76.

- b) Objasňování.
- c) Parafrázování.
- d) Projevení empatie.
- e) Shrnutí.
- f) Udržování zrakového kontaktu.
- g) Tělesná poloha nakloněná k hovořícímu.⁵⁶

Matoušek upozorňuje, že pokud nejde o sběr anamnestických dat, neměly by se v rozhovoru objevovat uzavřené otázky, tedy takové otázky, na které je nutno odpovědět jednoznačným způsobem. Zdůvodňuje to tím, že klient se takovým přímým dotazováním může cítit ohrožen a ve snaze se chránit může použít lži, což je pro vztah komplikující moment. Upozorňuje, že vhodnější je tedy použití otázek otevřených, které klientovi poskytují manévrovací prostor a také mu umožňují usměrňovat tok konverzace k tématu, které je pro něj důležité.⁵⁷

Sociální pracovník není policajt a neprovádí výslech. Je klientovi spíše průvodcem a partnerem v náročné sociální situaci.

Úlehla pak upozorňuje na nevhodnost užití otázky „proč“. Objasňuje, že touto otázkou dáváme najevo pochybnost a výtku. Další důvod pak shledává v tom, že odpověď na otázku „proč“ přináší pouze popis toho, co se klientovi nedařilo.⁵⁸

Rozhovor s klientem představuje zásadní moment, kdy klient hodnotí, nakolik sociálnímu pracovníkovi záleží na jeho prospěchu. Způsob, jakým sociální pracovník komunikuje, může do velké míry naznačit, zda a jak má sociální pracovník klienta rád. Např. dodržování pravidel aktivního naslouchání může být považováno za projev lásky, neboť tím sociální pracovník dává klientovi najevo svůj zájem. Důraz by měl být kladen na to, aby sociální pracovník projevoval klientovi respekt, porozumění a ochotu být aktivním průvodcem v jeho nelehké situaci. Láskyplně vedený rozhovor může klientovi pomoci cítit se v profesionálním vztahu bezpečně, což může vést k efektivnější spolupráci a dosažení lepších výsledků.

1.6. Typy sociálního pracovníka

Podle způsobu pojetí práce pomáhajícího pracovníka je Kopřiva rozděluje na neangažované a angažované.

⁵⁶ Srov. HAVLÍČKOVÁ, D.; *Metodika – kompetence, kvalita, kvalifikace, (sebe)koncepce pro neformální vzdělávání*, s. 61.

⁵⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 77.

⁵⁸ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 69.

Neangažovaný pracovník pojímá svou práci pouze jako výkon svěřených pravomocí bez osobního zájmu o klienta. Takový pracovník nestojí o to, aby se stal opěrným bodem pro své klienty, ale za svůj úkol považuje pouze kompetentně odpovídat na předložené dotazy.⁵⁹

Opakem je pak angažovaný pracovník, který považuje pomáhání za smysluplnou činnost a je ochoten toto zaměstnání vykonávat i při nižším příjmu, než jaký by získal jinde.⁶⁰ U angažovaného pracovníka se však mohou vyskytnout dva typy problémů. Prvním z nich je nadbytečná kontrola nad klienty, která brání rozvoji autonomie, a angažovaný pracovník ji používá v domnění, že je to ve prospěch klienta.⁶¹ Vzpomeňme si na předchozí kapitoly, které se věnovaly moci pomáhajícího pracovníka a pojmům pomoc a kontrola. Viděli jsme, že pracovník by měl se svojí mocí zacházet opatrně a brát zřetel na přání svých klientů.

Druhým problémem, se kterým se může angažovaný pracovník setkat, je obětování se pro klienty. Pracovník si počíná tak, jako kdyby klient nebyl autonomním jedincem, ale zcela závisel na jeho péči. Pracovník nedbá na potřebu odpočinku. Biblický normativ lásky k bližnímu: „Miluj svého bližního jako sebe sama!“ naplňuje jen z první poloviny, neboť sám sebe rád nemá. Obětování se pro klienty mu činí život těžkým a tato nadměrná péče může klienta spíše oslabit, než aby mu prospěla.⁶²

Banksová ve své typologii sociálních pracovníků používá následující dělení. Profesionální sociální pracovník se na základě dodržování etických standardů a výkonem dobré praxe snaží udržet dobré jméno své profese. Za prioritu si klade zájmy a práva klientů. Klade důraz na individuální vztah s klientem.⁶³

Technicko-byrokratický sociální pracovník plní úkoly a role, které mu předepisuje organizace. Uživatel služby je vnímán jako konzument, který si vybírá z nabízených možností.⁶⁴

Angažovaný a radikální pracovník mají určité společné znaky. Oba přijali svoji práci z osobního či ideologického závazku pracovat pro změnu. Oba svého klienta chápou jako rovnocenného partnera. Angažovaný pracovník klade důraz na individuální zmocnění svého klienta, zatímco radikální pracovník se snaží především o společenskou změnu.⁶⁵

⁵⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 16.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 17.

⁶¹ Srov. tamtéž, s. 18.

⁶² Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 19.

⁶³ Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work*, s. 144–148.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 144–148.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 144–148.

Podíváme-li se na takto vymezené typy sociálních pracovníků, vidíme, že není možné každého sociálního pracovníka zařadit jen do jedné z těchto škatulek. Ať je prioritou sociálního pracovníka jakákoliv, vždy je limitován úkoly a pravidly své organizace, tedy vždy je u pracovníka možné najít určitou byrokratickou složku. Je tedy možné, že se sociální pracovník dokáže nalézt ve více takto stanovených kategoriích. Co se týká otázky lásky, angažovaný sociální pracovník má své klienty dozajista raději než pracovník neangažovaný, u kterého se projevu lásky pravděpodobně nedočkáme. Zajímavé může být zamyslet se nad projevy lásky pracovníka radikálního, který je pravděpodobně nebude směřovat přímo ke klientovi ve smyslu individuální společné práce, ale svoji přízeň a snahu o jeho dobro mu bude prokazovat spíše skrze své snahy o změny ve společnosti. Obecně bychom mohli říci, že čím je sociální pracovník angažovanější, tím více lásky klientovi projevuje, nicméně jak bylo naznačeno výše, i zde platí, že všeho moc škodí.

1.7. Tři paradoxy profesionálního pomáhání dle Kopřivy

V této části práce si představíme tři paradoxy, se kterými se setkávají pomáhající pracovníci. Budeme vycházet z rozdělení Karla Kopřivy, tak jak je uvádí ve své knize *Lidský vztah jako součást profese*. Tyto tři paradoxy jsou následující: pochopení pro každého, láska k bližnímu ve službách potřeby úspěchu a láska k bližnímu jako zboží.⁶⁶

1.7.1. Pochopení pro každého

Kopřiva uvádí, že úkolem sociálního pracovníka je každého klienta pochopit, vcítit se do něj a přijímat ho takového, jaký je. Jinak řečeno, píše Kopřiva, pracovník ho má mít rád, má v něm vidět i dobré stránky, které ostatní často přehlížejí. Klade si otázku, zda to vůbec někdo může po člověku chtít, neboť koho se člověk rozhodne přijímat a s kým chce sympatizovat, je jeho soukromou záležitostí. Takový postoj k člověku považuje již téměř za přátelství a kdo by mohl po člověku chtít, aby se přátelil s každým?⁶⁷

V kontextu této práce bychom stanovenou otázku mohli rozšířit následovně: Může po sociálním pracovníkovi někdo chtít, aby miloval každého? Aby měl pro každého dostatek lásky?

Jak Kopřiva uvádí, sociální pracovníci musí často jednat s lidmi, jejichž jednání v nich může vyvolávat mravní odsudek. Jako příklad uvádí např. lidi arogantní a agresivní nebo bývalého příslušníka StB. Upozorňuje, že v zásadě platí, že by pomáhající pracovník neměl vynášet mravní soudy nad svými klienty. Dodává však, že za určitých, specifických okolností může být i tvrdý morální odsudek klientem přijat pozitivně. Říká, že člověku, který svoji situaci vnímá jako bezvýchodnou a kterému pracovník nabídne

⁶⁶ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 21–28.

⁶⁷ Srov. *tamtéž*, s. 21.

spolu s ostrou kritikou východisko, může tako kritika pomoci náhle a zcela změnit svůj životní styl.⁶⁸

Povšimněme si, že zatímco výše jsme vznik přátelství uváděli jako jeden z příkladů situací, ve kterých dochází k obtížnému udržení hranic, čili jako něco nevhodného, nyní bychom se měli přátelit s každým, či snad dokonce každého milovat. A to i navzdory jeho zavrženíhodným skutkům.

Inspiraci můžeme najít ve starozákonní knize Leviticus (19,17-19), vybízející ke kárání právě kvůli lásce: druhého nemáme odsoudit, nýbrž ukázat mu zlo, kterého se dopustil, aniž si to možná uvědomil. Zlo nemáme omlouvat ani ho přecházet mlčením, ale naopak ho připomenout a vyjádřit kvůli možnému řešení.⁶⁹ V případě sociálního pracovníka a klienta, který se dopustil špatného skutku, by podle uvedeného pracovník neměl tento skutek omlouvat nebo dělat, že se nestal, ale poukázat na jeho problematičnost, aby bylo možné najít vhodné řešení. Dle principů sociální práce bychom měli klienta akceptovat, ale jak upozorňuje Vybíral, akceptovat (přijímat a pochopit) neznámá schvalovat.⁷⁰

Na tomto místě si snad zatím vystačíme s konstatováním, že by se sociální pracovník měl jako profesionál chovat ke všem svým klientům slušně a s respektem, i pokud v něm vyvolávají osobní nesympatie, které mu mohou bránit ve vytvoření kladného přístupu ke klientovi.

Představený paradox tedy spočívá v rozporu mezi očekáváním, že sociální pracovník má mít každého klienta rád a přijímat ho takového, jaký je, a realitou, ve které může docházet k situacím, které u pracovníka vyvolávají osobní nesympatie. Jinak řečeno, v sociální práci se setkáváme s rozparem, kdy by sociální pracovník měl bezpodmínečně každého klienta přijímat a jeho svobodnou vůlí, s kým chce sympatizovat, přátelit se či ho milovat.

1.7.2. Láska k bližnímu ve službách potřeby úspěchu

Kopřiva uvádí, že něco jiného je, pokud pomáháme jako dobrovolník, tedy zdarma a ve svém volném čase a něco jiného je mít pomáhání za své povolání. Píše, že ve výkonu povolání více potřebujeme být úspěšní než při provozování koníčku, což zdůvodňuje postavením ve společnosti.⁷¹ Obecně platí, že při provozování zájmových činností se neočekává, že člověk bude profesionál. Pokud jde však o povolání, pak

⁶⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 23.

⁶⁹ Srov. MAGNE, P. *Leviticus 19,17-19 Milovat budeš bližního...* [online]. Jihlava: Nakladatelství Mlýn [cit. 2024-03-25]. Dostupné z: <https://practexty.evangnet.cz/leviticus-1917-19-milovat-budes-blizniho>

⁷⁰ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*, s. 188.

⁷¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 24.

zejména, pokud ho člověk vykonává již delší dobu, očekává se, že je v tomto oboru schopný.

Potřebu být úspěšný či ujištění v tom, že je pracovník dobrým odborníkem, získá pracovník podle Kopřivy, pokud ho klienti oceňují, ať už přímo projevenou chválou a vděčností, nebo nepřímo tím, že se jeho vlivem mění k lepšímu. Tento autor pak upozorňuje, že v této chvíli se mění vztah mezi pracovníkem a klientem, poněvadž už to není jen klient, kdo něco důležitého potřebuje, ale úspěch, přijetí a dobrý vztah nyní potřebuje i pomáhající, aby uspokojil svoji emoční potřebu dobrého sebehodnocení. Autor pak dodává, že bychom takto provozované povolání mohli označit jako lásku ve službách sebeúcty.⁷²

I v ostatních povoláních však pracovník získává jistotu, že svoji práci vykonává správně, pokud se daří a pokud od někoho dostane pochvalu. Je přirozené, že kvalitu vykonané práce hodnotíme i na základě získané zpětné vazby.

Problém však nastává v situaci, kdy by pracovník nechtěl svým klientům pomoci do té míry, aby již jeho služby nepotřebovali a místo toho si užíval jejich závislosti.

Lidé v pomáhajících profesích mohou trpět tzv. syndromem pomocníka. Osoby, které jím trpí, nejsou schopné vyjádřit své vlastní potřeby a tento deficit kompenzují tím, že nadměrně pomáhají druhým. Důvodem, z kterého si postižení volí pomáhající profesi, je nedostatečná sebeláska. Nečiní tak tedy z lásky k bližnímu, ale zejména z potřeby být za své skutky milováni nebo alespoň získat vděčnost a uznání.⁷³ Spíše, než o pomáhání druhému jde tedy o pomáhání sám sobě, i když může pracovník vypadat velmi obětavě.⁷⁴

Představený paradox spočívá v kontrastu mezi altruistickým ideálem lásky k bližnímu a přirozenou potřebou být úspěšný ve svém povolání. Tento úspěch pak hraje významnou roli v posilování naší sebeúcty a získávání respektu ve společnosti. Pomoc poskytovaná klientovi pak z podstaty věci není čistě nezištná, nýbrž i sociální pracovník v ní uspokojuje svoji potřebu uznání, dobrého sebehodnocení a úspěchu.

1.7.3. Láska k bližnímu jako zboží

Kopřiva upozorňuje, že profese nás také živí, vykonáváme ji pro peníze, a dodává, že pomáhající si tedy kromě jiného vydělává i kvalitou své lásky k bližnímu. Klade si otázky, jestli je možné brát za pomoc trpícímu peníze a kolik je případně vhodné žádat. Poznává, že zatímco dříve byla péče o nemocné, chudé a postižené, ale také výchova a vzdělávání v působnosti církví a řádů, tedy osob, které nefungovaly na tržním principu,

⁷² Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 25.

⁷³ Srov. BERNHARDT, K. *Jak neztratit chuť do života*, s. 180.

⁷⁴ Srov. DOSTÁLOVÁ, O. *Péče o psychiku onkologicky nemocných*, s. 18.

v dnešní době vykonávají pomáhající profese běžní občané, kteří se musí sami hmotně zabezpečit. Říká tedy, že pro pomáhajícího pracovníka je přiměřené, aby považoval výdělek za součást pracovního prostředí.⁷⁵

Nejen, že je vhodné či přiměřené, aby byl pomáhající pracovník za své služby finančně odměněn, ale je to dokonce nutné. Jen málokdo by si mohl dovolit vykonávat profesi bez jakéhokoliv zisku.

Tento paradox tedy navazuje na předešlý, ve kterém byl rovněž postaven ideál altruistického nesobeckého pomáhání do kontrastu s potřebami sociálního pracovníka. V tomto případě bylo poukázáno na nemožnost vykonávat pomáhající profese bez finančního ohodnocení. Dá se však říci, že v této situaci pomáhající, nebo v našem případě konkrétně sociální pracovník, získává za svoji lásku k bližním peněžní prostředky. Není tak však láska degradována na úroveň zboží?

V České republice patří sociální práce k nedostatečně finančně ohodnoceným profesím. Zikmundová ve svém článku upozorňuje, že sociální pracovníci mají z podstaty své profese pomáhat druhým, kteří se nacházejí v tíživé situaci, přičemž sami někdy nedosahují na důstojný život garantovaný důstojnou mzdou. Dále varuje, že pokud nedojde k navýšení mezd, hrozí odchod mnoha pracovníků v sociálních službách do lépe placených profesí a s tím i zhroucení celého systému sociálních služeb v České republice.⁷⁶

Jak výše uvedený text ukazuje, v dnešní době není možné pracovat na pozici sociálního pracovníka bez určitého finančního zisku. Platy sociálních pracovníků navíc často neodpovídají náročnosti jejich povolání. Pro výkon kvalitní sociální práce, ale i pro udržení sociálních pracovníků v této profesi, je nezbytné, aby jim jejich příjem dokázal zajistit důstojný život.

Je zde však ještě další prvek, který je nezbytný k tomu, aby sociální pracovník mohl s láskou pomáhat klientům, a tím je právě láska samotná. Jen stěží může člověk, který sám lásku nezakouší nebo ji dokonce nikdy nezažil, projevovat lásku druhým. Jak říká Halík, lásce se dá naučit jen tím, že se jí „nakazíme“.⁷⁷ Podobně hovoří i Fromm, když

⁷⁵ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 26–27.

⁷⁶ Srov. ZIKMUNDOVÁ, M. *Sociální pracovníci: mají pomáhat druhým, sami řeší existenční problémy* [online]. Praha: Česká asociace streetwork, 5. 1. 2023 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.streetwork.cz/archiv/clanky/detail/3836/socialni-pracovnici-maji-pomahat-druhy-m-sami-resi-existencni-problemy>

⁷⁷ Srov. HALÍK, T. *Chci, abys byl: křesťanství po náboženství*, s. 159.

mluví o lásce jako o síle, která vyvolává lásku.⁷⁸ Aby tedy sociální pracovník mohl projevovat láskyplnou přízeň svým klientům, musí mít i on z čeho brát.

Na rozdíl od posledních dvou zmíněných paradoxů zde však sociální pracovník nemusí čerpat přímo od klienta nebo z výkonu profese sociální práce. Svůj „zdroj lásky“ může mít např. v rodině nebo ve svých přátelích. Tuto lásku pak může přenášet na své klienty.

1.8. Vnitřní svět druhého člověka

Události, které se odehrávají ve vnějším světě, prožívá každý člověk subjektivně. Pro pomáhajícího pracovníka to znamená, že v komunikaci s klientem nemá vnitřní svět pracovníka právo na status objektivního hodnocení, ale je také jen a pouze subjektivním pohledem. Pokud chceme klientovi porozumět, musíme se zajímat o to, jak situaci vidí a prožívá on.⁷⁹

Zatímco vnější svět, ve kterém žijeme, je jen jeden a je všem lidem společný, vnitřní svět každého člověka je jeho jedinečným a originálním zobrazením vnějšího světa, ke kterému má přístup jen on sám.⁸⁰ Doporučení, že abychom klientovi porozuměli, musíme se zajímat o jeho pohled, tedy jistě platí, nicméně, naše pochopení nikdy nebude úplné.

Naše slova potvrzuje i Kopřiva, když píše, že vnitřní svět druhého člověka můžeme poznat hlavně tak, že nám ho popíše a dodává, že slova na jedné straně komunikaci usnadňují, ale na straně druhé mohou přispívat i k nedorozumění, a to např. tak, že pro každého z nás může mít určité slovo jiný význam, zatímco předpokládáme, že dané slovo či vyjádření vnímáme stejně.⁸¹

Vnitřní světy dvou osob se nemohou potkat, ale mohou se snažit o vzájemné dorozumění, např. za pomoci kladení otázek.⁸² Dodejme, že vzájemnému porozumění může přispět také technika aktivního naslouchání, při které se plně soustředíme na druhou osobu, v našem případě na klienta.

Součástí aktivního naslouchání je i empatie, pomocí které se pracovník může stát účastníkem vnitřního světa klienta a po duševní stránce se mu přiblížit natolik, nakolik klient potřebuje.⁸³

⁷⁸ Srov. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25], s. 25.

Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jhar/#p=1>

⁷⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 29.

⁸⁰ Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Jak myslet kreativně*, s. 105.

⁸¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 33.

⁸² Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Jak myslet kreativně*, s. 106.

⁸³ Srov. PERA, H; WEINERT, B. *Nemocným nablízku*, s. 50.

Kopřiva upozorňuje, že za svůj vnitřní svět odpovídáme v první řadě my sami, tedy zlost na lidi, kteří nenaplnují naše představy, je v první řadě naše věc.⁸⁴ V praxi sociálního pracovníka bychom tedy řekli, že pokud naši klienti nejednají tak, jak bychom si přáli, a pokud se cítíme z tohoto důvodu rozezleni, je to náš problém.

Kopřiva také upozorňuje, že pomáhající se často místo snahy o porozumění vnitřnímu světu klienta orientují spíše na hodnocení oprávněnosti jeho prožívání, což je od kontaktu s ním vzdaluje a také varuje před sankciováním citů, neboť ty na rozdíl od činů nemůžeme ani vyvolat, ani zrušit.⁸⁵

Je sice pravda, že pocity mohou vzniknout jako víceméně samovolná reakce na něco, co se přihodí nám nebo druhému, ale je třeba si také uvědomit, že člověk je schopen své city do určité míry usměrňovat a korigovat. V naší citové výbavě také pravděpodobně hraje roli výchova, kterou jsme v dětství prošli. Je tedy otázkou, do jaké míry sociální pracovník může zaujmout tuto rodičovskou roli ve smyslu výchovy ke správným pocitům při správném jednání a pocitům provinění, pokud se člověk dopustí něčeho špatného. S ohledem ke skutkům druhých lidí pak jde rovněž o to, aby se člověk radoval z toho, co je dobré či správné a cítil nelibost nad zlými činy.

Pokud se sociální pracovník dokáže přiblížit vnitřnímu světu klienta, měl by do určité míry dokázat porozumět jeho pocitům. Pokud jsou však v rozporu s výše uvedeným, může být vhodné klienta na tento stav upozornit a případně s ním na jeho emocionální stránce v rámci odborných kompetencí pracovat. Hodnotit prožívání klientů tedy nemusí být vždy prvkem, který by narušoval profesionální vztah, ale může vést k jejich hlubšímu sebezpoznání a citovému rozvoji.

Snahu sociálního pracovníka o přiblížení se vnitřnímu světu klienta, např. za využití empatie a aktivního naslouchání, můžeme považovat za jeho projev lásky a zájmu směrem ke klientovi. To může být u klientů s duševním onemocněním zvláště důležité, neboť jejich vnitřní svět může být v důsledku duševního onemocnění poměrně komplikovaný. Tím spíše mohou toužit po tom, aby jim někdo dokázal porozumět. Pokud dokážeme vnitřní svět klienta co nejlépe pochopit, můžeme nastavit péči odpovídající skutečným potřebám klienta. Pokud vnitřní svět klienta s duševním onemocněním zůstane pro sociálního pracovníka neuchopitelný, může být v tomto ohledu vhodná spolupráce s psychologem nebo psychiatrem, aby mohla být klientovi poskytnuta odpovídající péče.

⁸⁴ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 32.

⁸⁵ Srov. *tamtéž*, s. 36–38.

1.9. Výcvik a supervize

V této kapitole pojednáme o výcviku a supervizi jako možnostech zkvalitnění vztahů s klienty a zvýšení kvality poskytovaných služeb na základě rozvoje pomáhajícího pracovníka. Představíme si jednotlivé druhy výcviku a supervize a popíšeme jejich význam a přínos pro sociální práci. Budeme se zabývat také tím, jaký význam mohou mít v otázce lásky v profesionálním vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem.

1.9.1. Výcvik

Sebezkušenostní výcvik se zaměřuje na získání vlastní zkušenosti metod a procesů s cílem profesionálního a osobnostního růstu.⁸⁶ Zážitek sebe ve skupině, prožívání a sdílení osobních příběhů přináší účastníkovi podněty k sebepoznání.⁸⁷

Následuje popis sebezkušenostní skupiny podle Kopřivy. Smyslem tohoto výcviku je, aby si pracovník uvědomil svá citlivá místa a našel pro ně pojmenování, aby snížil riziko, že si bude své vnitřní problémy odreagovávat na klientech. V r. 1967 vytvořili psychoterapeuti Jaroslav Skála, Eduard Urban a Jaromír Rubeš tzv. model SUR, který funguje až do dnešní doby. Výcviková komunita obvykle zahrnuje tři devítičlenné skupiny, které se po dobu pěti let setkávají na víkendových, resp. týdenních soustředěních. Každou skupinu vede dvojice terapeutů. Tento klasický pětiletý program obnáší 500 výcvikových hodin, přičemž se můžeme setkat i s kratšími variantami tohoto výcvikového programu.⁸⁸

Zážitky z programu jsou využity pro přehodnocení určitých postojů, reorientaci, případně dochází i ke změnám vzorců chování.⁸⁹ Člověk vidí, že některé záležitosti, kterými u něj druzí vyvolávají určité emoční reakce, přijímají ostatní členové skupiny jinak, přičemž jejich odlišné pohledy jsou také srozumitelné.⁹⁰ Tolerance k různosti ostatních členů skupiny se příznivě projeví i ve vztahu k sobě samému, kdy pracovník dokáže přijmout za vlastní mnohé ze svých vlastností, které dosud považoval za neúnosné.⁹¹

Výcvik ve specifických dovednostech představuje pro pracovníky v pomáhajících profesích možnost učit se konkrétním interpersonálním dovednostem, které potřebuje v každodenní práci s klienty. Existují různé výcvikové programy pro rozličné

⁸⁶ Srov. KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*, s. 92.

⁸⁷ Srov. *Sebezkušenostní výcvik pro pracovníky v pomáhajících profesích* [online]. Brno: Mansio, ©2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.mansio.cz/nase-kurzy/dlouhodobe-vycviky/sebezkusenostni-vycvik-pro-pracovniky-v-pomahajicich-profesich/>

⁸⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 132.

⁸⁹ Srov. *Sebezkušenostní výcvik pro pracovníky v pomáhajících profesích* [online]. Brno: Mansio, ©2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.mansio.cz/nase-kurzy/dlouhodobe-vycviky/sebezkusenostni-vycvik-pro-pracovniky-v-pomahajicich-profesich/>

⁹⁰ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 132.

⁹¹ Srov. HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*, s. 245.

profesionální role.⁹² Výcvik má část teoretickou a praktickou.⁹³ Kopřiva upozorňuje na skutečnost, že projevy emocí, které má pracovník nacvičené, ale neprožívá je, vyvolávají v druhých lidech jiné pocity než autentické projevy, a protože v pomáhajících profesích je důvěra v pomáhajícím vztahu důležitá, není vhodné, aby pracovník projevoval to, co skutečně necítí. Dále autor upozorňuje, že nacvičené jednání, které není podloženo prožitkem, představuje pro pracovníka nadbytečný energetický výdej.⁹⁴

V rámci výcviku mohou sociální pracovníci rozvíjet svoji schopnost projevovat klientům láskyplnou přízeň. Výcvik jim může poskytnout příležitost rozvíjet svoji schopnost empatie a schopnost sdílet emocionální prožitky s klienty. Toto napojení na klienta může pomoci vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém klient může otevřeně hovořit o svých problémech. Výcvik může být také zaměřen na nastavení a udržování profesionálních hranic, které jsou v profesionálním, ač laskavém a láskyplném vztahu nezbytné. Výcvik může sociálním pracovníkům poskytnout nástroje pro budování důvěry v profesionálním vztahu s klienty. Důvěra vytváří základní předpoklad pro vytvoření pevného láskyplného vztahu, ve kterém se klienti mohou cítit bezpečně, milováni a přijímáni.

1.9.2. Supervize

Supervize by měla být považována za důležitou součást každé pomáhající profese.⁹⁵ Představuje důležitou oblast profesního růstu.⁹⁶ Horecký ji charakterizuje jako formu podpory, učení a dohledu, při které se pracovníci mohou v bezpečném prostředí svěřit s problémy, které řeší, naučit se je zvládat a zhodnotit, jak efektivní jsou ve svých činnostech.⁹⁷ Koláčková supervizi popisuje jako celoživotní formu učení, která se zaměřuje na rozvoj profesionálních dovedností a kompetencí supervidovaných, při které se klade důraz na aktivaci jejich vlastního potenciálu v bezpečném a tvořivém prostředí.⁹⁸ Můžeme si všimnout, že obě uvedené definice zahrnují důraz na průběh supervize v bezpečném prostředí. To je jistě důležité, neboť pocit ohrožení by dozajista ohrozil atmosféru vzájemného sdílení. Venglářová k tomu říká, že bezpečný vztah je obtížné vytvořit, pokud je v roli supervizora nadřizený pracovník, neboť se při otevřeném hovoru objeví „slabá místa“ supervidovaného.⁹⁹

⁹² Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 133.

⁹³ Srov. HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*, s. 245.

⁹⁴ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 134.

⁹⁵ Srov. MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*, s. 98.

⁹⁶ Srov. *Co je supervize* [online]. Praha: Český institut pro supervizi, ©2006 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.supervize.eu/o-supervizi/co-je-supervize/>

⁹⁷ Srov. HORECKÝ, J. Definice supervize. In: HERMAN, J.; HERMANOVÁ, M.; HORECKÝ, J. et al. *Základy managementu sociálních služeb*, s. 101.

⁹⁸ Srov. KOLÁČKOVÁ, J. Supervize. In: MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 349.

⁹⁹ Srov. VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*, s. 86.

Hawkins a Shohet uvádějí, že supervize může supervidovanému v práci pomoci:

- a) Lépe porozumět klientovi.
- b) Uvědomovat si více své reakce na klienta.
- c) Chápat dynamiku, jak probíhají interakce s klientem.
- d) Podívat se na to, jak intervenují a jaké mají jejich intervence dopady.
- e) Zkoumat další způsoby práce s touto situací a jí podobnými.¹⁰⁰

Malíková upozorňuje, že supervize je nástroj, který kromě možnosti zvyšování kvality práce s klientem může pomoci také s řešením problémů na pracovišti, a to např. se změnou klimatu v interpersonálních vztazích nebo při zaškolování nových zaměstnanců.¹⁰¹

Supervize se člení podle mnoha různých kritérií např. na interní a externí, individuální, skupinové a týmové, krátkodobé a dlouhodobé. Podle zaměření může jít o supervize případové, rozvojové, poradenské nebo programové. Podle způsobu použité práce pak může jít o supervize administrativní, výukové a podpůrné.¹⁰²

Kolářková popisuje také následující formy supervize:

- a) Vzájemné konzultování dvou kolegů, které poskytuje příležitost získat nadhled a zvážit další možnosti případu.
- b) Intervize, která představuje supervizní setkání skupiny bez supervizora.
- c) Autovize je procesem sebereflexe pracovníka, který sám sobě klade otázky a hledá na ně odpovědi.¹⁰³

Podle frekvence setkávání může být supervize pravidelná, příležitostná nebo krizová, která se svolává pouze v případě akutní potřeby.¹⁰⁴

Zvláštní metodou supervize je bálintovská skupina, která má velké uplatnění v průběžné supervizi u pracovníků v pomáhajících profesích.¹⁰⁵ Autorem metody je Michael Balint, který na základě své praxe došel k přesvědčení, že lékař se musí zabývat nejen nemocí pacienta, ale celým člověkem v kontextu jeho života. Ačkoli byla tato metoda původně určena pro lékaře, brzy se rozšířila i v dalších pomáhajících profesích, protože práce s lidmi vždy přináší vztahové problémy.^{106 107}

¹⁰⁰ Srov. HAWKINS, P.; SHOHE, R. *Supervize v pomáhajících profesích*, s. 60.

¹⁰¹ Srov. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*, s. 140.

¹⁰² Srov. tamtéž, s. 140.

¹⁰³ Srov. KOLÁČKOVÁ, J. *Supervize*. In: MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 356–357.

¹⁰⁴ Srov. VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematiké situace v péči o seniory*, s. 87.

¹⁰⁵ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 137.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 137.

¹⁰⁷ Srov. KOLÁČKOVÁ, J. *Supervize*. In: MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 350.

Bálintovská skupina má standardní postup, který zahrnuje 5 fází. Po krátkém představení případů, které pracovníci přináší na supervizi, vybereme jeden. Pracovník, jehož případ byl vybrán, popíše obtížnou situaci podrobněji. Následují upřesňující dotazy ostatních účastníků. V další fázi se sdělují fantazie, které k případu účastníky napadly a předkladatel naslouchá. Následuje fáze přinášení nápadů na postup v dané situaci, předkladatel stále naslouchá. Poslední fáze patří předkladateli, který shrne postupy, které ho něčím zaujaly a připadají mu využitelné.¹⁰⁸

V oblasti lásky by supervize mohla sociálnímu pracovníkovi napomoci reflektovat své pocity a přístup ke klientovi. Supervize může sociálnímu pracovníkovi pomoci pevněji uchopit situaci či vztah s klientem, ve kterém se cítí nejistý, např. ohledně nastavení hranic v rámci láskyplného vztahu. Od ostatních účastníků může sociální pracovník získat cenné podněty, jak ke konkrétní situaci a klientovi vhodně přistupovat. Poskytování láskyplné podpory sociálním pracovníkům v rámci supervize může předcházet syndromu vyhoření. Sociální pracovníci, kterým se dostává láskyplné podpory, např. v rámci supervize, budou také lépe schopni tuto podporu přenést na své klienty.

Jak výcvik, tak supervize tedy představují pro sociální pracovníky důležité nástroje, pomocí kterých mohou pracovat na vytváření kvalitních a profesionálních vztahů se svými klienty. Mohou jim pomoci lépe zvládat nároky, které profesionální láskyplný vztah přináší. V případě výcviku mohou sociální pracovníci trénovat svůj rozvoj v oblastech, které profesionální vztah vyžaduje. Pro sociální pracovníky je to příležitost, kde mohou procvičovat vhodný způsob projevů lásky ke klientům. V případě supervize získávají možnost reflektovat své pochybnosti a nejistoty ohledně nastavení profesionálního vztahu založeného na lásce. Výcvik a supervize představují možnosti průběžného rozvoje sociálních pracovníků. Umožňují jim lépe rozvíjet láskyplné a profesionální vztahy s klienty a také mohou fungovat jako prevence vyhoření v náročném prostředí sociální práce.

V této části práce byly představeny důležité aspekty profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Pojednali jsme např. o problematice nastavení hranic, roli moci, rozdílu mezi pomocí a kontrolou nebo o významu přiblížení se vnitřnímu světu klienta. Na každý z představených aspektů profesionálního vztahu bylo také nahlíženo v kontextu lásky a její role v sociální práci. Studium paradoxů profesionálního pomáhání dle Kopřivy jsem zjistili, že postavení lásky v sociální práci může být, jak název naznačuje, opravdu plné paradoxů. V kapitolách zaměřených na rozlišení jednotlivých druhů lásky však zjistíme, že některé z těchto typů nevylučují, nebo dokonce přímo

¹⁰⁸ Srov. VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*, s. 88.

vyžadují, aby z daného vztahu měla určitý přínos i milující osoba. O jejich vhodnosti v sociální práci se zaměřením na duševně nemocné osoby bude pojednáno v daných kapitolách. Výcvik a supervize se ukázaly být důležitými nástroji, které sociální pracovník může využívat k nácviku láskyplných projevů nebo k reflexi tématu lásky v profesionálních vztazích s klienty.

2. Problematika duševních onemocnění

V této části práce se zaměřím na problematiku duševních onemocnění. Pokusím se objasnit, o jaká onemocnění se jedná a představit jejich klasifikaci. Dále se budu věnovat sociálním službám poskytovaným osobám s duševním onemocněním a následně představím možná specifika ve vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem v kontextu duševních poruch.

2.1. Duševní onemocnění: definice a klasifikace

Duševní onemocnění představují skupinu nemocí a poruch, které ovlivňují zejména myšlení, prožívání a vztahy s okolím.¹⁰⁹ Tomuto pojmu obvykle rozumíme jako stavu, který neodpovídá tomu, co považujeme za normální nebo přijatelné.¹¹⁰ Podle definice Americké psychologické asociace je duševní onemocnění či duševní porucha stavem, který se vyznačuje narušením kognitivních funkcí a/nebo emocí, abnormálním chováním, narušeným fungováním ve společnosti nebo všemi možnými kombinacemi uvedeného.¹¹¹ Dle Světové zdravotnické organizace znamená pojem psychická porucha poruchu duševní činnosti specifickou v klinických projevech, kterou je možné spolehlivě rozeznat jako definovaný standardní soubor znaků a je tak závažná, že vede ke ztrátě pracovní schopnosti, sociální kapacity, nebo obojího.¹¹²

V těchto popisech duševního onemocnění výrazně vystupuje do popředí informace o narušených osobních vztazích a potížích v sociálním fungování. To zdůrazňuje význam poskytování podpory a porozumění klientům s diagnózou některého z duševních onemocnění.

V Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10) se duševní poruchy nacházejí v sekci F a jejich klasifikaci představuje následující tabulka.¹¹³

¹⁰⁹ Srov. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 424.

¹¹⁰ Srov. HOLFORD, P. *Optimum Nutrition For The Mind*.

¹¹¹ Srov. NÁRODNÍ ZDRAVOTNICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL. *Duševní onemocnění* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2024 [cit. 2024-02-24]. ISSN 2695-0340. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/340>

¹¹² Srov. DUŠEK, K.; VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ, A. *Diagnostika a terapie duševních poruch*, s. 23.

¹¹³ Srov. ÚZIS. *F00-F99 - Poruchy duševní a poruchy chování* [online]. 10. revize. Praha: Český statistický úřad, 1. 1. 2023 [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F00-F99>

Tab. 1: Klasifikace duševních poruch podle MKN-10

F00-F09	Organické duševní poruchy včetně symptomatických
F10-F19	Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek
F20-F29	Schizofrenie, poruchy schizotypální a poruchy s bludy
F30-F39	Afektivní poruchy (poruchy nálady)
F40-F48	Neurotické, stresové a somatoformní poruchy
F50-F59	Syndromy poruch chování, spojené s fyziologickými poruchami a somatickými faktory
F60-F69	Poruchy osobnosti a chování u dospělých
F70-F79	Mentální retardace
F80-F89	Poruchy psychického vývoje
F90-F98	Poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a v dospívání
F99-F99	Neurčená duševní porucha

K dispozici je také DSM klasifikace upravovaná Americkou psychiatrickou asociací, kdy zkratka DSM znamená Diagnostický a statistický manuál duševních poruch.¹¹⁴ Těchto poruch obsahuje více než 400.¹¹⁵ V důsledku rozdílů mezi klasifikacemi DSM a MKN vznikaly v minulosti různé problémy, nicméně pokusy sladit obě klasifikace vedly k pozitivnímu faktu, že dnes mohou být oba systémy použity velmi podobným způsobem.¹¹⁶

Mezi nejčastější duševní onemocnění se řadí deprese a úzkostná porucha, dále se jedná o bipolární poruchu, schizofrenii, poruchy osobnosti nebo poruchy příjmu potravy.¹¹⁷

Sociální pracovníci se budou setkávat zejména s klienty s těmito typy duševních poruch. Jedná se tedy o ta duševní onemocnění, na která by se sociální pracovníci měli v rámci studia zaměřit. Sociální pracovníci, kteří pracují v organizacích podporujících specificky osoby s duševním onemocněním, by svá studia měli rozšířit i na méně častá duševní onemocnění a průběžně sledovat aktuální informace v oboru.

2.2. Systém služeb pro osoby s duševním onemocněním

Lidem trpícím duševním onemocněním by měl být nabízen komplexní systém podpůrných služeb.¹¹⁸ Vývoj systému péče by měl podporovat proces deinstitucionalizace, což znamená přesunutí těžiště péče z institucí do přirozených

¹¹⁴ Srov. MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*, s. 319.

¹¹⁵ Srov. BOUKALOVÁ, H.; GILLERNOVÁ, I. *Kapitoly z forenzní psychologie*, s. 101.

¹¹⁶ Srov. MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*, s. 319.

¹¹⁷ Srov. NESSAN, C. L. *Free in Deed: the Heart of Lutheran Ethics*, s. 96.

¹¹⁸ Srov. VONDRKA, J. *Zákonná úprava systému sociálních služeb*. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 44.

společnosti.¹¹⁹ Jinými slovy to znamená směřování k odstraňování izolace a sociálního vyloučení takto nemocných jedinců s cílem integrovat tyto osoby do společnosti, poskytnout jim příležitost k aktivní účasti v běžném životě a snižovat tak stigma spojené s jejich duševním onemocněním.

S procesem deinstitucionalizace se pojí důraz na rozvoj ambulantních a terénních služeb. Rozvíjet by se měla také komunitní péče, která je zaměřena na potřeby lidí, nikoli na budování institucí a která má znamenat dostupnost služeb, flexibilitu, orientaci na potřeby uživatelů a na jejich kompetenci, uzpůsobení služeb životu klientů a jejich kultuře.¹²⁰

Prvním článkem systému péče o duševně nemocné je první kontakt s klientem, který může být zprostředkován samotným klientem, jeho rodinou a blízkými osobami nebo odborníkem; tento úkol si jako prvořadý kladou nízkoprahová zařízení, která bývají prvkontaktním bodem v sociální síti.¹²¹ Mahrová upozorňuje, že pokud klienti pomoc samostatně vyhledají, pak by každé dveře měly být dveřmi do systému služeb.¹²² Tím se snaží říci, že ať už klient osloví jakoukoli službu, mělo by se mu v ní dostat náležité podpory a případného doporučení na službu odpovídající klientovým potřebám.

Tito klienti bývají nejčastěji odkazováni na **ambulance a kontaktní centra**, jejichž pracovníci poskytují své služby na základě individuálních potřeb klienta.¹²³ Výhodou těchto služeb je, že klienti nadále pobývají ve svém přirozeném prostředí, což jim umožňuje, pokud to situace dovolí, zůstat zapojeni do běžného života.

Určitým mezistupněm je **stacionární péče**, která kombinuje pobyt klienta v zařízení s odbornou péčí s pobytem doma, díky čemuž klient neztrácí kontakt s rodinou a svým domácím prostředím a zázemím.¹²⁴

V určitých situacích může být vhodné využít rezidenční (pobytovou) péči, což už pro klienta znamená různě dlouhý pobyt v zařízení s nepřetržitým provozem, přičemž se může jednat např. o psychiatrické oddělení nemocnice, psychiatrickou kliniku, psychiatrickou léčebnu, domov pro osoby se zdravotním postižením apod.¹²⁵ V souvislosti s problematikou duševních onemocnění je také třeba zmínit, že pokud osoba

¹¹⁹ Srov. PROBSTOVÁ, V. Sociální práce s duševně nemocnými. In: MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 134.

¹²⁰ Srov. tamtéž, s. 134.

¹²¹ Srov. MAHROVÁ, G. Klient s duševními problémy v systému sociálních služeb. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 45.

¹²² Srov. tamtéž, s. 45.

¹²³ Srov. tamtéž, s. 46.

¹²⁴ Srov. MAHROVÁ, G. Klient s duševními problémy v systému sociálních služeb. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 46.

¹²⁵ Srov. tamtéž, s. 46.

ohrožuje na zdraví nebo životě sebe nebo své okolí, je možné tuto osobu přijmout k nedobrovolné hospitalizaci.¹²⁶ Z uvedeného je zřejmé, že i přes trend deinstitucionalizace může být v odůvodněných případech hospitalizace stále nezbytná. Zvláště relevantní je to v situacích, kdy je nutné poskytnout okamžitou a specializovanou péči pro ochranu klienta a jeho okolí.

Po propuštění z léčebného ústavu může být žádoucí využít **návazné doléčovací péče**, která může mít různé formy, např. návrat do ambulantní péče, využití specializovaného doléčovacího zařízení, domácí péče, chráněného zaměstnání nebo chráněného bydlení.¹²⁷

V souvislosti s psychiatrickou reformou je také zapotřebí se zmínit o centrech duševního zdraví, která představují mezičlánek mezi primární péčí včetně ambulantní psychiatrické péče a lůžkovou akutní i specializovanou péčí, s cílem prevence hospitalizací či jejich zkracování a nápomocí k reintegraci dlouhodobě hospitalizovaných do běžné komunity.¹²⁸

Ačkoliv systém péče o osoby s duševním onemocněním představuje komplexní a provázaný celek, je důležité upozornit na rozdíly mezi jednotlivými složkami pomoci, konkrétně složkou psychiatrickou, psychologickou a sociální.

Psychiatrie je vědní a klinická disciplína, která se zabývá prevencí, diagnostikou a léčbou duševních poruch.¹²⁹ Psychiatr je lékař, absolvent lékařské fakulty, který se profesně zabývá psychiatrií.¹³⁰ Protože má lékařské vzdělání, může předepisovat léky.¹³¹

Psychologie je věda, která se zabývá psychologickými aspekty lidského bytí; v podobě klinické psychologie je přímo spojena se zdravotnictvím a je součástí zdravotnické péče.¹³² Psycholog je člověk, který dosáhl úplného vysokoškolského vzdělání v oboru psychologie. Na rozdíl od psychiatra nemůže předepisovat léky, ale pomáhá psychologickými prostředky.¹³³

¹²⁶ Srov. MARKOVÁ, E.; VENGLÁŘOVÁ, M. Právní problematika ve vztahu k psychiatrii. In: MARKOVÁ, E.; VENGLÁŘOVÁ, M.; BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*, s. 59.

¹²⁷ Srov. MAHROVÁ, G. Klient s duševními problémy v systému sociálních služeb. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 46–47.

¹²⁸ Srov. *Co je CDZ [online]*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, ©2024 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.reformapsychiatrie.cz/projekty/centra-dusevniho-zdravi-cdz/co-je-cdz>

¹²⁹ Srov. RABOCH, J. Psychiatrie jako jeden ze základních lékařských oborů – historický vývoj. In: RABOCH, J.; PAVLOVSKÝ, P. et al. *Psychiatrie*, s. 13.

¹³⁰ Srov. OREL, M.; FACOVÁ, V. Postavení psychiatrie a psychologie v péči o duševně nemocné. In: OREL, M. et al. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*, s. 17.

¹³¹ Srov. REGNAULT, M. *Alzheimerova choroba: průvodce pro blízké nemocných*, s. 117.

¹³² Srov. OREL, M.; FACOVÁ, V. Postavení psychiatrie a psychologie v péči o duševně nemocné. In: OREL, M. et al. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*, s. 17.

¹³³ Srov. REGNAULT, M. *Alzheimerova choroba: průvodce pro blízké nemocných*, s. 117.

Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, která si klade za cíl odhalovat, vysvětlovat, zmírňovat a řešit sociální problémy. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, skupinám, rodinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění.¹³⁴

Psychoterapie je oborem, který může praktikovat jak psychiatr, tak psycholog, všeobecná sestra, sociální pracovník apod., za předpokladu splnění psychoterapeutického vzdělávání (výcviku), vlastní psychoterapie v rámci některého z psychoterapeutických směrů a následné supervize.¹³⁵ Vymětal psychoterapii popisuje jako zvláštní psychologickou péči, která je poskytována lidem, kteří jsou vnitřně destabilizováni nebo jim tato destabilizace hrozí.¹³⁶

V péči o duševně nemocné se výrazně prolíná **státní** a **nestátní** sektor, přičemž sociální pracovníci zastávají významnou úlohu v podpoře vzájemné spolupráce obou těchto sektorů, což může být dané tím, že právě sociální pracovníci síťují služby a pomáhají klientům komunikovat se zařízeními a úřady.¹³⁷ Vidíme, že sociální pracovník by měl být schopný klienty s duševním onemocněním navigovat a propojovat v komplexním systému péče, tak aby reflektoval specifické potřeby každého klienta.

2.3. Specifika ve vztahu sociálního pracovníka a klienta s duševním onemocněním

V první části práce jsme se věnovali problematice profesionálního vztahu na obecné úrovni. Poté, co jsme se seznámili s problematikou duševních onemocnění, je nyní na místě podívat se na otázku profesionálního vztahu v souvislosti s duševními onemocněními. Měli bychom přitom mít na mysli, že ať už sociální pracovník působí v jakékoli sociální službě či organizaci, může přijít do kontaktu s osobou s duševním onemocněním, a tak by i pracovník, který se přímo nespécializuje na práci s duševně nemocnými, měl disponovat určitými znalostmi, jak navázat vztah a efektivně pracovat s takovým klientem.

Jak jsme však viděli, duševní onemocnění mohou být různorodá a mohou se tedy vyznačovat rozličnými, třeba i protichůdnými symptomy. Podívejme se na to na příkladu mánie a deprese. Mánie se dle Kučerové vyznačuje nepřiměřeně veselou náladou a zrychleným psychomotorickým tempem, klient je neklidný a stále aktivní, obvykle také

¹³⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 200.

¹³⁵ Srov. OREL, M.; FACOVÁ, V. Postavení psychiatrie a psychologie v péči o duševně nemocné. In: OREL, M. et al. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*, s. 18.

¹³⁶ Srov. VYMĚTAL, J. *Úvod do psychoterapie*, s. 9.

¹³⁷ Srov. MAHROVÁ, G. Klient s duševními problémy v systému sociálních služeb. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 47.

utrácí hodně peněz, a to většinou za nepotřebné věci.¹³⁸ Nadměrné utrácení by tedy pravděpodobně bylo tématem, které by sociální pracovník s klientem řešil. Otázkou však zůstává, jak se na takového klienta napojit, aby nás vůbec poslouchal. Hausner doporučuje nedávat takovému klientovi najevo, že nás jeho chování baví, může být opravdu zábavný, ale svou bouřlivou činností nás brzy unaví, protože jí nebudeme stačit.¹³⁹ Je třeba snažit se zabránit zvyšování excitace, omezit vnější podněty a nemocnému neodporovat a nekritizovat ho.¹⁴⁰ Na místě může být navázání spolupráce s rodinou, neboť může být zapotřebí ukrýt hotovost a kreditní karty, aby příbuznému zabránili v nezodpovědném jednání.¹⁴¹ Efektivní rozmluva s klientem pak může být možná až po odeznění mánie. Klient v depresi vyžaduje odlišný přístup. Depresi provází zpomalené myšlení, narušená paměť a snížené psychomotorické tempo.¹⁴² Může vzniknout také úzkostné vystupňování neklidu klienta.¹⁴³ Odlišné projevy tedy vyžadují i odlišný přístup. Podstatné je na depresivního člověka nespěchat a dát mu najevo, že máme čas ho vyslechnout.¹⁴⁴ Doporučuje se nezlehčovat obtíže klienta a nenutit ho do aktivit, které nechce vykonávat, protože se cítí provinile, že nevyhověl požadavkům a naše snahy v něm mohou vyvolat pocity selhání.¹⁴⁵ Na tomto příkladu jsme si ukázali, jak je důležité svůj přístup ke klientovi přizpůsobit jeho nemoci, poruše, či konkrétní fázi onemocnění. U bipolární poruchy se objevují jak cykly deprese, tak cykly mánie, přičemž někdy dochází ke zvratu v náladě velmi rychle, např. přes noc, ale častěji bývají přechody postupné.¹⁴⁶ To jasně dokazuje potřebu přizpůsobovat své jednání aktuální fázi onemocnění klienta. Ačkoli jiná duševní onemocnění nemusejí vykazovat tak razantní změny, i u nich můžeme pozorovat určitý vývoj, ať už se jedná o zlepšení nebo o zhoršení. Měli bychom si také uvědomit, že pacienti se stejnou diagnózou mohou svoji situaci prožívat jinak, být v jiné sociální situaci a mít jiné potřeby. Vždy bychom tedy měli vnímat konkrétního klienta a společný vztah budovat na základě individuálního přístupu.

V souvislosti s duševními nemocemi považuji za vhodné na tomto místě zmínit také specifika vztahující se ke klientům se suicidálními tendencemi. S nebezpečím sebevražděného jednání je třeba počítat zvláště u těch duševně nemocných, pro které jsou typické těžké depresivní stavy, které se projevují trvalým a nemotivovaným smutkem, nepodloženými výčitkami svědomí a pocity viny, ale také u klientů s nestabilní poruchou

¹³⁸ Srov. KUČEROVÁ, H. *Psychiatrické minimum*, s. 100.

¹³⁹ Srov. HAUSNER, M. *Duševně nemocný mezi námi*, s. 93.

¹⁴⁰ Srov. GAY, CH. *Bipolární porucha*, s. 124–125.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 124.

¹⁴² Srov. PETR, T.; MARKOVÁ, E. *Ošetrovatelství v psychiatrii*, s. 221.

¹⁴³ Srov. VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*, s. 410.

¹⁴⁴ Srov. PROCHÁZKA, R.; ŠMAHAJ, J.; KOLÁŘÍK, M. et al. *Teorie a praxe poradenské psychologie*, s. 69.

¹⁴⁵ Srov. KOPECKÁ, I. *Psychologie 3. díl: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 217.

¹⁴⁶ Srov. PRAŠKO, J.; PRAŠKOVÁ, H.; PRAŠKOVÁ, J. *Deprese a jak ji zvládat: stop zoufalství a beznaději*, s. 33.

osobnosti.¹⁴⁷ Při práci s klientem se sebevražednými tendencemi je nezbytná součinnost s psychiatrem.¹⁴⁸ Pracovník by se měl ze všech sil snažit o empatii k pocitům klienta, protože pocit nepochopení ho může posunout blíže k suicidii; měli bychom po celou dobu kontaktu udržovat pozornost a citlivě naslouchat příběhu a potížím klienta, kterého nehodnotíme, nekritizujeme, nemoralizujeme a povzbuzujeme ho k vyjádření emocí.¹⁴⁹ Pracovník by měl také poskytovat a držet strukturu, protože osoby, které se nacházejí v zajetí sebevražedných úvah cítí vnitřní dezorganizaci a právě struktura je to, co jim chybí.¹⁵⁰ Z uvedených informací je možné vyzorovat, že kontakt s duševně nemocným klientem, a obzvláště pokud se u něho vyskytují sebevražedné tendence, klade na pomáhajícího pracovníka značné požadavky, a to nejen na odborné znalosti ale rovněž na jeho psychiku. Připomeňme si tedy, že pro budování kvalitních vztahů s klienty je rovněž důležité pečovat o své vlastní duševní zdraví.

Vondrka nás upozorňuje, že je nezbytné si uvědomit, že s duševními potížemi se mohou potýkat i lidé, kteří primárně přicházejí s jiným problémem. Jako příklad uvádí, že deprese nebo nadužívání alkoholu je častým doprovodným jevem stáří, tělesného postižení, nezaměstnanosti atd.¹⁵¹ To koresponduje s již zmíněnou skutečností, že s klientem s duševní poruchou se sociální pracovník může setkat v každém zařízení, které poskytuje sociální služby. Nyní však objevujeme další aspekt, tedy ten, že duševní obtíže nemusejí představovat důvod, pro který klient sociální službu vyhledal, nebo kvůli kterému ji navštěvuje. V takové situaci je pak na sociálním pracovníkovi, aby tyto obtíže zaznamenal a vhodným způsobem s nimi pracoval. Jak upozorňuje Mahrová, klient ani sám nemusí vědět, že duševním onemocněním trpí, a pokud o něm ví, je obtížné se s ním svěřit. A dodává, že první reakce klienta, který si nemoci dosud není vědom, bývá většinou odmítavá, někdy i bouřlivá, ale dáváme tím prostor pro otevření tématu a možnost další pomoci.¹⁵²

30-60 % osob se závažným duševním onemocněním žije se svými příbuznými, obvykle s rodiči, což ukazuje na důležitost práce s rodinou a sociální sítí klienta, pro které je důležité chápat podstatu duševního onemocnění a vědět, jak zvládat projevy nemoci

¹⁴⁷ Srov. VYMĚTAL, J; *Úvod do psychoterapie: 3. aktualizované a doplněné vydání*, s. 157.

¹⁴⁸ Srov. PROCHÁZKA, R.; ŠMAHAJ, J; KOLARÍK, M. et al. *Teorie a praxe poradenské psychologie*, s. 70.

¹⁴⁹ Srov. PRAŠKO, J. Péče o suicidálního pacienta. *Psychiatrie pro praxi* [online]. Praha: SOLEN, 2006, 7(4), s. 191–195 [cit. 2024-03-24]. ISSN 1213-0508. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2006/04/11.pdf>

¹⁵⁰ Srov. PEŠEK, M. *Sebevražda a sebevražedné jednání klienta v poradenství a terapii* [online]. Praha: LUCTUS, ©2017 [cit. 2024-03-24], s. 5. Dostupné z: http://luctus.cz/downloads/Pesek_-_Sebevrazda_a_sebevrazedne_jednani_klienta.pdf

¹⁵¹ Srov. VONDRKA, J. Zákonná úprava systému sociálních služeb. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 44.

¹⁵² Srov. MAHROVÁ, G. Klient s duševními problémy v systému sociálních služeb. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 45.

a krizové či pro onemocnění specifické situace a jak udržovat dobrou komunikaci v rodině.¹⁵³ Vzhledem k pokračujícímu procesu deinstitucionalizace je možné očekávat, že počet osob, které žijí se svojí rodinou, stále poroste, čímž roste i potřeba spolupráce sociálních pracovníků s rodinou klienta, která nyní přebírá roli, která by v některých případech dříve náležela odborníkům. Mahrová považuje v širším slova smyslu za klienta celou rodinu, ve které se duševní problémy vyskytly a uvádí, že duševní onemocnění má vliv na všechny její členy, z nichž každý potřebuje nějakou formu péče a každý člen rodiny může být tím, kdo spolupracuje s odborníky a také tím, kdo pomůže svému příbuznému s akutním projevem duševního onemocnění.¹⁵⁴ Vidíme, že rodina zastává čím dál významnější roli v péči o příbuzného s duševním onemocněním a je tedy na místě i její podpora ať už ve formě edukace či vzájemného sdílení zkušeností.

Síť sociálních kontaktů dlouhodobě duševně nemocných je však velmi malá, což na sociálního pracovníka klade úkol budovat spojení mezi klientem a okolím, klientovi může pracovník zprostředkovat např. účast na různých činnostech, např. v centrech denních aktivit nebo mu zajistit možnost trávit čas s dobrovolníkem.¹⁵⁵ Pro osoby s duševním onemocněním může být rovněž užitečné navštěvovat svépomocné skupiny, ve kterých si lidé s obdobnou zkušeností mohou předávat informace a navzájem si poskytovat porozumění a podporu. Základ činnosti svépomocných skupin spočívá v přesvědčení, že profesionálové umí s problémem nakládat „odborně-technicky“, ale postižení lidé sami nejlépe vědí, co pro ně takový problém znamená a jak se s ním vyrovnávat.¹⁵⁶ Zatímco sociální pracovník navazuje s klientem profesionální vztah postavený na bázi profesionál-klient, ve svépomocné skupině může tato osoba navázat vztahy s lidmi s podobnou životní zkušeností a získat zde skutečné přátele.

Sociální pracovníci tedy zastávají důležitou roli v poskytování podpory a porozumění pro lidi s duševním onemocněním a jejich blízké. Klienty navigují v komplexním systému péče a při práci s klienty berou zřetel na jejich individuální potřeby a požadavky. Vztah s klienty navazují s ohledem na konkrétní projevy onemocnění a jeho vývoj. Práce s duševně nemocnými klienty vyžaduje komplexní přístup, odborné znalosti a schopnost přizpůsobit se individuálním potřebám každého klienta.

¹⁵³ Srov. PROBSTOVÁ, V. Sociální práce s duševně nemocnými. In: MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 144.

¹⁵⁴ Srov. MAHROVÁ, G. Klient s duševními problémy v systému sociálních služeb. In: MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*, s. 47.

¹⁵⁵ Srov. PROBSTOVÁ, V. Sociální práce s duševně nemocnými. In: MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 151.

¹⁵⁶ Srov. VYMĚTAL, J. *Úvod do psychoterapie*, s. 79.

V této části práce jsme se seznámili s problematikou duševních onemocnění. Bylo představeno, o jaká onemocnění se jedná včetně jejich systému klasifikace. Představen byl také komplexní systém péče poskytované těmto osobám. Hovořili jsme rovněž o specifických požadavcích, které profesionální vztah s tímto typem klientů klade na sociální pracovníky. Sociální pracovníci však nejsou jediní profesionálové, kteří pracují s osobami s duševním onemocněním a poskytují jim svoji péči. Duševní onemocnění vyžadují interdisciplinární přístup. Je tedy nutná spolupráce s psychiatry, psychology a případně dalšími odborníky vzhledem k individuálním potřebám daného klienta.

V kontextu široké problematiky duševních onemocnění se jako podstatný projev lásky, který může sociální pracovník klientovi nabídnout, jeví empatie a porozumění. Duševní onemocnění může pro klienta představovat velmi citlivé téma, a podle toho je k němu také zapotřebí přistupovat. Přístup ke klientovi by měl být taktní, citlivý a diskrétní. V případě předávání informací mezi odborníky by měl být klient informován, jaké informace jsou předávány a měl by mít možnost vyjádřit souhlas či nesouhlas s rozsahem předávaných informací.

Dalšími vhodnými projevy lásky mohou být např. podpora a povzbuzení na životní cestě komplikované duševním onemocněním. Poskytování naděje může být důležitým faktorem u klientů s depresivními projevy. Bez ohledu na typ onemocnění, by se měl sociální pracovník snažit vytvářet bezpečný prostor, ve kterém klient může bez obav sdílet své pocity a zkušenosti. Pro klienta s duševním onemocněním může být také důležité, respektuje-li sociální pracovník jeho autonomii a svobodné rozhodování. Pro klienta to může být důležitý signál, že ho sociální pracovník z důvodu jeho duševního onemocnění nepovažuje za méněcennou bytost neschopnou vlastního úsudku. V případě klienta trpícího bipolární poruchou, který se nachází v její manické fázi, u klienta se suicidálními tendencemi, u klienta se závažným stupněm demence, nebo je-li z jakéhokoliv důvodu omezena objektivní schopnost klienta se samostatně rozhodovat, zejména v případě soudem omezené svéprávnosti, může být nutné provést některá rozhodnutí a opatření namísto klienta. Vzhledem k zamýšlenému dobru pro tohoto klienta můžeme i v tomto případě hovořit o projevu lásky.

Za projev lásky poskytované klientům s duševním onemocněním můžeme považovat také praktickou pomoc sociálního pracovníka při zvládání každodenních úkolů a výzev. Konkrétním příkladem může být např. doprovod klienta k lékaři nebo na úřad, kde mu sociální pracovník pomůže porozumět sdělovaným informacím a konzultovat stávající situaci.

V další části práce se detailně zaměřím na téma lásky a jejího místa v sociální práci v kontextu problematiky péče o osoby s duševním onemocněním. Seznámíme se

s možnými pohledy na lásku a zejména s jejími jednotlivými druhy, u kterých budeme zkoumat jejich možný přínos nebo naopak rizika při práci s klienty v sociální práci.

3. Je láska slučitelná s profesionálním vztahem?

V této části práce se zaměřím na problematiku lásky. Věnovat se budu zejména jejím druhům. Budu zkoumat, zda láska a její druhy jsou slučitelné s profesionálním vztahem mezi sociálním pracovníkem a klientem s duševním onemocněním a zda láska a její jednotlivé druhy mohou být pro tento vztah přínosné. K tomuto účelu budou využity poznatky získané v předešlých kapitolách. Podívám se však mimo jiné i na téma lásky z pohledu psychologie a na základě studia pojetí lásky podle Ericha Fromma se pokusím odpovědět na otázku, zda je jeho pojetí lásky slučitelné a přínosné pro profesionální vztah v sociální práci s osobami s duševním onemocněním.

3.1. Pojem láska

Láska je primární lidská potřeba, tak zní ta zřejmě nejjednodušší definice lásky.¹⁵⁷ Abraham Maslow řadí potřeby sounáležitosti a lásky na třetí místo, hned za potřeby fyziologické a potřeby bezpečí.¹⁵⁸ Potřeby lásky a sounáležitosti jsou také označovány jako potřeby afiliační a vyjadřují potřebu někoho milovat a být milován, potřebu sounáležitosti a sociální integrace, přičemž do popředí vystupují zejména v době osamocení a opuštěnosti.¹⁵⁹ Již v předešlé části práce jsme zmínili, že dlouhodobě duševně nemocní žijí často izolovaně, tato jejich potřeba tedy není dostatečně naplňována a vystupuje do popředí.

Sociologická encyklopedie popisuje lásku jako specificky lidský způsob prožívání pozitivního vztahu vysoké intenzity, který je zacílen na nějaký konkrétní či abstraktní objekt, přičemž sociologie takto označuje vesměs vztah člověka k člověku.¹⁶⁰

Láska také znamená podporovat zkoumání sebe sama v někom druhém.¹⁶¹ To bychom mohli interpretovat jako důležitý prvek ve vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem, kdy sociální pracovník podporuje klienta v procesu prozkoumávání a porozumění sobě sama, čímž také podporuje duševní zdraví klienta.

Abychom však mohli hovořit o lásce, je třeba ji rozlišovat od jiných pozitivních postojů, které k osobám zaujímáme, jako je např. sympatie; od takových postojů se láska odlišuje zejména svojí hloubkou, která je často vysvětlována tak, že láska ke konkrétním

¹⁵⁷ Srov. RAUSCHERTOVÁ, K. *Definice lásky* [online]. Praha: Umění Milovat, ©2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.umenimilovat.cz/definice-lasky/>

¹⁵⁸ Srov. HELUS, Z. *Úvod do psychologie*, s. 129–133.

¹⁵⁹ Srov. MLÝNKOVÁ, J. *Pečovatelsví 1. díl: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 29.

¹⁶⁰ Srov. MOŽNÝ, I. *Láska* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Stránka byla naposledy editována 2. 2. 2018 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/L%C3%A1ska>

¹⁶¹ Srov. BOADELLA, D. Přenos, resonance a interference. In: BOADELLA, D; CARLETONOVÁ, J. A.; FRANKELOVÁ, E. et al. *Biosyntéza*, s. 14.

lidem spoluvytváří to, kým jsme.¹⁶² V takovém pojetí lásky již můžeme pozorovat i vliv na nás samotné, tedy nevede k rozvoji pouze druhých osob, v našem případě klientů, ale také ovlivňuje nás samotné a může přispívat i k našemu seberozvoji.

Láska není jen jednoduchou emocií, ale spíše jakýmsi komplexem vzájemných vztahů a reakcí mezi dvěma lidmi.¹⁶³ Láska také vyžaduje, abychom podporovali a prosazovali dobro milovaného, nakolik je to za daných podmínek možné.¹⁶⁴ To je v souladu s profesí sociální práce, která je ze své podstaty připravena poskytnout pomoc a podporu lidem, kteří se nacházejí v obtížných životních situacích.¹⁶⁵ Sociální pracovníci tedy usilují o dobro svých klientů, ač jejich motivace může být dozajista různá.

Za podstatné znaky lásky, ať už ji chápeme jakkoliv, patří přijetí druhého, potřeba identity s druhým, snaha poskytovat mu oporu, ochranu a něhu a mít pro druhého pochopení.¹⁶⁶

Abychom lépe porozuměli tématu, podívejme se alespoň ve stručnosti na rozdíl mezi láskou a přátelstvím. Surin spatřuje tento rozdíl v množství osob, na které láska či přátelství působí, přičemž tvrdí, že láska se vztahuje na všechny, zatímco přátelství jen na málo osob.¹⁶⁷ Maritain považuje lásku a přátelství mezi dvěma lidmi za dva různé druhy přející lásky, přičemž tvrdí, že rozdíl mezi láskou a přátelstvím nespočívá nutně v intenzitě či velikosti přející lásky, nýbrž spočívá ve vnitřní kvalitě přející lásky.¹⁶⁸

3.2. Láska a její místo v pomáhajícím vztahu

V této kapitole se pokusím identifikovat aspekty a souvislosti, které láska přináší do profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Nejprve se seznámíme s možnými „činy z lásky“ a následně se budeme věnovat teoretickým konceptům lásky, na které budeme pohlížet z perspektivy sociální práce. Text bude zpracován s důrazem na ovlivnění vztahů v sociální práci zejména v kontextu sociální práce s klienty s duševním onemocněním.

Láska může nabývat různých forem a může vést i k různým činům. Můžeme pozorovat rozdíly např. mezi láskou matky ke svému dítěti, činem Maximiliána Kolbeho

¹⁶² Srov. HELM, B. *Love* [online]. Stanford: Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2005, substantive revision Fri Jun 21, 2013 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/love/>

¹⁶³ Srov. HEJDUK, T.; PACOVSKÁ, K. *Filosofie lásky a přátelství*, s. 26.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 185–186.

¹⁶⁵ Srov. ZAJACOVÁ, M.; KOLÁČKOVÁ, J.; LÍMOVÁ, M et al. *Karty k sociální práci na obecních úřadech* [online]. Praha: MPSV [cit. 2024-03-24], s. 4. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/1864403/karty+Soci%C3%A1ln%C3%AD+pr%C3%A1ce+na+obecn%C3%ADm+%C3%BA%C5%99adu.pdf/cc264bdd-83d1-c8a6-03e2-eb4e52303dec>

¹⁶⁶ Srov. SIKOROVÁ, L. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesu*, s. 150.

¹⁶⁷ Srov. SURIN, J. J. *Průvodce duchovním životem*, s. 153–156.

¹⁶⁸ Srov. MARITAIN, J. *Láska a přátelství*, s. 7–9.

nebo činem krále Davida. Maximilián Kolbe byl polský kněz, který aby zachránil otce rodiny, dobrovolně se přihlásil místo něho a šel na smrt hladem do osvětimského bunkru.¹⁶⁹ V takovém případě vedla láska až k sebeobětování. Na takového člověka se také můžeme dívat jako na toho, kdo zachránil čest lidského rodu.¹⁷⁰ Do protikladu k činu Maximiliána Kolbeho uvedme čin krále Davida. I v něm hrála hlavní roli láska. Čin z lásky byl však opačný. Král David byl tak uchvácen vášní k Betsabee, že poslal jejího muže Uriáše na takové místo v boji, kde musel být nutně zabit.¹⁷¹ Na rozdíl od sebeobětování zde vidíme zneužití moci k obětování jiného života z vlastních egoistických zájmů. Láska k Betsabee zaslepila krále Davida tak, že neviděl nečestnost svého jednání; vášeň však jistým způsobem umožňuje vidět hodnotové kvality, v tomto případě například krásu ženy, vášeň odhaluje hodnotu nebo její protiklad, ale současně zkresluje proporce, ve kterých mají být hodnoty viděny, neodhaluje tedy jejich hierarchii.¹⁷² Podobným příkladem může být i čin Jindřicha VIII., který poté, kdy z lásky k Anně Boleynové zavraždil svoji ženu, zavraždil posléze kvůli své další lásce i Annu Boleynovou; vášeň, která vede k zločinu z lásky, tedy může být i důvodem rychlého konce lásky.¹⁷³ Na uvedených příkladech jsme odhalili, že láska může vést jak k činům ve prospěch milovaného, tak může vést i k „zločinům z lásky“.

Jistě bychom však mohli diskutovat, zda jde v takových situacích skutečně o lásku. Pomozme si křesťanským pojetím lásky a citujme z prvního listu Korinťským (13,4-7): „Láska je trpělivá, dobrotivá, láska nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nerozčiluje se, nepočítá zlo. Neraduje se z nepravosti, ale raduje se spolu s pravdou. Všechno snáší, všemu věří, ve vše doufá, všechno vydrží.“ Podíváme-li se nyní na skutky krále Davida a Jindřicha VIII., všimneme si, že jsou v přímém rozporu s uvedeným biblickým citátem. Jejich „skutky z lásky“ byly dozajista nečestné a hledaly vlastní prospěch. Odvolávat se na vášeň nemůže být ani omluvou, člověk se odvolává na to, že byl v určitém případě nepřičetný, tedy že byl slepý ke všem ostatním stránkám určité záležitosti, jenže tato slepota není opravdová, člověk není zvíře a za tuto slepotu nese odpovědnost.¹⁷⁴

V křesťanské tradici se láskou nazývá to, co činí člověka dobrým.¹⁷⁵ Pokud jde o dobré jednání, nelze určit horní hranici toho, co ho činí dobrým, neboť většinou je možné vykonat něco ještě lepšího než to, co někdo dělá.¹⁷⁶ Neplatí však, že bychom byli

¹⁶⁹ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 12.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 12.

¹⁷¹ Srov. tamtéž, s. 37.

¹⁷² Srov. tamtéž, s. 37.

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 38.

¹⁷⁴ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 37.

¹⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 81.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 79.

vždy povinni udělat to, co je nejlepší, a ani to nejde.¹⁷⁷ To by měl mít na mysli i sociální pracovník při práci s klienty. Vždy je možné najít ještě lepší postup nebo poskytnout klientovi ještě lepší radu. Sociální pracovník však musí své síly rozvrhnout mezi více klientů, přičemž je limitován i svými časovými možnostmi. Sociální pracovníci by tedy měli mít realistická očekávání ohledně svých možností a uvědomit si tato omezení. Důležité je, aby sociální pracovníci byli transparentní ve svých možnostech a omezeních v komunikaci s klienty. Klienti by měli být informováni o dostupných zdrojích a časových možnostech, čímž získají přiměřená očekávání. V rámci zmíněných omezení je důležité určit priority, identifikovat naléhavé situace, kde je pomoc nejvíce potřebná a věnovat pozornost zejména tam, kde je to nejnaléhavější.

V souvislosti s omezenými možnostmi jednotlivce mohou sociální pracovníci najít inspiraci také v konceptu *ordo amoris* neboli tzv. řádu lásky. *Ordo amoris* ohraničuje naše povinnosti takovým způsobem, aby byly slučitelné s podmínkami naší konečnosti.¹⁷⁸ Podle Spaemanna se naše odpovědnost za lidi zakládá na nároku každého člověka být vnímán každou jinou rozumovou bytostí nikoli jen jako předmět, ale jako „bytí sebou samým“ a to, že tento nárok nemůže kdykoli uplatňovat každý vůči každému, vyplývá z konečnosti člověka. Vzápětí však dodává, že se každý může dostat do situace, ve které se kterýkoli člověk stává jeho bližním.¹⁷⁹ Jde o situaci, ve které se člověk úmyslně nebo náhodou dostane do fyzické blízkosti druhé osoby.¹⁸⁰ Každý člověk má v *ordo amoris* druhého své vlastní místo.¹⁸¹ Pracujeme zde s konceptem blízkosti a vzdálenosti, kdy např. rodina či přátelé se v našem *ordo amoris* nacházejí obvykle výše než neznámí a cizí lidé, tedy ti, co stojí dál.¹⁸² V kontextu sociální práce pak můžeme za osoby, které nám jsou blíže považovat své klienty a za osoby vzdálenější např. celé komunity nacházející se v tíživé situaci na druhé straně zeměkoule. Pokud jde o lidi s duševním onemocněním, je třeba si uvědomit, že jediný člověk není schopen pomoci všem osobám, které spadají do této kategorie. Jak Spaemann uvádí, nikdo nemůže někomu něco dát, bez toho, aby to vzal nebo upřel někomu jinému.¹⁸³ Z toho je zřejmé, že žádný sociální pracovník není schopen poskytnout svoji pomoc všem potřebným. *Ordo amoris* však strukturuje náš vztah k množství osob nejen z hlediska blízkosti a vzdálenosti, ale zejména z hlediska pořadí významnosti skutečností, se kterými se setkáváme.¹⁸⁴ Spaemann upozorňuje, že přání, abych mohl pomoci, se vzdáleností druhého slábne a vůle k dobru se zeslabuje,

¹⁷⁷ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 79.

¹⁷⁸ Srov. SPAEMANN, R. *Šťěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s. 208.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 202.

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 128.

¹⁸¹ Srov. tamtéž, s. 125.

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 127.

¹⁸³ Srov. tamtéž, s. 127.

¹⁸⁴ Srov. SPAEMANN, R. *Šťěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s. 130.

vzdálený je pro nás méně skutečný.¹⁸⁵ Bolesti jiných lidí jsou pro nás zpravidla méně skutečné než naše vlastní, a to musíme, pokud jsme probuzeni k rozumu, pociťovat jako vinu; bez zahanbení doznat stupeň naší lhostejnosti vůči skutečnosti druhého považuje Spaemann za znak cynismu.¹⁸⁶ Pro sociálního pracovníka může být užitečné, pokud si je vědom toho, jak může vzdálenost ovlivnit naše vnímání a schopnost a ochotu reagovat na potřeby druhých. Za klíčové zde považuji uvědomění si vlastní omezenosti a z ní vyplývající ohraničená odpovědnost, která nezahrnuje všechny potřebné osoby. Můžeme říci, že řád lásky nám napomáhá uvědomit si, kterým osobám bychom se měli snažit primárně pomoci, na koho bychom měli soustředit svoji schopnost milovat.

Spaemann uvádí, že člověk není bytostí, která by byla předem určena instinkty, ale je osobou, které musí měřítko svého jednání teprve hledat a nalézat, lidmi se nestáváme automaticky, tak jako se zvířata stávají zvířaty; od přírody nemáme ani jazyk, kterému se musíme učit.¹⁸⁷ Stejně tak se musíme učit i lásce. O tom hovoří např. Needleman, podle kterého k učení se lásce patří, stejně jako ke každému jinému učení, klid, trpělivost a soustředění.¹⁸⁸ Pokud se sociální pracovník soustředí na rozvoj v této oblasti a učí se projevat svoji lásku a péči, může to přinést pozitivní aspekty do jeho vztahu s klienty. Přitom by se měl řídit tzv. zlatým pravidlem, které říká: „Co nechceš, aby druhí činili tobě, to nečiň ani ty jim!“¹⁸⁹ Směřování k něčemu, co je pro druhého prospěšné nazývá Spaemann láskou nebo také vůlí k dobru.¹⁹⁰

Podle Spaemanna je pomáhat člověku něco jiného než pomáhat zvířeti, vždy to znamená pomáhat pomáhajícímu. Uvádí, že svoji pomoc musíme ospravedlnit jemu samému a jakožto subjekt svobody ho nesmíme obejít, nesmíme obcházet jeho svobodu. Doplňuje, že on má odpovědnost, zatímco my ji máme pouze potud, pokud on potřebuje naši pomoc k tomu, aby svoji odpovědnost naplňoval.¹⁹¹ Snaží se tím říci, že nemáme právo činit to, co si člověk, v našem případě klient, nepřeje. Výjimkou je však situace, kdy člověk není přítomen jako jednající subjekt, např. ve stavu bezvědomí, a my v jeho zastoupení dbáme o jeho zájmy, o kterých se domníváme, že pokud by byl rozumem přítomen, označil by je za své.¹⁹² Pro sociálního pracovníka to znamená, že je třeba aby bral ohled na autonomii a svobodnou vůli klientů, se kterými pracuje. Jinými slovy to znamená aktivně brát ohled na klientovy preference, názory a rozhodnutí, aniž by se je

¹⁸⁵ Srov. SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s. 127.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 208.

¹⁸⁷ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 16.

¹⁸⁸ Srov. NEEDLEMAN, J. *Malá knížka o lásce: originální filozoficko-spirituální studie lidské lásky*, s. 135.

¹⁸⁹ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 77.

¹⁹⁰ Srov. SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s. 111.

¹⁹¹ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 201.

¹⁹² Srov. tamtéž, s. 201.

snažil nahradit svými vlastními. I takto projevovaný respekt ke klientovi můžeme vnímat jako projev lásky, který může vést k důvěrnějším vztahům mezi pracovníkem a klientem. Při práci s klienty s duševním onemocněním se můžeme setkat i s klientem, který má omezenou svéprávnost. To v praxi znamená, že nemůže svobodně rozhodovat o některých záležitostech a jiné osoby tyto záležitosti obstarávají místo něho. Touto osobou se může stát i sociální pracovník, který může být ustanoven jeho veřejným opatrovníkem. Na takového klienta se vztahuje uvedená výjimka, kdy máme právo jednat namísto klienta. Je přitom třeba mít na zřeteli, že na rozdíl od dřívější právní úpravy již není možné člověka zcela zbavit svéprávnosti neboli způsobilosti k právním úkonům, ale je možné ji pouze omezit, přičemž soud v rozhodnutí o omezení svéprávnosti vymezí rozsah, v jakém způsobilost člověka k samostatnému právnímu jednání omezil.¹⁹³ Tento rozsah omezení svéprávnosti by měl sociální pracovník respektovat a nejednat za klienta v záležitostech, o kterých si je schopen rozhodnout sám. Platí, že rozhodnutí o omezení svéprávnosti nikdy nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.¹⁹⁴ Tedy i klientovi, který trpí těžkým duševním onemocněním, které vysokou měrou omezuje jeho rozumové schopnosti, vždy zůstává určitá svoboda rozhodovat o věcech, o kterých je tohoto rozhodnutí schopen.

Pokud chceme druhému skutečně pomoci a jednat v jeho prospěch, nestačí ho milovat, ale je třeba také určitých znalostí. Jak píše Spaemann, bez vědění, co člověku prospívá, jednáme chybně. Upozorňuje nás, že bez adekvátního vědění, i když člověka sice milujeme, můžeme jednat tak, jak by jednal ten, kdo by mu chtěl škodit.¹⁹⁵ Pro sociálního pracovníka, který pracuje s duševně nemocnými klienty z toho vyplývá, že je nutné studovat a sledovat aktuální poznatky v oblasti duševních poruch, tak aby správně rozuměl nejen projevům onemocnění, ale i klientovým potřebám a správně se orientoval v síti služeb, které jsou dostupné klientům s tímto typem onemocnění. Nejlepší je vědění propojit s láskou, přičemž láska zde neznamená sympatii, která není v naší moci, ale znamená vůli k dobru, přání, ale i aktivní činnost, aby druhý dostal to, co je pro něj dobré.¹⁹⁶

Klienti sociální práce, zejména klienti s depresivním syndromem, mohou mít pocit nesmyslnosti života. Láska může lidem pomoci umožnit prožívat hodnoty a ukázat, že svět má smysl.¹⁹⁷ Tímto způsobem může pomoci i klientovi cynikovi, stejně jako radikálnímu skeptikovi, u kterých s argumenty neuspějeme a kterým může pomoci jen někdo, kdo jim jinak, než argumentací ukáže, že svět má smysl; láska snad může pomoci,

¹⁹³ Srov. Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění platném k 26. 3. 2024.

¹⁹⁴ Srov. tamtéž.

¹⁹⁵ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 54.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 54.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 87.

ale i ta jen tehdy, když člověk sám chce a když nahlédne na cynismus jako na nemoc, která ho připravuje o smysl jeho života.¹⁹⁸ Člověku tedy může pomoci i ke smířenosti, neboť ji můžeme chápat jako schopnost přijmout i své ztroskotání jako smysluplné.¹⁹⁹

V sociální práci je důležité také téma sebelásky. Ta bývá popisována jako předpoklad pro navazování láskyplných vztahů k jiným subjektům a objektům.²⁰⁰ Aby tedy sociální pracovník mohl navazovat právě takové vztahy se svými klienty, je nejprve nezbytné, aby měl dobrý vztah sám k sobě. Ne každá sebeláska je egoismem.²⁰¹ Z výroku „miluj svého bližního jako sebe samého“ vyplývá, že bez lásky k sobě nelze ani milovat nikoho jiného. Uvedený výrok nám ani neříká, že máme bližního milovat nade vše, nýbrž že nemáme dělat rozdíly mezi náklonností, přízni k sobě samému a k bližním.²⁰² Připomíná nám tedy i naši vlastní hodnotu a důležitost. Význam mého života pro druhého se pro mě může stát i motivem k tomu, abych začal brát sám sebe vážně.²⁰³

Zjistili jsme, že láska může nabývat různých forem a ovlivňovat chování jednotlivců mnoha způsoby. Odhalili jsme možné aspekty lásky ve vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Sociální pracovník jakožto bytost s omezenými možnostmi musí strukturovat a organizovat svoji vůli k dobru, k čemuž mu může být nápomocný tzv. řád lásky, *ordo amoris*. Klienti sociálního pracovníka by přitom měli být seznámeni s možnostmi, kterými sociální pracovník disponuje. Láska je chápána jako dovednost, kterou je třeba se učit, a sociální pracovník by měl respektovat autonomii klientů a nejednat proti jejich vůli.

Láska je také ctnost, která nás zavazuje ke způsobu života, který překračuje libovůli závazkem.²⁰⁴ Milující sociální pracovník je pak zavázán pomáhat klientům nejen tím, že je to jeho povolání, ale i svojí láskou. Kvalitní sociální práce vyžaduje nejen lásku ke klientům, ale také odborné znalosti, aby bylo možné jednat v souladu s klientovými potřebami. Láskyplný vztah může klientům pomoci vnímat svět jako smysluplný a smířit se s jejich (negativní sociální) situací, ve které mohou objevit dosud skrytý význam. Jako důležitá pro budování vztahů s klienty se ukázala být sebeláska, která je nezbytná k tomu, aby sociální pracovník mohl kvalitně vykonávat svoji profesi. Tím se prokazuje, že láska hraje nezastupitelnou roli při formování pomáhajících vztahů mezi sociálním pracovníkem a klientem, což může mít klíčový vliv na kvalitu a efektivitu poskytovaných sociálních služeb.

¹⁹⁸ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 87.

¹⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 89.

²⁰⁰ Srov. ZVÍROTSKÝ, M. *Sebevýchova: teorie a praxe pedagogického ovlivňování sebe sama*, s. 160.

²⁰¹ Srov. SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s. 111.

²⁰² Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 76.

²⁰³ Srov. SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*, s. 112.

²⁰⁴ Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 29.

3.3. Druhy lásky

Jak jsme naznačili v předešlé kapitole, láska se ukazuje jako mimořádně komplexní fenomén. V literatuře jsou popisovány různé druhy lásky. Každý z nich má své vlastní charakteristiky a projevy, které se někdy mohou vzájemně ovlivňovat a prolínat. Studium různých forem lásky nám může pomoci lépe porozumět lidským vztahům a dynamice mezi lidmi. Zde se budeme soustředit na možné ovlivnění profesionálního vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem, a to zejména s přihlédnutím k problematice duševních onemocnění.

Nejprve se pokusím rozlišit následující druhy lásky: *amor benevolentiae* a *amor concupiscentiae*. *Amor benevolentiae* miluje druhého kvůli němu samému.²⁰⁵ Je to láska přející druhému dobro.²⁰⁶ Naproti tomu *amor concupiscentiae*, neboli tzv. láska žádostivá, představuje lásku pro dobro milujícího subjektu.²⁰⁷ Zamyslíme-li se nad místem těchto druhů lásky v sociální práci, která, jak jsme již viděli, směřuje k pomoci svým klientům, nebo jinými slovy těmto klientům přeje dobro a využívá různých kroků k jeho dosažení, spatřujeme zde prostor pro *amor benevolentiae*, která odpovídá zmíněnému. Avšak sociální pracovníci nemilují své klienty pro své dobro, pro to, aby z nich měli nějaký zisk či výhody, zdá se proto, že *amor concupiscentiae* představuje v sociální práci rizikový faktor, který může profesionální vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem narušit. Připomeňme si zmiňovaný syndrom pomocníka, kdy jde pracovníkovi spíše než o pomáhání klientovi o pomáhání sobě samotnému.²⁰⁸ V sociální práci však platí, že sociální pracovník je tu pro klienta a nikoli naopak. Žádostivá láska by mohla vést k odvedení pozornosti od potřeb (nejen) klienta s duševním onemocněním, zatímco by se sociální pracovník soustředil spíše na uspokojování svých vlastních potřeb. To by mohlo mít za následek zanedbání důležitých aspektů péče a podpory, které klient s duševním onemocněním může potřebovat.

Již od dob starověku se rozlišují čtyři druhy lásky k osobám: láska rodinná (*storge*), láska přátelská (*filia*), láska milostná (*eros*) a láska duchovní (*agapé*), přičemž platí, že předmětem lásky musí být vždy konkrétní osoba, a nejen anonymní člověk.²⁰⁹

²⁰⁵ Srov. MOC, A. *Duchovní život z hlediska františkánského charismatu* [online]. 3. vydání. Praha: Institut františkánských studií, 2014 [cit. 2024-03-24], s. 162. Dostupné z: <https://www.frantiskanstvi.cz/lud/alois.pdf>

²⁰⁶ Srov. NOVOTNÝ, V. Karel Vrána. *DOXA: zpravodaj Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* [online]. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2015, 1(1), s. 12 [cit. 2024-03-24]. ISSN 2336-5706. Dostupné z: https://www.ktf.cuni.cz/KTF-1370-version1-doxa_1_2015m.pdf

²⁰⁷ Srov. MARITAIN, J. *Láska a přátelství*, s. 7.

²⁰⁸ Srov. DOSTÁLOVÁ, O. *Péče o psychiku onkologicky nemocných*, s. 18.

²⁰⁹ Srov. ČERMÁKOVÁ-NESLÁDKOVÁ, L. *Významový slovník k vybraným oblastem středověkých dějin kultury v českých zemích*, s. 26.

Eros reprezentuje fyzickou přitažlivost mezi osobami; tuto formu lásky lze označit také jako lásku erotickou nebo lásku romantickou.²¹⁰ Tento druh lásky je založen na citově-sexuálním základě a jeho prototypem je vztah mezi milenci.²¹¹ V oblasti sociální práce ve chvíli, kdy se objeví vzájemná fyzická přitažlivost mezi klientem a pracovníkem, může být pomáhající proces silně narušen.²¹² V situaci, kdy se klient zamiluje do sociálního pracovníka, je z jeho strany zapotřebí velká míra taktu, schopnosti racionálního zhodnocení situace a sebeovládání.²¹³ K tomu může dojít i při práci s duševně nemocným klientem, např. z důvodu jeho osamocení. I sociální pracovník je však člověk, a i on může pocítit zalíbení ve svém klientovi. Jako profesionál by však měl být schopný rozpoznat, co se v něm děje a tento stav si uvědomit. Jak uvádí Kopriva, pokud takovou skutečnost vezme pracovník zřetelně na vědomí, je možné, že nepřestane jednat podle svých profesionálních norem se stále zachovanou možností dosáhnout určitého prospěchu.²¹⁴ Se vzniklými pocity se pracovník může pokusit vyrovnat buď samostatně za pomoci sebereflexe nebo je sdílet se supervizorem a kolegy.²¹⁵ Sociální pracovník musí dbát na udržení hranic ve vztahu a snažit se zabránit jejich překročení. Pokud by toho nebyl z důvodu svého citového stavu schopen, měl by využít možnosti předat tohoto klienta do péče kolegovi nebo jinému odborníkovi, který mu poskytne adekvátní služby. Milostný vztah mezi sociálním pracovníkem a jeho klientem je neslučitelný s výkonem profesionální sociální práce. (Ačkoliv specificky u klientů s duševním onemocněním si dokážu představit benefity, které by jim mohl přinést.)

Eros se tedy může v pomáhajícím vztahu vyskytnout, ale spíše jako faktor, který klade zvýšené nároky na udržení profesionálního vztahu a který ho může ohrožovat, a to zejména, je-li tato láska pocíťována ze strany pracovníka. Např. depresivní klient díky své lásce k pracovníkovi může objevit schopnost znovu zažívat silné city a zážitek, že může milovat, může přinést léčebný efekt.²¹⁶ Je však na pracovníkovi, aby s takovou situací dokázal pracovat. V tom by mu mohl být přínosný psychotherapeutický výcvik, zaměřený např. na psychoanalýzu. Ta přichází s pojmem přenos, který znamená, že klient

²¹⁰ Srov. UNDERHILL, J. W. *Ethnolinguistics and Cultural Concepts: Truth, Love, Hate and War*, s. 68.

²¹¹ Srov. SIKOROVÁ, L. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesu*, s. 150.

²¹² Srov. BARTONIČKOVÁ, N. *Přesahy profesionálního vztahu s klientem do osobního života sociálního pracovníka*, s. 31.

²¹³ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Psychologické aspekty výchovy ve volném čase*. In: HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, s. 113.

²¹⁴ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 22.

²¹⁵ Srov. SMETANOVÁ, D; ŘIHÁČEK, T. *Zkušenost párových terapeutů s přitažlivostí ke klientům*. *Psychotherapie* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 10(3), s. 211–223 [cit. 2024-03-24]. ISSN 2695-0200. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/312044789_Zkusenost_parovych_terapeutu_s_pritazlivosti_ke_klientum

²¹⁶ Srov. BORECKÝ, A. *Zamilovaná do terapeutky: Okouzlení je cennou ingrediencí terapie* [online]. Praha: Mindlab, 14. 1. 2013 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/poradna/zamilovana-do-terapeutky-okouzleni-je-cennou-ingredienci-terapie/>

do vztahu s terapeutem přenáší pocity související se vztahy v jeho primární rodině, a který je dnes vnímám jako pozitivní součást terapeutického procesu.²¹⁷ Pokud tedy ve vztahu sociálního pracovníka a klienta vznikne z některé strany taková situace zalíbení, je na pracovníkovi, aby zaměřil zvýšenou pozornost na udržení profesionálně nastavených hranic, aby zhodnotil, zda je tento vztah pro klienta i nadále přínosný a zda s klientem dokáže adekvátním způsobem pracovat.

Storge představuje druh lásky, který je sdílený mezi rodiči a dětmi, ale i mezi sourozenci, a který nám poskytuje atmosféru bezpečí a emocionální útočiště před světem, který může být studený, tvrdý a nemilosrdně nepřátelský.²¹⁸ Znamená rodinnou lásku, pouto mezi matkami, otci, syny, dcerami, sestrami a bratry, které je nepodmíněné.²¹⁹ *Storge* nezávisí na osobních vlastnostech člověka.²²⁰ Může vzniknout i mezi blízkými přáteli.²²¹ Sociální pracovník obvykle nebývá rodinným příslušníkem klienta (nebo jeho blízkým přítelem). Měl by mít na mysli, že není klientovým rodičem a podle toho k němu přistupovat. V případě klientů s duševním onemocněním jsme hovořili o vzrůstající roli rodiny v péči o duševně nemocné. Úlohou sociálního pracovníka je rodinu v tomto podporovat, tak aby mohla naplňovat svoji funkci a poskytovat potřebné emocionální zázemí. Tento druh lásky tedy ponechme rodinám našich klientů.

Filia je láska přátelská.²²² Mezi lidmi vzniká přátelská náklonnost a důvěrná družnost; láska *filia* přináší potěšení.²²³ Zahrnuje vzájemnou péči a sdílení odpovědnosti za blaho druhého.²²⁴ Zaměřuje se spíše na to, abychom milovali, než abychom byli milováni, ale nese s sebou reciprocitu a vždy usiluje o dobro druhého.²²⁵ Takový vztah zahrnuje prospěch, sdílení a vzájemnost.²²⁶ *Filia* se projevuje náklonností a laskavostí.²²⁷ Je to však vzájemně selektivní proces, vybírám si, koho miluji, a naopak, *filia* pak vzniká

²¹⁷ Srov. KRAMULOVÁ, D. *Láska k terapeutovi?* [online]. Praha: Najdi Pomoc, ©2024 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.najdipomoc.cz/clanky/odborne-clanky/laska-k-terapeutovi/>

²¹⁸ Srov. MCFARLANE, G. *The Art of Loving*, s. 108.

²¹⁹ Srov. NAZIRULLAH, R. *Love and its Types* [online]. Ross Nazirullah, 2023 [cit. 2024-02-27], s. 17. Dostupné z: <https://rossnazirullah.com/images/Love%20and%20its%20Types.pdf>

²²⁰ Srov. STOCKLEY, L. *Relationality: Consciously Aligning to Our Divine Relational Worth* [online]. Bloomington: WestBow Press, 2017 [cit. 2024-02-27]. ISBN 9781512790306. Dostupné z: https://www.google.cz/books/edition/_/Um4qDwAAQBAJ?hl=cs&gbpv=1

²²¹ Srov. AKDENIZ, C. *Theorie der Liebe* [online]. IntroBooks, 2016 [cit. 2024-03-25]. Dostupné z: https://www.google.cz/books/edition/Theorie_der_Liebe/TL_4DwAAQBAJ?hl=cs&gbpv=1

²²² Srov. BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*, [3].

²²³ Srov. *Okruhy lásky* [online]. Plzeň: Luteráni, 8. 9 2019 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.luterani.cz/blog/pojmy-a-dojmy-1-okruhy-lasky>

²²⁴ Srov. BRANSEN, J. *Could Trump Be His Own Valentine? On Narcissism and Selfless Self-Love*. In: MAYER, C. H.; VANDERHEIDEN, E. *International Handbook of Love: Transcultural and Transdisciplinary Perspectives*, s. 1093.

²²⁵ Srov. PEREZ-GOMEZ, A. *Built upon Love: Architectural Longing after Ethics and Aesthetics*, s. 122.

²²⁶ Srov. WILLIAMS, R. R. *Tragedy, Recognition, and the Death of God: Studies in Hegel and Nietzsche*, s. 63.

²²⁷ Srov. ŽÁDNÍK, M. *Zamyšlení nad lidským bytím*, s. 90.

pouze tehdy, když je vzájemně opětována, přičemž platí, že přátelskou lásku jako dobrovolný proces nemohu od nikoho požadovat.²²⁸ V této formě lásky partneři sledují společné zájmy a cíle; *filia* tedy předpokládá společné zájmy a může přetrvávat pouze tehdy, jsou-li společné zájmy přítomny, a pokud se partneři vyváženě zapojují při jejich realizaci; nejde tedy o lásku bezpodmínečnou.²²⁹ Člověk nechce být přátelsky vázán s každým, a pravděpodobně to ani nelze.²³⁰

Podívejme se na tento druh lásky opět v kontextu sociální práce. Vzpomeňme si na Kopřivu, který si kladl otázku, zda může být po pomáhajícím pracovníkovi požadováno, aby se přátelil s každým.²³¹ Pakliže jsme uvedli, že přátelská láska je dobrovolný proces, který není možné od člověka vyžadovat, pak nemůže být požadován ani po sociálním pracovníkovi. Jsou-li však naplněny uvedené znaky, může *filia* ve vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem vzniknout. Sociální pracovník a klient obvykle společně usilují o dosažení určitého cíle, který si stanovují a pracují tedy na společných zájmech. Nyní si vzpomeňme na Úlehlou a jeho rozlišení mezi pomocí a kontrolou. Pomoc charakterizuje jako dojednaný způsob společné práce, kterou si klient přeje, pracovník ji nabídl a klient zvolil.²³² V tento moment tedy sociální pracovník s klientem společně pracují na společných zájmech a na společném cíli, tak jak si *filia* žádá. U kontroly však hrozí, že cíl stanovený pracovníkem nebude cílem, který si klient přeje a zájmy sociálního pracovníka a klienta se rozejdou. Taková situace by už neodpovídala charakteristice přátelské lásky.

Dále jsme uvedli, že tento druh lásky může přetrvávat pouze tehdy, pokud jsou ony společné zájmy přítomné,²³³ z čehož bychom mohli vyvodit, že v momentě, kdy se podaří dosáhnout stanoveného cíle a tím naplnit společně sledované zájmy, *filia*, pokud existovala, zaniká, neboť již nadále neexistují společné zájmy, na jejichž realizaci sociální pracovník s klientem pracují. To jde ruku v ruce s ukončením vzájemné spolupráce. Jiná situace by však nastala, pokud by si po dosažení stanoveného cíle pracovník s klientem stanovili nějaký další cíl a stále tak spolu měli na čem pracovat. Je přirozené, že v pomáhajícím vztahu mohou účastníci pocítit vzájemnou náklonnost.

²²⁸ Srov. PLÖGER, T. *Das Buch der Liebe: über das Mysterium der Liebe in der Philosophie, der Psychologie und den spirituellen Wissenschaften*, s. 1–180.

²²⁹ Srov. NORMAN, J. *Mission Gemeinsam: Wege zur Liebe, Auswege aus dem Leid. Ein Leitfaden*, s.66.

²³⁰ Srov. PLÖGER, T. *Das Buch der Liebe: über das Mysterium der Liebe in der Philosophie, der Psychologie und den spirituellen Wissenschaften*, s. 1–180.

²³¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 21.

²³² Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 21.

²³³ Srov. NORMAN, J. *Mission Gemeinsam: Wege zur Liebe, Auswege aus dem Leid. Ein Leitfaden*, s.66.

V současné společnosti se často bagatelizují duševní problémy.²³⁴ Pro klienta s duševním onemocněním tak může být vztah se sociálním pracovníkem, který má pro něho porozumění, zcela nový zážitek. Poněkud problematický však v rámci profesionálního vztahu může být požadavek na vzájemnou péči a sdílení odpovědnosti za blaho druhého. V sociální práci je totiž klient tím, o koho máme pečovat nebo na jehož blaho se máme soustředit. Sociální pracovník je tu pro klienta, i společné zájmy, o kterých jsme hovořili, jsou zaměřené na blaho klienta. Pomozme si myšlenkami Kopřivy, který upozorňoval, že v povolání člověk potřebuje být úspěšný a potřeba dosažení úspěchu souvisí i s udržením dobrého sebehodnocení a sebeúcty, tedy to není jen klient, kdo od pracovníka něco potřebuje.²³⁵ Mohli bychom tedy říci, že pokud klient poctivě dodržuje vše, na čem se se sociálním pracovníkem domluvili, dělá to i v zájmu blaha sociálního pracovníka a požadavek na vzájemnou péči by byl splněn. Přátelská láska mezi sociálním pracovníkem a klientem tedy může vzniknout a dodejme, že může přinášet i určité benefity. Vztah založený na přátelské lásce může posílit důvěru a otevřenost ve vzájemné komunikaci, což může být přínosné zejména u klientů s duševním onemocněním, které často představuje citlivé téma. *Filia* v profesionálním vztahu může podporovat společnou práci na dosažení cílů klienta, což je v oblasti sociální práce důležité. I samotný vztah založený na hodnotách přátelské lásky může klientovi přinést léčebný efekt a mít pozitivní dopad na jeho celkový duševní stav.

Je však třeba si uvědomit, že i přes přínosy vztahu založeného na přátelské lásce mezi sociálním pracovníkem a klientem, může tento vztah vyžadovat od pracovníka zvláštní péči zejména zvýšenými nároky na reflexi nastavení profesionálních hranic. Je nutné, aby sociální pracovník stále zachovával profesionální postoj a dbal na etické normy v oblasti sociální práce.

Řecký výraz *agapé* nebo latinský výraz *caritas* můžeme přeložit jako božská láska.²³⁶ Je to láska křesťanská, láska k bližnímu.²³⁷ Stojí na víře a je vírou utvářena.²³⁸ Vyjadřuje pojem láska ve smyslu lásky Boha k člověku a jí inspirované lásky mezi lidmi.²³⁹ Je to láska, která je nezištná a obětavá.²⁴⁰ Často bývá považována za nejvyšší formu lásky; je

²³⁴ Srov. HLOUŠKOVÁ, P.; HUSEYNLI, A. Syndrom vyhoření je daň za neustálé „ještě více, rychleji, dál“. *Komora* [online]. Praha: Hospodářská komora ČR, 2021, 22(9), s. 60–61 [cit. 2024-03-24]. ISSN 1802-1247. Dostupné z: https://spadata.cz/wp-content/uploads/2021/11/KOMORA_0921_WEB.pdf

²³⁵ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 24–25.

²³⁶ Srov. MACHULA, T. Není láska jako láska. In: AKVINSKÝ, T. *O lásce a milosrdenství v Teologické sumě*, s. 5–6.

²³⁷ ŠIKOROVÁ, L. *Potřeby dítěte v ošetřovatelském procesu*, s. 150.

²³⁸ Srov. BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*, [7].

²³⁹ Srov. POKORNÝ, P. *Agapé* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Stránka byla naposledy editována 11. 12. 2021 [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: [https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/agap%C3%A9_\(JKI-K\)](https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/agap%C3%A9_(JKI-K))

²⁴⁰ Srov. SVOBODOVÁ, M.; LUNEROVÁ, J.; ŠTĚRBA, R. *Etická výchova pro 2. stupeň ZŠ*, s. 9.

to bezpodmínečná láska, která překračuje osobní zisk a prospěch, je charakterizována schopností dávat, aniž by očekávala něco na oplátku.²⁴¹ Snaží se podporovat a pečovat o ostatní bez skrytých motivací.²⁴² *Agapé* znamená takovou podobu lásky, která není zapálena přeskočením nějaké jiskry způsobené setkáním mezi osobami, tak jak je to charakteristické pro sekulárně-romantické pojetí lásky, ale k druhému se přiklání skrze milující skutky proto, protože ho chce milovat.²⁴³ Láska *agapé* nám umožňuje, že se láska může stát rozhodnutím a člověk se může rozhodnout pro láskyplné myšlenky a láskyplné skutky.²⁴⁴

Tento druh lásky má hluboké zakotvení v historii sociální práce, a i v současné době ovlivňuje přístup k poskytování sociálních služeb. Sociální pracovníci, kteří se řídí principy této božské lásky, jsou motivováni k nezištnosti, péči a obětavosti ve prospěch druhých. Jejich práce není jen o technickém poskytování služeb, ale také o vytváření prostoru pro lidskou důstojnost a péči o blaho jednotlivců a komunit. Klient, který je bezpodmínečně sociálním pracovníkem přijímán a milován, může v takovémto vztahu zažívat jedinečný pocit podpory a porozumění a snadněji tak sociálního pracovníka začít vnímat jako spojence na své cestě. Tento druh lásky tedy můžeme považovat za prvek, který upevňuje vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem.

Sociální pracovník by však měl mít stále na mysli, že s klientem buduje vztah, který je profesionální, a ve snaze klientovi pomoci by tedy neměl zapomínat respektovat klientovy individuální potřeby a přání a postupovat v souladu s profesionálními standardy sociální práce.

Láska *agapé*, s její nezištností, obětavostí a bezpodmínečností, může být velmi přínosná při práci s klienty s duševním onemocněním. Vztah založený na této formě lásky může poskytnout klientům bezpečný a podporující prostor, ve kterém se mohou cítit akceptováni a chápani bez ohledu na svůj stav. Pro klienty s duševním onemocněním, kteří mohou procházet obtížnými a citlivými obdobími, může být bezpodmínečná láska klíčovým faktorem pro vytváření důvěry a pocitu bezpečí. Vztah založený na *agapé* může klientům poskytnout pocit hodnoty a důležitosti, což může příznivě působit na jejich psychické a emocionální blaho. Je však důležité, jak již bylo zmíněno, aby sociální pracovníci udržovali profesionální hranice a respektovali individuální potřeby klientů.

²⁴¹ Srov. DUNAMS, B. *Agape Love* [online]. India: Pencil, 2023 [cit. 2024-02-26]. ISBN 9789358831917. Dostupné z:

https://www.google.cz/books/edition/Agape_Love/bRngEAAAQBAJ?hl=cs&gbpv=1

²⁴² Srov. tamtéž.

²⁴³ Srov. SCHWARZ, CH. A. *Tři barvy lásky: umění sdílet s druhými lidmi Boží spravedlnost, pravdu a milost* [online]. Přeložil Petr HRUŠKA. Cheb: Římskokatolická farnost Cheb, 2009 [cit. 2024-03-25], s. 46. Dostupné z: https://www.agas.cz/ke_stazeni.php

²⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 46–47.

Láska *agapé* by měla sloužit jako základ pro poskytování podpory a péče, ale vždy v rámci etických a profesních standardů sociální práce.

Tato kapitola ukázala, že i když určité druhy lásky mohou v profesionálním vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem vzniknout, je nezbytné udržovat profesionální postoj, dbát na správné nastavení hranic a zároveň respektovat etické normy sociální práce. Každá forma lásky může mít v kontextu sociální práce své specifické pozitivní, ale i rizikové aspekty.

3.4. Pojetí lásky v psychologii

Křivohlavý řadí lásku k centrálním tématům pozitivní psychologie a uvádí, že se v psychologii tento fenomén považuje za „měkký“, na rozdíl od jevů „tvrdých“, které zahrnují např. zlost, vztek, deprese nebo úzkosti.²⁴⁵ Psychologie chápe lásku jako jev mnohotvarý a multidimenzionální, který má jak stránku sociální, tak stránku biologickou a fyziologickou.²⁴⁶ Převažuje názor, že láska je specifickým druhem interpersonálního vztahu, který je založen na silné citové vazbě.²⁴⁷ „Láska je emoce a těsný interpersonální vztah zároveň.“²⁴⁸ Představuje pozitivní emoci, po které toužíme, protože nám přináší pocit štěstí a spokojenosti, naplňuje potřebu těsného a intimního vztahu, touhu milovat a být milován.²⁴⁹ Lásku však může provázet i řada negativních emocí, kterými mohou být např. nejistota, strach ze ztráty milované osoby nebo žárlivost.²⁵⁰

Slezáčková považuje lásku za důležitý fenomén v lidském životě a označuje ji za to, co dělá člověka člověkem.²⁵¹ Kořa a Strouhal ji dokonce přirovnávají k perpetuum mobile, zcela uměle fungujícímu mechanismu, který dosud lidstvo nebylo schopno vytvořit, a uvádějí, že láska se věčně obnovuje sama ze sebe, naplňuje sama sebe energií, tedy se nejedná o proces, který by byl limitovaný a ohraničitelný.²⁵² Lásku tedy můžeme považovat za jev, který nás nabíjí životní energií a nepřetržitě nám poskytuje sílu a inspiraci na naší cestě životem, přičemž dává smysl naší existenci.

Pro vědecké zkoumání zůstávala láska dlouho jakýmsi tabu: důvodem bylo především etické hledisko, ale také mimořádná komplikovanost tohoto citového stavu

²⁴⁵ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*, s. 160.

²⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 160–161.

²⁴⁷ Srov. SLAMĚNÍK, I. Afiliace, atraktivita, láska. In: VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I.; SOLLÁROVÁ, E. *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*, s. 195.

²⁴⁸ SLAMĚNÍK, I. *Emoce a interpersonální vztahy*, s. 167.

²⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 167.

²⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 168.

²⁵¹ Srov. SLEZÁČKOVÁ, A. *Průvodce pozitivní psychologií*, s. 105.

²⁵² Srov. KOŘA, J.; STROUHAL, M. Láska jako opomíjené pedagogické téma? In: PELCOVÁ, N.; KVĚTOŇOVÁ, L. et al. *Existence a koexistence ve filosofické, speciálněpedagogické a psychologické reflexi*, s. 44.

a ironické komentáře ze strany laické veřejnosti i vědců.²⁵³ Ačkoliv filozofové se tématu lásky věnovali dávno předtím, psychologickému zkoumání zůstávala dlouho skryta. V psychologii se tématu lásky věnoval např. Sigmund Freud. Zásadní zlom přišel na přelomu šedesátých a sedmdesátých let minulého století.²⁵⁴ Při studiu lásky se v současné době používá množství různých škál, dotazníků a rozhovorových schémat, příkladem může být metoda LAS – Love Attitude Scale – škála šesti typů a postojů lásky.²⁵⁵ Tato škála, jejímiž autory jsou Clyde Hendrick a Susan Hendrick, rozlišuje 6 typů a postojů lásky, které odpovídají typologii J. A. Leeho.²⁵⁶

K označení typů lásky použil J. A. Lee řeckých a latinských termínů:

- a) *Eros*: označuje lásku erotickou, která se vyznačuje silnou sexuální touhou a zdůrazňováním ideálu fyzické krásy.
- b) *Ludus*: hravá láska, ve které se neobjevuje výrazný svazek nebo žárlivost.
- c) *Storge*: kamarádská či přátelská láska, s malým důrazem na vášeň.
- d) *Pragma*: pragmatická láska, která se řídí racionálním výběrem partnera na základě hlediska osobního prospěchu.
- e) *Mania*: vysoce vášnivá láska, která se vyznačuje posedlostí a žádostivostí partnera.
- f) *Agape*: altruistická, nesobecká láska, která je zaměřena na péči a starostlivost o druhého.²⁵⁷

Žádný z uvedených stylů autor typologie neupřednostňuje před jiným a všechny považuje za sobě rovné, neboť záleží pouze na tom, jací lidé, který styl preferují.²⁵⁸ Můžeme si povšimnout, že se třemi z uvedených výrazů k označení různých typů lásky, jsme se již seznámili, konkrétně s láskou typu *eros*, *storge* a *agape*. Povšimněme si však posunu oproti klasické definici lásky *storge*, která byla dříve představena jako láska rodinná. Lee o ní hovoří jako o lásce kamarádské či přátelské. V tomto posunutém smyslu by tento druh lásky spíše mohl najít své místo i v sociální práci. Jak bylo uvedeno výše, sociální pracovník obvykle nebývá rodinným příslušníkem klienta, ale vzhledem k povaze sociální práce bychom sociálního pracovníka mohli nazvat klientovým „profesionálním přítelem“. A pro klienta s duševním onemocněním může být tento jeho

²⁵³ Srov. SLAMĚNÍK, I. Afiliace, atraktivita, láska. In: VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I.; SOLLÁROVÁ, E. *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*, s. 195.

²⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 195.

²⁵⁵ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*, s. 161.

²⁵⁶ Srov. HENDRICK, C.; HENDRICK, S. A theory and method of love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1986, 50, s. 392–402.

²⁵⁷ Srov. SLAMĚNÍK, I. Afiliace, atraktivita, láska. In: VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*, s. 261.

²⁵⁸ Srov. SLEZÁČKOVÁ, A. *Průvodce pozitivní psychologií*, s. 108.

přítel opravdu důležitý. Podívejme se nyní na zbývající typy lásky a jejich možnou aplikaci do sociální práce.

Láska typu *ludus* hledá zábavu a vzrušení, lásku chápe jako hru.²⁵⁹ Pro sociálního pracovníka s tendencí k tomuto typu lásky může být navazování důvěryhodného profesionálního vztahu s klienty výzvou. Sociální práce je profesionální disciplínou, která často vyžaduje hlubokou empatii, trpělivost a schopnost budovat pevné a důvěryhodné vztahy s klienty. Pro někoho s preferencí lásky *ludus* by mohlo být náročné plně se angažovat v dlouhodobých a hlubokých emocionálních vztazích, které jsou v sociální práci často potřeba. U klientů s duševním onemocněním lze očekávat prvotní ostych či pocit zahanbení, a proto u této cílové skupiny sledávám schopnost navazovat hluboké empatické vztahy za zvláště důležitou. Sociální pracovník by si měl být schopen tuto svoji tendenci uvědomit a pracovat na rozvoji dovedností jako jsou empatie, komunikace a schopnost budovat důvěru. Měl by si dát pozor, aby svoji práci nevnímal jako pouhou hru, ale aby vnímal skutečné potřeby svých klientů. Sociální práce má reálný dopad na životy lidí, a tak je důležité k ní přistupovat s náležitou odpovědností.

Výraz *pragma* označuje lásku pragmatickou až účelovou.²⁶⁰ Není tolik založena na citech, jako spíše na logice.²⁶¹ Na základě uvedeného popisu bychom se jistě mohli ptát, zda jde stále ještě skutečně o lásku. *Pragma* je však také popisována jako kombinace *storge* a *ludus*.²⁶² Z toho můžeme usuzovat na přítomnost pozitivních citů i v tomto typu lásky. Praktický přístup vyplývající z tohoto typu lásky může ovlivnit styl práce sociálního pracovníka, který k této lásce tíhne. Takový pracovník bude pragmatický a realistický, což může být v sociální práci užitečné při řešení praktických problémů klientů a plánování konkrétních kroků. Jeho rozvinuté analytické schopnosti mohou být přínosem při posuzování potřeb klientů a navrhování účinných intervencí. Existuje však riziko, že by pragmatický přístup mohl omezit citovou dostupnost a schopnost empatie sociálního pracovníka. To může být problematické zejména při práci s lidmi, kteří procházejí náročnými emocionálními nebo traumatizujícími situacemi. Klientům s duševním onemocněním se od takto zaměřeného sociálního pracovníka dostane kvalitního plánování a praktické podpory v každodenním životě. Jeho silnou stránkou bude např. řešení bytových obtíží, se kterými se klienti s duševním onemocněním mohou potýkat. Při práci s klienty s duševním onemocněním je důležité být citlivý k jejich emocionálním potřebám, což představuje aspekt, který by mohl být v takto nastaveném vztahu ohrožen. Potíže by také mohly nastat v situaci, kdy by sociální pracovník začal

²⁵⁹ Srov. DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*, s. 206.

²⁶⁰ Srov. SLEZÁČKOVÁ, A. *Průvodce pozitivní psychologií*, s. 108.

²⁶¹ Srov. DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*, s. 206.

²⁶² Srov. FUGÈRE, M. A.; LESZCZYNSKI, J. P.; COUSINS, A. J. *The Social Psychology of Attraction and Romantic Relationships*, s. 171.

příliš sledovat hledisko svého osobního prospěchu, ať už by se jednalo o posílení ega a pocit důležitosti nebo lepší finanční ohodnocení. Pokud by byla klientovi poskytnuta patřičná péče, i když z poněkud sobeckých zájmů, je z mého pohledu podstatná ona poskytnutá pomoc. Nicméně klient může v takovém vztahu pociťovat nedostatek autenticity ze strany sociálního pracovníka, což může negativním způsobem ovlivnit vzájemnou důvěru, a může strádat při představě, že sociálnímu pracovníkovi ve skutečnosti nezáleží na jeho blahu, ale jen koná svoji práci.

Mania je volná obsesní láska, která potřebuje neustále dávat, ale i přijímat pozornost a cit, a pokud tomu tak není nebo pokud druhý neopětuje projevy zvýšené oddanosti, mohou se vyskytnout reakce jako skleslost, žárlivost a pochybnosti o sobě samém, které mohou vést až k extrémním depresím.²⁶³ Je třeba být si vědom toho, že v psychiatrickém kontextu se tento termín používá k označení jedné z fází bipolární poruchy, kdy dochází k obdobím intenzivní euforie, zvýšené energie a impulsivity. Blíže byl představen v části práce věnující se duševním onemocněním. Je tedy nezbytné rozlišovat mezi těmito významy. Sociální pracovníci se sklonem k manické lásce mohou být více emocionálně angažováni ve vztazích ke klientům. To může být pozitivní, ale také negativní, pokud to vede k neprofesionálnímu chování nebo k neschopnosti udržet odstup potřebný pro efektivní práci. Možným rizikem je také přílišná identifikace s klienty, která může vést k narušení profesionálních hranic a k neschopnosti poskytovat objektivní podporu. Nadměrná emocionální angažovanost může také vést k situaci, kdy sociální pracovník bude dělat více, než je náplní jeho práce a povinností, což může vést k jeho nadměrnému přetížení až vyčerpání. Přehnaná péče o klienta bez dostatečné odezvy či výsledků může u sociálního pracovníka vyvolat také syndrom vyhoření. Pokud by se rysy této lásky rozvinuly v nekontrolovatelný stav, měl by sociální pracovník předat klienta do péče některému ze svých kolegů. Manická láska ze strany klienta se může projevovat intenzivní potřebou pozornosti a lásky od sociálního pracovníka a klient může pociťovat žárlivost, pokud má pocit, že pracovník věnuje více pozornosti nebo péče jiným klientům. V této situaci bychom měli myslet na riziko vzniku závislosti na sociálním pracovníkovi, a pokud závislost skutečně vznikne, měli bychom s ní vhodným způsobem pracovat. Vedení klienta k samostatnosti může být za těchto okolností skutečně náročné.

R. J. Sternberg vypracoval tzv. trojúhelníkovou teorii lásky.²⁶⁴ Podle této teorie má láska 3 složky:

- a) **Intimitu**, která zahrnuje pocity blízkosti, propojení a sounáležitosti, které člověk zažívá v láskyplných vztazích.

²⁶³ Srov. DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*, s. 207.

²⁶⁴ Srov. SLAMĚNÍK, I. Afiliace, atraktivita, láska. In: VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I.; SOLLÁROVÁ, E. *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*, s. 196.

- b) **Vášeň**, která zahrnuje pudy vedoucí k romantice, fyzické přitažlivosti a sexuálnímu naplnění.
- c) **Rozhodnutí/závazek**, který krátkodobě zahrnuje rozhodnutí, že jeden druhého miluje, a z dlouhodobého hlediska závazek udržovat tuto lásku.²⁶⁵

Trojúhelníková teorie lásky tvrdí, že lásku lze chápat jako zmíněné tři složky, které představují vrcholy trojúhelníku (viz obr. 1).²⁶⁶ Množství lásky, kterou člověk zažívá, závisí na absolutní síle uvedených tří složek a druh lásky, který člověk zažívá, závisí na jejich vzájemných silách.²⁶⁷ Tyto tři složky interagují mezi sebou a s činy, které produkují a které je produkují, aby vytvořily řadu různých druhů láskyplných zkušeností.²⁶⁸ Koťa a Strouhal upozorňují, že se tento koncept omezuje na vysloveně sexuální lásku, která vede k manželství, konkubinátu nebo jiným formám soužití v partnerském milostném vztahu.²⁶⁹ Ačkoli profesionální vztah v sociální práci k ničemu z uvedeného nesměřuje, považují za vhodné zde tuto teorii zmínit, neboť i v sociální práci můžeme nalézt aspekty, o kterých uvedená teorie hovoří.

Intimita nachází své významné místo i v sociální práci. Její podstatnou komponentou je sebeodhalování, které znamená vědomé sdělování informací o sobě samém a o blízkých osobách, čímž je partnerovi vyjadřována důvěra v očekávaném pochopení a opoře.²⁷⁰ Přesně to v sociální práci potřebujeme. Klienti se při konzultacích sociálním pracovníkům odhalují se svými často velice osobními problémy a doufají, že je na oplátku sociální pracovník pochopí a bude jim oporou. Zejména pro klienty s různými typy duševních onemocnění může být obtížné se někomu svěřit se svými obtížemi. Kvalitní sociální práci není možné vykonávat bez znalosti relevantních informací o životní situaci klienta. Bez těchto informací nelze porozumět klientovým skutečným potřebám a není tak možné ani sestavit odpovídající individuální plán a poskytnout klientovi vhodnou podporu a péči. Z tohoto důvodu lze schopnost navázat intimní a důvěrný vztah s klienty považovat za klíčový prvek pro efektivní sociální práci.

Závazek bychom v sociální práci mohli chápat jako společné zavázání se klienta a sociálního pracovníka ke společné práci. Klient se navázáním spolupráce se sociálním pracovníkem zavazuje, že bude aktivně spolupracovat na dosažení svých cílů a řešení

²⁶⁵ Srov. STERNBERG, R. J. A Triangular Theory of Love. In: REIS, H. T.; RUSBULT, C. E. *Close Relationships: Key Readings in Social Psychology*, s. 213.

²⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 213–214.

²⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 213.

²⁶⁸ Srov. STERNBERG, R. J. A Triangular Theory of Love. In: REIS, H. T.; RUSBULT, C. E. *Close Relationships: Key Readings in Social Psychology*, s. 213.

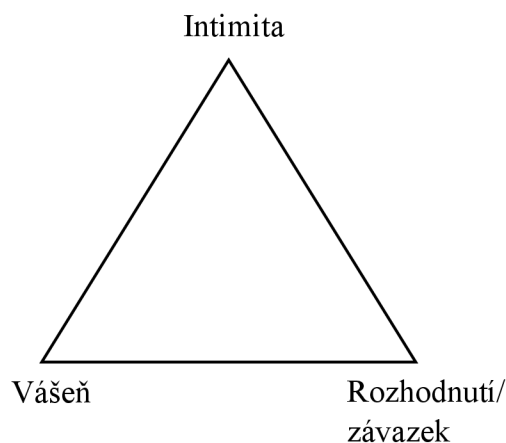
²⁶⁹ Srov. KOŤA, J.; STROUHAL, M. Lásky jako opomíjené pedagogické téma? In: PELCOVÁ, N.; KVĚTOŇOVÁ, L. et al. *Existence a koexistence ve filosofické, speciálněpedagogické a psychologické reflexi*, s. 39.

²⁷⁰ Srov. SLAMĚNÍK, I. *Emoce a interpersonální vztahy*, s. 90.

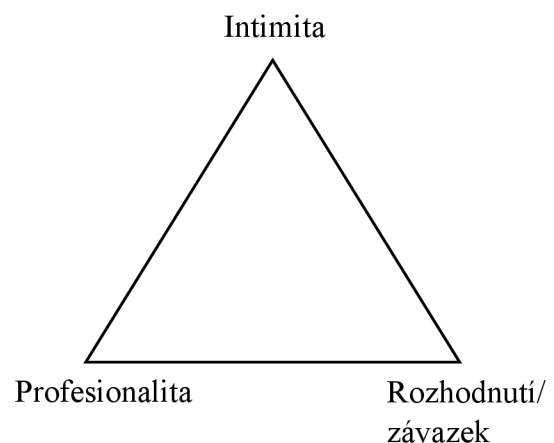
svých problémů. Sociální pracovník se zavazuje, že bude klientovi poskytovat relevantní informace, podporu a navigaci v sociálním systému. Na závazek v sociální práci však můžeme nahlížet také z výše uvedeného pohledu R. J. Sternberga. Vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem může zahrnovat rozhodnutí projevit empatii a porozumění a dlouhodobý závazek ve smyslu udržování tohoto vstřícného vztahu, dokud ho bude klient potřebovat.

Co však nelze považovat za základní stavební kámen láskyplného profesionálního vztahu v sociální práci je vášeň. Vztahy v sociální práci nesměřují k naplňování romantických a sexuálních potřeb, nýbrž jsou zaměřeny na poskytování odborné pomoci a podpory v řešení sociálních problémů klienta.

Pro potřeby sociální práce navrhuji modifikovat Sternbergovu trojúhelníkovou teorii lásky způsobem, kdy vášeň nahradíme profesionální složkou. V oblasti sociální práce dochází k vytváření profesionálních vztahů mezi klientem a sociálním pracovníkem, ve kterých je nutné respektovat etické směrnice a udržovat profesionální nastavení hranic. Takto modifikovanou trojúhelníkovou teorii lásky bych však nazvala spíše trojúhelníkovou teorií láskyplného vztahu v sociální práci, neboť profesionalita netvoří základní složku lásky jako takové. V upravené Sternbergově teorii lásky již tedy vrcholy trojúhelníku nepředstavují základní složky lásky samotné, nýbrž základní složky láskyplného profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem.

Obr. 1: Trojúhelníková teorie lásky dle Sternberga

Obr. 2: Trojúhelníková teorie láskyplného vztahu v sociální práci

R. J. Sternberg na základě výskytu komponent intimity, vášně a rozhodnutí/závazku rozlišil následujících osm druhů lásky: vztah bez lásky, mít rád, bláznivá láska, prázdná láska, romantická láska, přátelská láska, pošetilá láska a úplná láska.²⁷¹ Navrhuji podívat

²⁷¹ Srov. STERNBERG, R. J. A triangular theory of love. *Psychological Review* [online]. 1986, **93**(2), s. 119–135 [cit. 2024-03-24]. ISSN 1939-1471. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0033-295X.93.2.119>

se na diagram upravený pro potřeby sociální práce a popsat vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem na základě uvedených složek.

Pokud by se v daném vztahu nevyskytovala žádná ze tří představených komponent, postrádal by pomáhající vztah veškeré své základy.

Chybějící intimita ve vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem může mít za následek chybějící důvěru, která zapříčiní, že se klient sociálnímu pracovníkovi nedostatečně otevře. Neznalost klientových potřeb pak může vést k práci na nesprávně zvolených cílech.

Absence rozhodnutí/závazku naznačuje malou angažovanost sociálního pracovníka láskyplně provádět svého klienta dostupnými zdroji pomoci. Nedostatečně angažovaný klient bude vykazovat malou aktivitu a iniciativu při práci na zlepšení své stávající sociální situace.

Pomáhající vztah postrádající profesionální složku bude ohrožen nedodržením etických standardů sociální práce a narušením profesionálních hranic. Neprofesionální jednání může mít mnohé důsledky, od nedůvěry klienta až k možným právním postihům.

Z uvedeného je zřejmé, že pro profesionální vztah v sociální práci jsou nezbytné všechny uvedené složky, tedy intimita, profesionalita a rozhodnutí/závazek. Pokud některá z uvedených složek chybí, může být pomáhající vztah narušen. Kombinace těchto tří komponent tedy tvoří základní opěrné body k vytvoření pevného a efektivního vztahu v sociální práci.

3.5. Láska v pohledu Ericha Fromma

Jedním z významných autorů na poli zkoumání lásky je Erich Fromm. Prostřednictvím své práce vedl lidi k hlubokému a kritickému uvažování o lásce a společnosti.²⁷² Ve své knize *Umění milovat* formuloval sofistikovanou teorii lásky.²⁷³ Kniha byla poprvé vydána v roce 1956 a i dnes po téměř sedmdesáti letech, má čtenáři co nabídnout. V této kapitole si představíme, jak Fromm nahlížel na lásku a prozkoumáme možné přínosy či rizika při aplikaci teoretických poznatků do praxe sociální práce.

Podle E. Fromma je láska umění, stejně jako je uměním život sám; pokud se chceme naučit milovat, musíme podle něj postupovat stejně, jako když se chceme vzdělat v kterémkoliv oboru, ať už jde o hudbu, malířství, lékařství nebo inženýrství. Proces učení doporučuje rozdělit do dvou částí: nejprve zvládnout teorii a poté praxi. Avšak dodává, že k tomu, aby se někdo stal mistrem kteréhokoliv oboru, je zapotřebí ještě třetí činitel,

²⁷² Srov. MCLAUGHLIN, N. *Erich Fromm and Global Public Sociology*, s. 122.

²⁷³ Srov. *tamtéž*, s. 123.

a to, že nic na světě pro něj nesmí být důležitější než jeho umění, což platí také pro lásku.²⁷⁴

Touhu po splynutí mezi osobami považuje Fromm za nejmocnější snažení člověka. Popisuje ji jako sílu, která drží pohromadě celé lidstvo, rod, rodinu a společnost.²⁷⁵ Spojení za podmínky zachování vlastní celosti a vlastní individuality nazývá zralou láskou.²⁷⁶ „Láska je aktivní silou v člověku; silou, která proráží zdi, jež dělí člověka od ostatních lidí, a sjednocuje ho s jinými; láska působí, že překoná pocit izolace a odloučenosti, a přesto může být sám sebou, zachovat svou celost. V lásce dochází k paradoxu, že dvě bytosti splynou v jedno, a přece zůstávají dvě.“²⁷⁷ Aktivní charakter lásky vyjadřuje tím, že láska znamená především dávat, nikoliv přijímat.²⁷⁸

To je charakteristické i pro sociální práci, která směřuje k pomoci druhému, kterou můžeme chápat jako dávání. Sociální práce je postavená na procesu dávání: informací či rad, sociálních dávek nebo empatického porozumění. I když sociální pracovník může získat osobní uspokojení nebo jiné přínosy z této práce, centrálním prvkem zůstává poskytování pomoci a podpory klientům. Aktivní charakter lásky, který spočívá v dávání, nachází své odrazy v každodenní praxi sociálního pracovníka, který se snaží poskytnout klientovi nástroje a prostředky ke zlepšení jeho života. Tím, že sociální pracovník dává svůj čas, energii a profesní znalosti, přispívá k obnovení klientovy důstojnosti a jeho začlenění do společnosti. Klientovi s duševním onemocněním sociální pracovník poskytuje pomoc např. ohledně sociálních a ekonomických výzev spojených s jejich duševním onemocněním. To může zahrnovat poradenství ohledně bydlení, zaměstnání, finanční situace a sociálních vztahů. Také může klientovi dát kontakty do dalších vhodných služeb, nebo tento kontakt přímo zprostředkovat. Klientům také může poskytovat potřebné nástroje a dovednosti pro prevenci krizových situací a pomoci jim vytvořit plán pro případ, že se situace zhorší. Klienty s duševním onemocněním sociální pracovník podporuje při návratu do běžného života a při jejich začleňování do společnosti. Také se jim snaží poskytnout bezpečné prostředí, ve kterém klienti mohou otevřeně hovořit o svých potížích nebo o tom, co je trápí.

Nejdůležitější sféru dávání Fromm nespatřuje v hmotných věcech, ale v lidství. Člověk dává druhému sám sebe, dává mu ze svého života. Fromm uvádí, že to nutně neznamená, že obětuje svůj život za druhého, ale dává mu z toho, co je v něm živé: ze své radosti, ze svého zájmu, ze svého pochopení nebo např. ze svých vědomostí. Nedává,

²⁷⁴ Srov. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25], s. 12. Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jjhar/#p=1>

²⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 20.

²⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 22.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 22.

²⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 23.

aby přijímal, ale když skutečně dává, nemůže nepřijmout to, co se k němu odráží, neboť láska je síla, která vyvolává lásku.²⁷⁹

Pro sociálního pracovníka to znamená, že nejde o to, aby klientům obětoval svůj život, ale spíše o aktivní a vědomé dávání ze své lidské podstaty. Projevy lásky v aktu dávání pak může vyvolat lásku i ve svém klientovi, která se k pracovníkovi odráží. To může být účinnou motivací v sociální práci a preventivním faktorem proti syndromu vyhoření.

Aktivní charakter lásky se podle Fromma projevuje také tím, že vždy zahrnuje některé základní prvky společné všem formám lásky, kterými jsou péče, odpovědnost, úcta a znalost. Lásku popisuje jako aktivní péči o život a růst toho, co milujeme.²⁸⁰ Péče a starostlivost pak v sobě zahrnují další aspekt lásky, kterým je odpovědnost. Fromm uvádí, že v lásce mezi dospělými se tato odpovědnost vztahuje hlavně na duševní potřeby druhého člověka.²⁸¹

V kontextu sociální práce to znamená, že sociální pracovník nese odpovědnost za podporu klientova duševního a emocionálního blaha. Sociální pracovník však není psycholog ani psychiatr, a tak se musí omezit na vytváření bezpečného důvěrného vztahu a v případě potřeby odkazovat klienty na další odborníky. Aktivní péči, kterou poskytuje, se snaží o růst a rozvoj klienta.

Další složkou lásky je úcta, která označuje schopnost vidět člověka takového, jaký je, a uvědomovat si jeho jedinečnou osobnost. Pokud miluji jiného člověka, cítím se jedno s ním takovým, jaký je, ne takovým, jakého bych ho chtěl mít jako objekt pro svou potřebu.²⁸²

To souvisí s potřebou přijímat klienta takového, jaký je. Přijímat ho jako jedinečnou a neopakovatelnou bytost i s jeho problémy či (duševními) nemocemi. Tím, že sociální pracovník usiluje o klientův růst, ho však do určité míry proměňuje, vychovává či dokonce uzdravuje. V každé této fázi by však měl mít ke klientovi patřičnou úctu.

Fromm upozorňuje, že abychom k někomu mohli mít úctu, musíme ho znát. Uvádí, že kdyby péči a odpovědnost nevedla znalost, byly by slepé.²⁸³ Láska vede k poznání druhého i k objevení sama sebe.²⁸⁴

²⁷⁹ Srov. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25], s. 25.

Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jjhar/#p=1>

²⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 26.

²⁸¹ Srov. tamtéž, s. 27.

²⁸² Srov. tamtéž, s. 27.

²⁸³ Srov. tamtéž, s. 27–28.

²⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 29.

Abychom tedy mohli objektivně pečovat o druhého, je třeba, abychom ho znali. Abychom správně rozuměli jeho individuálním specifickým potřebám, vlastnostem a přáním. Bez těchto znalostí by poskytovaná péče mohla ztratit svoji efektivitu. Porozumět druhému nám může pomoci právě láska. Láska sociálního pracovníka může vést i k poznání sebe sama, hlubšímu porozumění vlastních hodnot, přesvědčení a potřeb.

Fromm také uvádí, že pokud si člověk přeje poznat vše z člověka, nemůže toho dosáhnout pouhým myšlením. Za jedinou cestu plného poznání považuje akt lásky, neboť tento akt překračuje meze myšlení a meze slov. Myšlenkové poznání však považuje za nutnou podmínku pro plné poznání v aktu lásky.²⁸⁵

3.5.1. Druhy lásky podle Ericha Fromma

O **mateřské lásce** hovoří Fromm jako o lásce nepodmíněné, kterou si není třeba ničím zasloužit, ale není ji možné ani získat či vyvolat.²⁸⁶ Zážitek dítěte vyjadřuje následující formule: „Jsem milován, protože jsem.“²⁸⁷ Vztah matky k dítěti je svou povahou nerovný, neboť jeden potřebuje veškerou pomoc a druhý ji altruisticky dává.²⁸⁸ Podstatou mateřské lásky je dle Fromma péče o růst dítěte, což také znamená, že si matka musí přát, aby se dítě od ní oddělilo.²⁸⁹

Nerovný je ze své podstaty i vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem. Ačkoli se dnes prosazuje partnerský přístup, určitá nerovnost zde vždy zůstane, neboť klient je tím, kdo potřebuje pomoci a sociální pracovník tím, kdo má znalosti a schopnosti klientovi pomoc poskytnout.

Stejně jako láska matky k dítěti směřuje i láska sociálního pracovníka k růstu a samostatnosti klienta. Cílem sociální práce je, aby klient dokázal zvládat své potíže samostatně a pomoc sociálního pracovníka nadále nepotřeboval. Tak jako si matka přeje, aby se od ní dítě oddělilo, přeje si to samé i sociální pracovník pro svého klienta.

Dětská láska se dle Fromma řídí principem: „Miluji, protože jsem milován“. Zralá láska principem: „Jsem milován, protože miluji“. Nezralá láska vyjadřuje: „Miluji tě, protože tě potřebuji.“ Láska zralá říká: „Potřebuji tě, protože tě miluji.“²⁹⁰

Naproti lásce mateřské považuje Fromm **otcovskou lásku** za podmíněnou. Otcovskou lásku je třeba si zasloužit a je možné ji ztratit.²⁹¹

²⁸⁵ Srov. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25], s. 29.

Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jhar/#p=1>

²⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 35.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 35.

²⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 42.

²⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 43.

²⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 36.

²⁹¹ Srov. tamtéž, s. 37.

V aplikaci do sociální práce by mohlo jít o situaci, kdy má sociální pracovník svého klienta rád, jen pokud plní úkoly, na kterých se domluvili. Pokud by se klient nesnažil pracovat na stanovených cílech, přízeň sociálního pracovníka by ztratil. Tento „otcovský přístup“ by na jednu stranu mohl hrát roli v motivaci klienta pracovat na zlepšení své stávající sociální situace, na stranu druhou by se mohl cítit pod tlakem a v případě nedostatečných výsledků nedoceněn. Sociální pracovník by měl poskytovat podporu a empatii bez ohledu na dosažené výsledky, tak aby klient v sociálním pracovníkovi mohl cítit oporu, i když se mu zrovna nedaří. Zejména pro klienty s duševním onemocněním, kteří se necítí přijímání společností, ve které žijí, může být obzvláště důležité cítit, že je má někdo rád takové, jací jsou. Pociťt, že je sociální pracovník přijímá i se všemi jejich odlišnostmi pro ně může představovat zásadní prvek spolupráce a zastávat významnou roli v utváření důvěrného profesionálního vztahu.

Bratrská láska je podle Fromma nejzákladnějším druhem lásky. Je to láska ke všem lidem, která je založena na zkušenosti, že všichni jsme jedno. Popisuje ji jako lásku mezi rovnými, ale doplňuje, že přesto si nejsme vždy „rovni“, neboť všichni někdy potřebujeme pomoci. Tato potřeba pomoci však podle Fromma neznamená, že jeden je bezmocný, a druhý je naopak plný sil. Bezmocnost popisuje jako přechodný stav, zatímco schopnost stát na vlastních nohou je trvalá. Lásku k bezmocným přesto považuje za počátek bratrské lásky.²⁹²

Bratrskou láskou tedy sociální pracovník miluje klienta jako sobě rovného, jako stejně hodnotnou lidskou bytost. Ke klientovi přistupuje jako k rovnocennému partnerovi. To odpovídá v současné době preferovanému partnerskému přístupu v sociální práci. Klient se tedy jeví jako dočasně oslabený, ale s podporou sociálního pracovníka je schopný se opět postavit na vlastní nohy, neboť tato jeho schopnost nezmizela. Pro klienta s duševním onemocněním může být to, že na něj sociální pracovník nahlíží jako na rovnocennou bytost hodnotným a motivujícím faktorem pro dosažení vlastní soběstačnosti. Přístup sociálního pracovníka, který věří v klientovy schopnosti, přispívá k posílení jeho sebedůvěry a objevení vlastních, dočasně oslabených sil.

Erotická láska je touhou po úplném splynutí s druhým člověkem, která je svojí povahou exkluzivní.²⁹³ Tuto exkluzivitu shledává Fromm jen v tom smyslu, že úplně a intenzivně je možné splynout jen s jedním člověkem, láska k jiným je vyloučena jen ve smyslu erotického splynutí a plného odevzdání, ale ne ve smyslu lásky bratrské.²⁹⁴

²⁹² Srov. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25], s. 40-41. Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jhar/#p=1>

²⁹³ Srov. tamtéž, s. 44.

²⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 46.

Sociální pracovník navazuje vztahy s vícero klienty a je nutné zdůraznit, že tyto vztahy musí být profesionální. Nelze si vybrat jednoho klienta a s ním úplně a intenzivně splynout ve smyslu erotické lásky. Odborná péče sociálních pracovníků musí být poskytována v rámci profesionálních hranic, což vylučuje romantické splývání s klienty.

Sebeláska podle Fromma nevyklučuje lásku k druhým. Uvádí, že pokud je ctností milovat bližního jako lidskou bytost, musí být ctností také milovat sám sebe, protože jsem také lidskou bytostí.²⁹⁵ Sobectví a sebelásku považuje za protiklady. Uvádí to tím, že sobecký člověk se nemiluje příliš, ale naopak příliš málo, ve skutečnosti se nenávidí. Podle Fromma se totiž zdá, že o sebe příliš pečuje, ale ve skutečnosti se pouze neúspěšně pokouší zakrývat, že o své skutečné já nepečuje.²⁹⁶ Souzní s názorem, že kdo miluje sebe, miluje stejně i všechny ostatní lidi.²⁹⁷

Sociální pracovníci by měli chápat důležitost sebelásky jako ctnosti, která nespočívá ve vylučování lásky k druhým, ale naopak v jejím podporování. Sebeláska a láska ke klientům jsou tedy vzájemně propojené, aby sociální pracovník mohl milovat své klienty, je třeba, aby miloval také sám sebe. Nejde o sobectví, ale o významný prvek schopnosti milovat. Důraz na sebelásku a péči o vlastní duševní a emocionální pohodu může napomoci prevenci syndromu vyhoření u sociálních pracovníků a zlepšit kvalitu jejich profesionálních interakcí s klienty.

Povaha **lásky k Bohu** závisí podle Fromma na poměrné váze matriarchální a patriarchální stránky náboženství. Uvádí, že patriarchální stránka mě vede k tomu, abych miloval Boha jako otce, tedy že předpokládám, že je přísný a spravedlivý, odměňuje a trestá, a že mě nakonec vyvolí jako svého nejmilejšího syna. V matriarchálním aspektu náboženství, uvádí Fromm, miluji Boha jako všeobjímající matku, věřím, že ať jsem chudý a bezmocný, ať jsem zhřešil, bude mě milovat, že ať se stane cokoli, ona mě spasí a ona mi odpustí.²⁹⁸ Lásku k Bohu Fromm považuje za akt prožívání jednoty s Bohem.²⁹⁹ Uvádí, že v západních náboženských systémech je láska k Bohu v podstatě totéž, co víra v Boha, v boží existenci, v boží spravedlnost, v boží lásku. Lásku k Bohu v těchto náboženstvích považuje za v podstatě myšlenkový zážitek. Ve východních náboženstvích a v mysticismu ji popisuje jako intenzivní citový zážitek jednoty, nerozlučně spjatý s vyjádřením této lásky v každém činu v životě.³⁰⁰

²⁹⁵ Srov. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25], s. 48.

Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jjhar/#p=1>

²⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 50.

²⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 51.

²⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 54.

²⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 61.

³⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 63.

Sociální pracovník by měl být citlivý k různorodým náboženským přesvědčením a individuálním pohledům klientů na božskou lásku. V práci s klienty, kteří vyjadřují víru a hledají v ní podporu, by sociální pracovník měl dbát na respektování osobních přesvědčení svých klientů. Láska k Bohu, ať už ji klient a sociální pracovník vnímají jakkoliv, může být pro oba přínosem a motivací v jejich životě. Může mít také kladný vliv na jejich duševní zdraví.

Frommova teorie lásky nám přináší inspirativní pohled na mezilidské vztahy, který lze úspěšně aplikovat v oblasti sociální práce. Jeho koncept lásky jako aktivní síly, spočívající v péči, odpovědnosti, úctě a znalostech, nachází své místo v procesu poskytování profesionální pomoci a podpory klientům. Frommova teorie lásky poskytuje sociálním pracovníkům cenný rámec pro vědomější a efektivnější poskytování pomoci.

Závěr

Na základě studia a provedené teoretické analýzy profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem s duševním onemocněním se zaměřením na téma lásky lze konstatovat, že láska do tohoto vztahu přináší důležitý rozměr. Profesionalita a láska se tedy nemusí nutně vylučovat (ačkoliv tento názor jistě někdo může zastávat), nýbrž se mohou vhodně doplňovat a ovlivňovat. Je však nutné zmínit, že v kontextu sociální práce se nejedná o lásku, tak jak ji chápeme v běžném slova smyslu, tedy o lásku romantickou, která směřuje ke společnému soužití a zajišťuje pokračování lidského rodu. V sociální práci jde spíše o lásku ve smyslu pomoci osobám, které se ocitly v nějaké nouzi. O lásku, která je založena na vzájemné lidské solidaritě. Přestože se sociální práce rozvinula v profesionální disciplínu, neztratila nic z toho podstatného, co stálo u jejího zrodu. Láska a péče o druhé zůstávají, a věřím, že tomu tak bude i nadále, její přirozenou podstatnou součástí.

Jak tato práce ukázala, abychom druhému dokázali kvalitně a kvalifikovaně poskytnout takovou pomoc, jakou potřebuje, nestačí ho pouze milovat. Potřebujeme také určité vědění, znalosti, na jejichž základě dokážeme poskytnout odborně zacílenou pomoc. V kontextu sociální práce s klienty s duševním onemocněním se jedná např. o znalost specifických projevů a s nimi spojených potřeb a požadavků, které se váží ke konkrétnímu typu onemocnění daného klienta. Profesionalita tedy přináší nástroje, které vedou k efektivnější a lépe zaměřené sociální pomoci, ale nebere si nic na oplátku, neodnáší si dobrou vůli a lidský přístup sociálního pracovníka.

Ačkoliv je v dnešní době sociální práce profesionální disciplínou se svými etickými kodexy, a přestože je láska jako ctnost etickým pojmem, tyto kodexy ho nijak nezmiňují. Nenařizují sociálním pracovníkům milovat své klienty, ani jinak s tímto tématem nepracují. Z mého pohledu je to tak správně, neboť je tím zachována svobodná vůle sociálních pracovníků, koho se rozhodnou (některým z typů lásky) milovat. Již Kopriva se zamýšlel nad paradoxem požadavku pochopení pro každého a přátelství, nebo v našem případě lásky, jako soukromé záležitosti každého člověka.³⁰¹ Došla jsem k závěru, že ve chvíli, kdy sociálnímu pracovníkovi něco brání klienta vnitřně přijmout takového, jaký je, přichází ke slovu právě profesionalita a etické kodexy, které dávají sociálnímu pracovníkovi rámec a návod, jak ke klientovi přistupovat. Tím ovšem nechci říci, že by v opačném případě nároky na profesionalitu a požadavky, které na sociální pracovníky kladou etické kodexy, neplatily. I láskyplný vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem potřebuje být profesionálně ukotven, aby neztratil na své odbornosti a efektivitě.

³⁰¹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 21–24.

V láskyplném profesionálním vztahu se podstatným prvkem ukázalo být správné nastavení hranic, které by měly být určeny tak, aby vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem neztratil ani profesionální, ani osobní a lidský přístup. V závislosti na konkrétní situaci je pak možné hranice posouvat směrem, který klientovi lépe prospěje. Jinak řečeno, sociální pracovník může s ohledem na potřeby konkrétního klienta upravovat propustnost nastavených hranic v profesionálním vztahu. Správné nastavení hranic se ukázalo být důležité i pro sociálního pracovníka, který si potřebuje udržet profesionální odstup. Pokud by se v problému klienta začal příliš emocionálně angažovat, mohl by ztratit svůj profesionální úsudek a jednat s „horkou hlavou“. Lze předpokládat, že čím je sociální pracovník angažovanější, tím více lásky bude klientům projevovat. Neměl by však zapomínat na svůj osobní život a potřeby, a měl by být schopen oddělit profesní a osobní sféru. To ho chrání před hrozbou syndromu vyhoření a zároveň mu umožňuje poskytovat profesionální podporu. Aby sociální pracovník dokázal poskytovat laskavou a chápající pomoc, musí mít i on sám dostatek podpory a péče, aby si udržel svou vlastní emocionální a psychickou pohodu. V tom mu může pomoci udržování kvalitních osobních vztahů a v rámci profese by měl mít možnost využít supervize.

Další složkou, kterou s sebou sociální práce jakožto profesionální disciplína přináší, je moc sociálního pracovníka. Ani tento prvek lásce neomezuje svůj prostor v profesionálním vztahu, ale naopak úspěšně spolupracují. Moc pro sociálního pracovníka představuje nástroj, který může jeho lásce dát skutečnou sílu a vést k požadovaným změnám.

S tématem moci pak souvisejí i pojmy pomoc a kontrola, které oba představují profesionální způsoby práce sociálního pracovníka. Jak práce ukázala, pomoc i kontrolu lze rovněž vnímat jako projevy lásky. Pokud sociální pracovník pomáhá klientovi splnit jeho přání, je to zřejmé. V případě jednání, které není podloženo vyslovenou zakázkou klienta, jde o projev lásky v případě, že je toto jednání vedeno zájmem sociálního pracovníka o klientovo dobro. V rámci sociální práce s klienty s duševním onemocněním se přebírání kontroly ukázalo být v některých případech nutnou praxí. Proto zde ještě jednou připomínám, že i kontrola představuje profesionální způsob práce, který může být projevem lásky sociálního pracovníka.

Svoji lásku sociální pracovník projevuje jak samostatnými většími gesty nebo činy, tak v rámci každodenních drobných činností, v závislosti na frekvenci nastavené péče či místě jejího výkonu. V sociální práci s klienty s duševním onemocněním mohou být konkrétními činnostmi např. vyřizování sociálních dávek, kontaktování zdravotnických zařízení nebo vedení terapeutických skupin.

Podobně jako se láska projevuje skrze konkrétní činy sociálního pracovníka, můžeme ji rovněž rozpoznat v projevech jeho komunikace. V zájmu projevovaném např. dodržováním pravidel aktivního naslouchání může klient poznat, že ho má sociální pracovník rád a že mu na něm záleží. To může posílit atmosféru vzájemné důvěry a vést ke kvalitnější spolupráci. V sociální práci s klienty s duševním onemocněním se za podstatný projev lásky, který může sociální pracovník v rámci vzájemné komunikace klientovi nabídnout, jeví projevování empatie a porozumění. Duševní onemocnění totiž může pro klienta představovat velmi citlivé téma, o kterém často neví ani jeho blízcí. V jiném případě zase nemusí rodina, přátelé či kolegové klientovi věřit, protože vypadá „normálně“. Odborník pak může být prvním člověkem, který se o problému dozví nebo ho jako první začne brát vážně a skutečně řešit. Vhodným projevem lásky může být také dodávání naděje a víry na zlepšení stávající situace, neboť např. klienti s depresivními projevy mohou snadno podlehnout dojmu bezvýchodnosti stávající situace. Láska může klientům pomoci najít ztracený smysl života a naučit se vnímat i svoji obtížnou situaci jako smysluplnou.

V sociální práci s klienty s duševním onemocněním se také důležitým projevem lásky ukázala být snaha sociálního pracovníka o porozumění vnitřnímu světu klienta. To navazuje na zmíněnou komunikaci, neboť právě ta představuje způsob, tak se vnitřnímu světu klienta přiblížit.

Dalším projevem lásky, důležitým zejména u svéprávných klientů, může být respekt sociálního pracovníka k autonomii a svobodnému rozhodování klienta, pro kterého to může být důležitým znamením, že sociální pracovník respektuje jeho hodnotu a nebere ho kvůli jeho duševnímu stavu jako nekompetentního méněcenného jedince.

Text prokázal, že láska projevovaná sociálním pracovníkem může představovat přínos nejen pro klienty, ale rovněž pro samotné pracovníky, kteří skrze ni mohou lépe porozumět či utvářet sami sebe. Protože láska plodí lásku, její odrazy k osobě sociálního pracovníka pro něho mohou představovat důležitý zážitek přijetí.

V souvislosti s omezenými možnostmi jednotlivce se pro sociální práci ukázal být přínosným koncept *ordo amoris*. Ten může sociálním pracovníkům pomoci strukturovat jejich odpovědnost vůči množství osob nacházejících se v nějaké nouzi. Řád lásky tak sociálním pracovníkům napomáhá soustředit se na ty, kterým mohou nejefektivněji pomoci.

Z práce také vyplynulo, že láska je dovednost, které je třeba se učit. S tím souvisí i skutečnost, že bez toho, abychom lásku sami zažili, ji nedokážeme autenticky poskytovat druhým. Bez osobního prožitku lásky ji není možné předávat dále. Pro nácvik specifických projevů lásky v sociální práci může být užitečné absolvovat odborný výcvik

či školení. Takové programy mohou poskytnout nejen praktické dovednosti, ale i hlubší porozumění konkrétním technikám a strategiím, které umožňují citlivěji a efektivněji reagovat na potřeby klientů a budovat s nimi vztahy založené na láskyplném porozumění.

Dalším aspektem, který se ukázal být podstatným pro navazování láskyplných profesionálních vztahů, je sebeláska. Schopnost milovat a poskytovat lásku druhým začíná uvnitř nás samých. Uvědomění si vlastní hodnoty je nedílnou součástí procesu budování zdravých profesionálních vztahů v sociální práci.

V práci jsem se také zabývala rozlišením jednotlivých druhů lásky a otázkou jejich slučitelnosti a prospěšnosti v oblasti sociální práce s klienty s duševním onemocněním.

Podívejme se nejprve na klasickou dvojici *amor benevolentiae* a *amor concupiscentiae*. Zatímco láska typu *amor benevolentiae* přeje dobro druhému, *amor concupiscentiae* se zaměřuje spíše na vlastní prospěch. V sociální práci se uplatňuje především *amor benevolentiae*, která přináší dobro klientům bez očekávání vlastního prospěchu. *Amor concupiscentiae* může v sociální práci představovat spíše rizikový faktor, protože může vést k narušení profesionálních vztahů a odvedení pozornosti od potřeb klientů.

Dále si shrneme výsledky zkoumání slučitelnosti následujících čtyř druhů lásky s profesionálním vztahem v sociální práci: *eros*, *storge*, *filia* a *agapé (caritas)*.

Láska typu *eros* se v sociální práci ukázala být spíše rizikovým faktorem, který na pracovníka klade zvýšené nároky na udržování profesionálních hranic. Pokud touto láskou „zahoří“ sociální pracovník, měl by zvážit, zda s klientem i nadále dokáže adekvátně pracovat a případně zvážit možné předání klienta do péče jinému odborníkovi. Milostný vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem je v rámci profesionálního vztahu nepřijatelný.

Storge, ve smyslu lásky rodinné, pokud se na ni díváme striktně v závislosti na přítomnosti příbuzenských vazeb (nebo rodinného soužití), v sociální práci obvykle nevzniká. Za úvahu by však stál možný výskyt tohoto druhu lásky mezi sociálním pracovníkem a klienty dětského domova či jiného zařízení pro trvalý pobyt dětí. V sociální práci s klienty s duševním onemocněním, kteří často žijí se svojí rodinou, je úlohou sociálního pracovníka poskytovat této rodině podporu, aby mohla adekvátně naplňovat svoji emocionální funkci. Ve významu posunutém k lásce kamarádké či přátelské již nalzáme její místo i v sociální práci s klienty s duševním onemocněním, pro které může jejich „profesionální přítel“ představovat významný přínos a svým nepodmínečným přijetím v nich probouzet vědomí vlastní hodnoty.

Filia, podmíněná přátelská láska, může ve vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem vzniknout, za předpokladu naplnění jejích znaků, kterými jsou především dobrovolnost a reciprocita. V sociální práci s klienty s duševním onemocněním se jeví přínosná zejména ve smyslu posílení důvěry v profesionálním vztahu, neboť pro klienty s duševními obtížemi nemusí být jednoduché o svých potížích otevřeně hovořit. Tento typ lásky může v sociální práci podporovat společnou práci na stanovených cílech.

Láska *agapé* nebo latinsky *caritas* se ukázala být tím druhem lásky, který prostupuje celou historií sociální práce. S její nezištností a bezpodmínečností může být velmi přínosná při práci s klienty s duševním onemocněním, kteří se v tomto vztahu mohou cítit přijímáni bez ohledu na svůj duševní stav. Tato láska může hrát významnou roli při vytváření důvěry a pocitu bezpečí v profesionálním vztahu.

V práci byla dále představena typologie lásky dle J. A. Leehe, který využívá termínů *eros*, *ludus*, *storge*, *pragma*, *mania* a *agape*. S láskou typu *eros*, *agape* a *storge* jsme se již seznámili, přičemž právě Lee považuje *storge* za lásku kamarádkou či přátelskou, shrneme si tedy ostatní typy lásky.

Láska typu *ludus* představuje v sociální práci s klienty s duševním onemocněním spíše rizikový faktor, neboť sociální pracovník, který má tendenci vnímat svoji práci spíše jako hru nebo dobrodružství, může mít problém navazovat hluboké empatické vztahy, které tito klienti často potřebují. Tento přístup může vést k nedostatečnému porozumění klientům a nepochopení jejich potřeb, což může negativně ovlivnit proces rehabilitace osob s duševním onemocněním. Kromě toho by sociální pracovník mohl mít tendence riskovat a vystavovat klienty nepřiměřeným situacím, které by mohly zhoršit jejich stav nebo způsobit další problémy v jejich životech.

Přínosem lásky *pragma* v sociální práci může být schopnost sociálního pracovníka řešit praktické obtíže klientů. Rizikem však může být omezení jeho citové dostupnosti a empatie a nadměrné soustředění se na své vlastní cíle a prospěch.

Láska typu *mania* může být u sociálního pracovníka příčinou jeho zvýšené emocionální angažovanosti. Pokud dosáhne nadměrné intenzity, může představovat značné riziko. Přílišná identifikace s klienty může vést k neschopnosti poskytovat objektivní podporu. Nadměrné nasazení může také zapříčinit přetížení až vyčerpání sociálního pracovníka. Pokud je tento typ lásky pocíťován ze strany klienta, hrozí riziko vzniku závislosti na sociálním pracovníkovi.

Součástí práce je také návrh na modifikaci Sternbergovy trojúhelníkové teorie lásky pro účely sociální práce. Tento návrh spočívá v nahrazení vášně profesionální složkou. Vrcholy trojúhelníku se tak stávají následující pojmy: intimita, profesionalita

a rozhodnutí/závazek (viz obr. 2). Protože profesionalitu nelze považovat za základní složku lásky jako takové, zvolila jsem název „trojúhelníková teorie láskyplného vztahu v sociální práci“. Kombinace tří zmíněných složek se ukázala být nezbytnou pro vytvoření pevného a efektivního vztahu v sociální práci.

V práci jsem se také zabývala možnou aplikací pohledu na lásku Ericha Fromma a jejím přínosem do sociální práce. Podle tohoto autora se láska vyznačuje aktivním charakterem, který je založen na dávání, což zcela odpovídá povaze sociální práce, která se primárně zaměřuje na pomoc druhým. Sociální pracovník však nemůže odmítnout lásku, která se k němu odráží. Ta může pracovníkovi pomoci neztratit motivaci k výkonu profese. Odpovědnost v lásce se podle Fromma vztahuje hlavně na duševní potřeby druhého člověka, což je v kontextu sociální práce s klienty s duševním onemocněním zvláště aktuální. Za důležitou složku lásky považuje také úctu, která se v sociální práci projevuje potřebou přijímat klienta takového, jaký je. Upozorňuje rovněž na důležitost poznání druhého člověka, aby péče o jeho osobu byla adekvátní. To je v sociální práci podstatné pro nastavení cílů a efektivní spolupráce. K poznání druhého nám pak může pomoci právě láska.

Podle Fromma není možné poznat člověka pouhým myšlením, ale k tomu, abychom ho úplně poznali je zapotřebí láska, která překračuje meze myšlení a meze slov.³⁰² S Frommem se ztotožňuji v názoru, že poznání druhého pouze myšlením je omezené a že láska toto rozumové omezení překračuje a tím se přibližuje druhému. Potíž však shledávám ve Frommově představě úplného poznání. Domnívám se, že druhého nelze zcela poznat a zcela mu porozumět. Každý jedinec je totiž natolik jedinečnou a komplikovanou bytostí, že není možné zachytit každou jeho myšlenku nebo každé jeho přání. Člověk se navíc neustále vyvíjí, každá jedna myšlenka nebo emoce spoluvytváří to, kým jsme. Tato proměnlivost činí vzájemné poznání ještě obtížnějším. Abychom druhému dokázali zcela porozumět, museli bychom se stát jím samotným. Jenže já už bych nebyla já a druhý by nebyl tím druhým. Mimoto člověk někdy nerozumí ani sám sobě, tedy by ani tato teoretická představa nemusela vést přímo ke svému cíli. Možnost úplného sebepoznání již však považuji za reálnější, neboť jsem tím, kdo své emoce a myšlenky přímo prožívá. Člověk však může být ovlivňován mnoha nevědomými procesy, které mohou značně komplikovat porozumění sobě samému, ale i druhým. Zdá se mi vysoce nepravděpodobné, že by člověk dokázal zcela porozumět někomu, kdo sám sebe úplně nepoznal. Láska tak zůstává nástrojem, který nám nejen v sociální práci

³⁰² Srov. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25], s. 29. Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jhar/#p=1>

umožňuje vytvářet hluboké empatické vztahy a který nás přibližuje k druhým, i když představa absolutního poznání zůstává iluzí.

Na závěr se ještě ve stručnosti podíváme na druhy lásky podle Fromma a jejich slučitelností s profesí sociální práce.

Mateřská láska, ač sociální pracovnice není (snad až na výjimečné případy) matkou klienta, vykazuje některé shodné rysy s principy sociální práce. Jedná se např. o nerovný vztah, v němž jeden potřebuje pomoc, kterou mu druhý poskytuje. Stejně jako matka si přeje osamostatnění svého dítěte, sociální pracovník usiluje o soběstačnost klientů. Cílem sociálního pracovníka při práci s klientem s duševním onemocněním je jeho nezávislost, kdy samostatně dokáže zvládat nároky běžného života a vyrovnat se s nástrahami, které mu přináší jeho duševní onemocnění. O benefitech nepodmíněčné lásky již bylo pojednáno dříve.

Otcovská láska se v sociální práci s klienty s duševním onemocněním jeví spíše nevhodná, neboť svojí podmíněností klade zvýšený tlak na klienty. Klienti s duševním onemocněním se potřebují cítit přijímání i se svými odlišnostmi, tedy tento přístup může být spíše na škodu.

Pokud sociální pracovník miluje klienta láskou bratrskou, pohlíží na něho jako na sobě rovnou bytost, která pouze dočasně potřebuje pomoc druhého. Pro klienty může důvěra sociálního pracovníka, že se opět dokáže postavit na vlastní nohy, být motivačním faktorem a také může posílit jejich sebedůvěru.

Erotická láska v sociální práci představuje rizikový faktor, který může narušit pomáhající proces. Sociální práce vylučuje vytváření romantických vztahů s klienty.

Sebeláska se ukázala být v sociální práci důležitým prvkem, který podporuje lásku ke klientům. Důraz na péči i o své vlastní duševní blaho může zlepšit kvalitu profesionálních vztahů s klienty.

Láska k Bohu může být pro klienta i sociálního pracovníka přínosem. Může posílit jejich důvěru v dosažení stanovených cílů a motivovat je ke společnému úsilí. K různým náboženským přesvědčením klienta je třeba přistupovat citlivě a s respektem.

Ke stejnému výsledku, tedy že profesionalita a láska představují vzájemně se doplňující přístupy, dospěla také D. Příhodová ve své bakalářské práci, které tento závěr vyplynul z kvalitativního výzkumu na základě provedených rozhovorů se sociálními pracovníky.³⁰³ J. Paterová v závěru své bakalářské práce naznačuje, že by se sociální pracovník měl orientovat v různých druzích lásky a znát jejich principy, pomocí kterých

³⁰³ Srov. PŘÍHODOVÁ, D. *Napětí mezi profesionalitou a službou z lásky v sociální práci*, s. 42.

se může stát skutečným profesionálem ve svém oboru.³⁰⁴ To je opět v souladu s představenou diplomovou prací. Význam lásky v pomáhajících vztazích potvrzuje ve své bakalářské práci také E. Martynková.³⁰⁵

Tato diplomová práce poukázala na význam přítomnosti lásky v profesionálním vztahu v sociální práci. Analýza jednotlivých druhů lásky přinesla náhled na jejich možné benefity a rizika. Přínos diplomové práce shledávám v jejím zaměření na specifickou cílovou skupinu osob s duševním onemocněním. Doufám, že představené závěry budou inspirací sociálním pracovníkům v praxi a budou jim nápomocné při budování hlubokých láskyplných vztahů se svými klienty.

³⁰⁴ Srov. PATEROVÁ, J. *Druhy lásky a jejich místo v sociální práci*, s. 34–35.

³⁰⁵ Srov. MARTYNKOVÁ, E. *Láska a její místo v pomáhajících profesích*, s. 5–31.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje:

1. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. 2nd ed. New York: Palgrave, 2001. ISBN 0333947983.
2. BARTONÍČKOVÁ, N. *Přesahy profesionálního vztahu s klientem do osobního života sociálního pracovníka*. Hradec Králové, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta. Ústav sociální práce. Vedoucí práce R. Janebová.
3. BENEDIKT XVI. *Deus caritas est: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI.: biskupům, kněžím a jáhnům, Bohu zasvěceným osobám a všem věřícím laikům o křesťanské lásce*. Přeložil Ctírad Václav POSPÍŠIL. Praha: Paulínky, 2006. ISBN 80-86949-03-6.
4. BERNHARDT, K. *Jak neztratit chuť do života*. Přeložila Alena BREUEROVÁ. Brno: CPress, 2022. ISBN 978-80-264-3871-7.
5. BOADELLA, D. Přenos, resonance a interference. In: BOADELLA, D.; CARLETONOVÁ, J. A.; FRANKELOVÁ, E. et al. *Biosyntéza*. Přeložil Eliáš ŠKRDLANT. Praha: Grada, 2012, s. 14. Psyché. ISBN 978-80-247-4135-2.
6. BOUKALOVÁ, H.; GILLERNOVÁ, I. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.
7. BRANSEN, J. Could Trump Be His Own Valentine? On Narcissism and Selfless Self-Love. In: MAYER, C. H.; VANDERHEIDEN, E. (eds.) *International Handbook of Love: Transcultural and Transdisciplinary Perspectives*. Cham: Springer, 2021, s. 1093. ISBN 978-3-030-45995-6.
8. ČERMÁKOVÁ-NESLÁDKOVÁ, L. *Významový slovník k vybraným oblastem středověkých dějin kultury v českých zemích: (manželství a rodina, zdraví a hygiena, vzdělání, zvyky, rituály, zábavy)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-459-1.
9. DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*. Přeložil Jiří REZEK. 6. vydání. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2018-0.
10. DOSTÁLOVÁ, O. *Péče o psychiku onkologicky nemocných*. Praha: Grada Publishing, 2016. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-5706-3.
11. DUŠEK, K.; VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ, A. *Diagnostika a terapie duševních poruch*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4826-9.
12. FUGÈRE, M. A.; LESZCZYNSKI, J. P.; COUSINS, A. J. *The Social Psychology of Attraction and Romantic Relationships*. Palgrave Macmillan, 2017. ISBN 978-1-137-32483-2.

13. GAY, CH. *Bipolární porucha: rady pro rodiny a blízké osob s maniodepresivními stavy*. Praha: Portál, 2010. Rádci pro zdraví. ISBN 978-80-7367-668-1.
14. GIDDENS, A. *Sociologie*. Přeložil Jan JAŘAB. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
15. HALÍK, T. *Chci, abys byl: křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-177-4.
16. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.
17. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
18. HAUSNER, M. *Duševně nemocný mezi námi*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969.
19. HAVLÍČKOVÁ, D. (ed.) *Metodika – kompetence, kvalita, kvalifikace, (sebe)koncepce pro neformální vzdělávání*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2015. ISBN 978-80-87449-50-9.
20. HAWKINS, P.; SHOHET, R. *Supervize v pomáhajících profesích*. Přeložila Helena HARTLOVÁ. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-715-9.
21. HEJDUK, T.; PACOVSKÁ, K. (eds.) *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-245-5.
22. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
23. HELUS, Z. *Úvod do psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4675-3.
24. HENDRICK, C.; HENDRICK, S. A theory and method of love. *Journal of Personality and Social Psychology*. Washington, DC: American Psychological Association, 1986, 50, 392–402. ISSN 0022-3514.
25. HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3134-6.
26. HOLFORD, P. *Optimum Nutrition For The Mind*. London: Hachette Digital, 2010. ISBN 978-0-748-12505-0.
27. HORECKÝ, J. Definice supervize. In HERMAN, J.; HERMANOVÁ, M.; HORECKÝ, J. et al. *Základy managementu sociálních služeb*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2008, s. 101. ISBN 978-80-7013-477-1.
28. HROZENSKÁ, M; DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4139-0.
29. KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4361-5.

30. KLEIN, H. M.; KRESSE, A. *Psychologie: základ úspěchu v práci*. Praha: Grada, 2008. Manažer. ISBN 978-80-247-2444-7.
31. KOCIANOVÁ, R. *Personální řízení: východiska a vývoj*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3269-5.
32. KÖNIGOVÁ, M. *Jak myslet kreativně*. Praha: Grada, 2006. Psychologie pro každého. ISBN 80-247-1626-7.
33. KOPECKÁ, I. *Psychologie 3. díl: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-3877-2.
34. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-150-9.
35. KOŤA, J.; STROUHAL, M. Láska jako opomíjené pedagogické téma? In: PELCOVÁ, N.; KVĚTOŇOVÁ, L. et al. *Existence a koexistence ve filosofické, speciálněpedagogické a psychologické reflexi*. Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, 2020, s. 37-50. ISBN 978-80-7603-154-8.
36. KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie: radost, naděje, odpouštění, smířování, překonávání negativních emocí*. Praha: Portál, 2004. Psychologie (Portál). ISBN 80-7178-835-X.
37. KUČEROVÁ, H. *Psychiatrické minimum*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4733-0.
38. MAHROVÁ, G.; VENGLÁŘOVÁ, M. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2138-5.
39. MACHULA, T. Není láska jako láska. In: AKVINSKÝ, T. *O lásce a milosrdenství v Teologické sumě*. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Krystal OP, 2016, s. 5–6. Summa theologiae. ISBN 978-80-7575-163-8.
40. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3148-3.
41. MARITAIN, J. *Láska a přátelství*. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-75-9.
42. MARKOVÁ, E.; VENGLÁŘOVÁ, M. Právní problematika ve vztahu k psychiatrii. In: MARKOVÁ, E.; VENGLÁŘOVÁ, M.; BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada, 2006, s. 59. ISBN 80-247-1151-6.
43. MARTYNKOVÁ, E. *Láska a její místo v pomáhajících profesích*. České Budějovice, 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce T. Machula.

44. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.
45. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
46. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
47. MCFARLANE, G. *The Art of Loving*. CreateSpace, 2011. ISBN 9781463556952.
48. MCLAUGHLIN, N. *Erich Fromm and Global Public Sociology*. Bristol: Bristol University Press, 2023. Public Sociology. ISBN 978-1529214598.
49. MLÝNKOVÁ, J. *Pečovatelsví 1. díl: učebnice pro obor sociální činnost*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-271-0131-3.
50. MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*. 2. vydání. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4172-7.
51. NEEDLEMAN, J. *Malá knížka o lásce*. Praha: Dybbuk, 2002. Srdce (Dybbuk). ISBN 80-903001-2-X.
52. NESSAN, C. L. *Free in Deed: the Heart of Lutheran Ethics*. Minneapolis: 1517 Media, 2022. ISBN 978-1-5064-7912-5.
53. NORMAN, J. *Mission Gemeinsam: Wege zur Liebe, Auswege aus dem Leid. Ein Leitfaden*. Augsburg: Via tolinio media, 2022. ISBN 9783754650899.
54. NOVOTNÁ, V.; SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce: její vývoj a metodické postupy*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-483-5.
55. OREL, M.; FACOVÁ, V. Postavení psychiatrie a psychologie v péči o duševně nemocné. In: OREL, M. et al. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. 3., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2020, s. 16-18. Psyché. ISBN 978-80-271-2529-6.
56. PATEROVÁ, J. *Druhy lásky a jejich místo v sociální práci*. České Budějovice, 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce T. Machula.
57. PÁVKOVÁ, J. Psychologické aspekty výchovy ve volném čase. In: HÁJEK, B.; HOFBAUER, B; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008, s. 113. ISBN 978-80-7367-473-1.
58. PERA, H.; WEINERT, B. *Nemocným nablízku: jak pomáhat v těžkých chvílích*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-152-0.
59. PEREZ-GOMEZ, A. *Built upon Love: Architectural Longing after Ethics and Aesthetics*. Cambridge: MIT Press, 2006. ISBN 0-262-16238-5.
60. PETR, T. a MARKOVÁ, E. *Ošetrovatelsví v psychiatrii*. Praha: Grada, 2014. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4236-6.

61. PLÖGER, T. *Das Buch der Liebe: Das Buch der Liebe Über das Mysterium der Liebe in der Philosophie, der Psychologie und den spirituellen Wissenschaften*. Hamburg: Tredition, 2018. ISBN 9783746966625.
62. PRAŠKO, J.; PRAŠKOVÁ, H.; PRAŠKOVÁ, J. *Deprese a jak ji zvládat: stop zoufalství a beznaději*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2015. Rádci pro zdraví. ISBN 978-80-262-0859-4.
63. PROBSTOVÁ, V. Sociální práce s duševně nemocnými. In: MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. (eds.) *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 133-159. ISBN 978-80-7367-818-0.
64. PROCHÁZKA, R.; ŠMAHAJ, J.; KOLAŘÍK, M. et al. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4451-3.
65. PRŮCHA, J.; VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
66. PŘÍHODOVÁ, D. *Napětí mezi profesionalitou a službou z lásky v sociální práci*. České Budějovice, 2020. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce L. Muchová.
67. RABOCH, J. Psychiatrie jako jeden ze základních lékařských oborů – historický vývoj. In: RABOCH, J.; PAVLOVSKÝ, P. et al. *Psychiatrie*. Praha: Karolinum, 2013, s. 13. ISBN 9788024619859.
68. REGNAULT, M. *Alzheimerova choroba: průvodce pro blízké nemocných*. Přeložila Daniela ŠIMKOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0010-9.
69. SIKOROVÁ, L. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesu*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3593-1.
70. SLAMĚNÍK, I. Afiliace, atraktivita, láska. In: VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. (eds.) *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Grada, 2008, s. 261. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.
71. SLAMĚNÍK, I. Afiliace, atraktivita, láska. In: VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I.; SOLLÁROVÁ, E. (eds.) *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Grada, 2019, s. 189-199. Psyché. ISBN 978-80-247-5775-9.
72. SLAMĚNÍK, I. *Emoce a interpersonální vztahy*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3311-1.
73. SLEZÁČKOVÁ, A. *Průvodce pozitivní psychologií: nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3507-8.
74. SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru: (pokus o etiku)*. Praha: Oikoyomenh, 1998. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-86005-70-4.

75. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha: Svoboda, 1995. Filozofie a současnost (Svoboda). ISBN 80-205-0484-2.
76. STERNBERG, R. J. A Triangular Theory of Love. In: REIS, H. T.; RUSBULT, C. E. (eds.) *Close Relationships: Key Readings in Social Psychology*. New York and Hove: Psychology Press, 2004, s. 213. ISBN 0-86377-596-9.
77. SURIN, J. J. *Průvodce duchovním životem*. Přeložil Josef KOLÁČEK. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2020. Societas (Refugium Velehrad-Roma). ISBN 978-80-7412-343-6.
78. SVOBODOVÁ, M.; LUNEROVÁ, J.; ŠTĚRBA, R. *Etická výchova: pro 2. stupeň ZŠ*. Brno: Edika, 2013. ISBN 978-80-266-0384-9.
79. ŠPIRUDOVÁ, L. *Doprovázení v ošetrovatelství I: pomáhající profese, doprovázení a systém podpor pro pacienty*. Praha: Grada Publishing, 2015. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-5710-0.
80. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: Učebnice metod sociální praxe*. Písek: Renesance, 1996.
81. UNDERHILL, J. W. *Ethnolinguistics and Cultural Concepts: Truth, Love, Hate and War*. New York: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-1-107-01064-2.
82. VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5.
83. VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0212-7.
84. VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-291-2.
85. VYMĚTAL, J. *Úvod do psychoterapie*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyche (Grada). ISBN 978-80-247-2667-0.
86. WILLIAMS, R. R. *Tragedy, Recognition, and the Death of God: Studies in Hegel and Nietzsche*. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199656059.
87. ZVÍROTSKÝ, M. *Sebevýchova: teorie a praxe pedagogického ovlivňování sebe sama*. Praha: Grada, 2020. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-2425-1.
88. ŽÁDNÍK, M. *Zamyšlení nad lidským bytím: nové chápání světa - cesta řádu života*. Hradec Králové: Svítání, c1999. ISBN 80-86198-02-2.

Elektronické zdroje:

1. *1 Korintským 13:4-7* [online]. Life.Church, ©2024 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://www.bible.com/cs/bible/509/1CO.13.4-7.CSP>. Český studijní překlad.

2. AKDENIZ, C. *Theorie der Liebe* [online]. IntroBooks, 2016 [cit. 2024-03-25]. Dostupné z: https://www.google.cz/books/edition/Theorie_der_Liebe/TL_4DwAAQBAJ?hl=cs&gbpv=1
3. BORECKÝ, A. *Zamilovaná do terapeutky: Okouzlení je cennou ingrediencí terapie* [online]. Praha: Mindlab, 14. 1. 2013 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/poradna/zamilovana-do-terapeutky-okouzleni-je-cennou-ingredienci-terapie/>
4. *Co je CDZ* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, ©2024 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.reformapsychiatrie.cz/projekty/centra-dusevniho-zdravi-cdz/co-je-cdz>
5. *Co je supervize* [online]. Praha: Český institut pro supervizi, ©2006 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.supervize.eu/o-supervizi/co-je-supervize/>
6. DUNAMS, B. *Agape Love* [online]. India: Pencil, 2023 [cit. 2024-02-26]. ISBN 9789358831917. Dostupné z: https://www.google.cz/books/edition/Agape_Love/bRngEAAAQBAJ?hl=cs&gbpv=1
7. ELICH, M. *Kompetentní sociální pracovník/pracovnice* [online]. Praha: Konfederace sociálních služeb, 4. 6. 2019 [cit. 2024-02-24]. ISSN 2464-6792. Dostupné z: <https://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/570-kompetentni-socialni-pracovnik-pracovnice>
8. FROMM, E. *Umění milovat* [online]. Přeložil Jan VINAŘ. ©1956 [cit. 2024-03-25]. Dostupné z: <https://online.fliphtml5.com/lejfv/jhar/#p=1>
9. HELM, B. *Love* [online]. Stanford: Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2005, substantive revision Fri Jun 21, 2013 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/love/>
10. HLOUŠKOVÁ, P.; HUSEYNLI, A. Syndrom vyhoření je daň za neustálé „ještě více, rychleji, dál“. *Komora* [online]. Praha: Hospodářská komora ČR, 2021, **22**(9), s. 60–61 [cit. 2024-03-24]. ISSN 1802-1247. Dostupné z: https://spadata.cz/wp-content/uploads/2021/11/KOMORA_0921_WEB.pdf
11. KRAMULOVÁ, D. *Láska k terapeutovi?* [online]. Praha: Najdi Pomoc, ©2024 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.najdipomoc.cz/clanky/odborne-clanky/laska-k-terapeutovi/>
12. MAGNE, P. *Leviticus 19,17-19 Milovat budeš bližního...* [online]. Jihlava: Nakladatelství Mlýn [cit. 2024-03-25]. Dostupné z: <https://practexty.evangnet.cz/leviticus-1917-19-milovat-budes-blizniho>

13. MOC, A. *Duchovní život z hlediska františkánského charismatu* [online]. 3. vydání. Praha: Institut františkánských studií, 2014 [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.frantiskanstvi.cz/lud/alouis.pdf>
14. MOŽNÝ, I. *Láska* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Stránka byla naposledy editována 2. 2. 2018 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/L%C3%A1ska>
15. NÁRODNÍ ZDRAVOTNICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL. *Duševní onemocnění* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2024 [cit. 2024-02-24]. ISSN 2695-0340. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/340>
16. NAZIRULLAH, R. *Love and its Types* [online]. Ross Nazirullah, 2023 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://rossnazirullah.com/images/Love%20and%20its%20Types.pdf>
17. NOVOTNÝ, V. Karel Vrána. *DOXA: zpravodaj Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* [online]. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2015, 1(1), s. 12 [cit. 2024-03-24]. ISSN 2336-5706. Dostupné z: https://www.ktf.cuni.cz/KTF-1370-version1-doxa_1_2015m.pdf
18. *Okruhy lásky* [online]. Plzeň: Luteráni, 8. 9 2019 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.luterani.cz/blog/pojmy-a-dojmy-1-okruhy-lasky>
19. PEŠEK, M. *Sebevražda a sebevražedné jednání klienta v poradenství a terapii* [online]. Praha: LUCTUS, ©2017 [cit. 2024-03-24], s. 5. Dostupné z: http://luctus.cz/downloads/Pesek_-_Sebevrazda_a_sebevrazedne_jednani_klienta.pdf
20. POKORNÝ, P. *Agapé* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Stránka byla naposledy editována 11. 12. 2021 [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: [https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/agap%C3%A9_\(JKI-K\)](https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/agap%C3%A9_(JKI-K))
21. PRAŠKO, J. Péče o suicidálního pacienta. *Psychiatrie pro praxi* [online]. Praha: SOLEN, 2006, 7(4), s. 191–195 [cit. 2024-03-24]. ISSN 1213-0508. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2006/04/11.pdf>
22. RAUSCHERTOVÁ, K. *Definice lásky* [online]. Praha: Umění Milovat, ©2023 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.umenimilovat.cz/definice-lasky/>
23. *Relation* [online]. Cambridge: Cambridge University Press & Assessment, ©2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/relation>
24. *Rozhovor* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, ©2011 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=rozhovor&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

25. *Sebezkušenostní výcvik pro pracovníky v pomáhajících profesích* [online]. Brno: Mansio, ©2024 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.mansio.cz/nase-kurzy/dlouhodobé-vycviky/sebezkušenostní-vycvik-pro-pracovníky-v-pomáhajících-profesích/>
26. SCHWARZ, CH. A. *Tři barvy lásky: umění sdílet s druhými lidmi Boží spravedlnost, pravdu a milost* [online]. Přeložil Petr HRUŠKA. Cheb: Římskokatolická farnost Cheb, 2009 [cit. 2024-03-25], s. 46-47. Dostupné z: https://www.agas.cz/ke_stazeni.php
27. SMETANOVÁ, D; ŘIHÁČEK, T. Zkušenost párových terapeutů s přitažlivostí ke klientům. *Psychoterapie* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2016, **10**(3), s. 211–223 [cit. 2024-03-24]. ISSN 2695-0200. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/312044789_Zkusenost_parovych_tera-peutu_s_pritazlivosti_ke_klientum
28. SOBEK, J. *Jak si správně nastavit hranice ve vztahu ke klientům* [online]. Praha: FRESH WORK, 3. 2. 2020 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://adpontes.cz/jak-si-spravne-nastavit-hranice-ve-vztahu-ke-klientum/>
29. SOBEK, J. *Partner nebo odborník: jaká je vaše role v sociálních službách* [online]. Praha: FRESH WORK, 2. 3. 2020 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://adpontes.cz/partner-nebo-odbornik-jaka-je-vase-role-v-socialnich-sluzbach/>
30. STERNBERG, R. J. A triangular theory of love. *Psychological Review* [online]. 1986, **93**(2), s. 119–135 [cit. 2024-03-24]. ISSN 1939-1471. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0033-295X.93.2.119>
31. STOCKLEY, L. *Relationality: Consciously Aligning to Our Divine Relational Worth* [online]. Bloomington: WestBow Press, 2017 [cit. 2024-02-27]. ISBN 9781512790306. Dostupné z: https://www.google.cz/books/edition/_/Um4qDwAAQBAJ?hl=cs&gbpv=1
32. ÚZIS. *F00-F99 - Poruchy duševní a poruchy chování* [online]. 10. revize. Praha: Český statistický úřad, 1. 1. 2023 [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F00-F99>
33. *Vztah* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, ©2011 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=vztah&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>
34. ZAJACOVÁ, M.; KOLÁČKOVÁ, J.; LÍMOVÁ, M et al. *Karty k sociální práci na obecních úřadech* [online]. Praha: MPSV [cit. 2024-03-24], s. 4. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1864403/karty+Soci%C3%A1ln%C3%

AD+pr%C3%A1ce+na+obecn%C3%ADm+%C3%BA%C5%99adu.pdf/cc264b
dd-83d1-c8a6-03e2-eb4e52303dec

35. ZIKMUNDOVÁ, M. *Sociální pracovníci: mají pomáhat druhým, sami řeší existenční problémy* [online]. Praha: Česká asociace streetwork, 5. 1. 2023 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <https://www.streetwork.cz/archiv/clanky/detail/3836/socialni-pracovnici-maji-pomahat-druhym-sami-resi-existencni-problemy>

Legislativní dokumenty:

1. Zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění platném k 24. 3. 2024.
2. Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění platném k 26. 3. 2024.
3. Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 24. 3. 2024.

Abstrakt

PALOCHOVÁ, M. *Láska jako součást pomáhajícího vztahu v sociální práci*. České Budějovice 2024. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce V. Šimek.

Klíčová slova: láska, sociální práce, duševní onemocnění, pomáhající vztah, profesionální vztah

Diplomová práce se zabývá otázkou slučitelnosti lásky a profesionálního vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem s duševním onemocněním. Dále zkoumá možné přínosy, ale i potenciální rizika, které může láska do profesionálního vztahu přinášet. Rozlišuje různé druhy lásky a zkoumá jejich možné uplatnění v sociální práci s danou cílovou skupinou. Láska a profesionální pomáhající vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem nejen s duševním onemocněním jsou komplementární. Přínosem zahrnutí aspektů lásky do profesionálního vztahu může být posílení vzájemné důvěry, která přináší kladný efekt v procesu dosahování cílů sociální práce. Diplomová práce je teoretická.

Abstract

Love as a part of a helping relationship in social work

Key words: love, social work, mental illness, helping relationship, professional relationship

The diploma thesis deals with the question of the compatibility of love and professional relationship between a social worker and a client with mental illness. It also explores the possible benefits, but also the potential risks that love can bring to the professional relationship. It distinguishes between different types of love and explores their possible application in social work with the target group. Love and the professional helping relationship between the social worker and the client, not only with mental illness, are complementary. The benefit of including aspects of love in the professional relationship can be the strengthening of mutual trust, which brings a positive effect in the process of achieving the goals of social work. The thesis is theoretical.